

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์

ในจังหวัดเพชรบูรณ์

Ecological Cultural Management of Network Culture and Ethnic
Groups in Phetchabun Province

โดย

พระปลัดไพระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร.

พระมหาธนกร กิตติปัญญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760271

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์
ในจังหวัดเพชรบูรณ์

Ecological Cultural Management of Network Culture and Ethnic
Groups in Phetchabun Province

โดย

พระปลัดพีระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร.

พระมหาธนกร กิตติปญโญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760271

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Ecological Cultural Management of Network Culture and Ethnic
Groups in Phetchabun Province

By

Phrapalad Peerapong Thitadhammo, Dr.

Phramaha Thanakorn kittipanyo

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phokhunphamuang Buddhist College

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760271

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้วิจัย:	พระปลัดไพระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร. (โชตินอก) พระมหาธนกร กิตติปัญญา (สร้อยศรี)
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเตียง ตำบลสะเตียง อำเภอเมือง ๒) กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า ๓) กลุ่มชาวเขาด่านบ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ และ ๔) กลุ่มชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง ซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๓๖ รูป/คน แยกเป็น ๑) ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๒ คน ๒) ผู้นำด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จำนวน ๑๒ คน และ ๓) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๑๒ คน การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์

ผลการวิจัยพบว่า

การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมส่วนตัวหรือส่วนรวมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพราะแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็อาศัยป่าไม้เป็นหลัก นับตั้งแต่

การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การดำรงชีพด้วยการหาของป่า การปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นความเชื่อที่นับถือธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่สถิตอยู่ในที่นั้น ๆ ทำให้เกิดมีการบูชา จนกลายมาเป็นประเพณีและค่านิยมที่จะต้องยึดถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี หากปีใดไม่ได้ดำเนินการจะทำให้คนในหมู่บ้านหรือในชุมชนเกิดความไม่สบายใจ เมื่อถึงเวลาที่กำหนดทุกคนในหมู่บ้านจะร่วมมือกันทำด้วยความเต็มใจ เพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคลหรือความดีงามแก่ชุมชน ซึ่งอาจได้รับการแนะนำ ชี้แนะหรือความร่วมมือจากพระสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด จะต้องสร้างความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะ ควรมีการศึกษาแบบเจาะลึกเกี่ยวกับนวัตกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำว่า มีลักษณะเป็นอย่างไร และมีนวัตกรรมอะไรใหม่ ๆ ที่ช่วยในการอนุรักษ์ได้บ้าง ศึกษาพฤติกรรม การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันส่งผลต่อการพัฒนาระบบนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น ศึกษาการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาท้องถิ่นควรทำ ศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถนำถ่ายทอดเป็นเทคนิค วิธีการ และกระบวนการ ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเสริมสร้างเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

Research Title: Ecological cultural management of Network culture and Ethnic groups in Phetchabun province

Researchers: Phrapalad Peerapong Thitadhammo, Dr. (Chotnok)
Phramaha Thanakorn kittipanyo (soisri)

Department: Mahachulalongkornrajavidyala University, Phokhunphamuang Buddhist College

Fiscal year: 2560 / 2017

Researcher Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyala University

ABSTRACTS

This research aims to study the cooperative management of network culture, ecology, culture and ethnic groups in the province of Phetchabun. To study the social and cultural impact on ecological sustainability culture in Phetchabun province. To create a model to enhance network management, ecology, culture, according to Buddhism.

A cause of idolatry It became a tradition and values that must be upheld annually. The year did not perform to make people in the village or in the community feel uncomfortable. At the designated time, everyone in the village will work together to do willingly. To achieve a pass or a good community. Which may be introduced Or guiding the collaboration of clergy and government agencies. Especially Tambon Administration Organization, which is closer to most communities. Need to build knowledge about the correct management of natural resources and the environment to the community. The villagers live with nature in a sustainable forever.

The research found that

Culture, ecology, management of networks, cultural and ethnic groups. In Phetchabun Province Such behavior was involved. Whether it is personal or collective behavior that affect the ecological sustainability culture. Because each ethnic group depend primarily forest. Since the settlement housing. Living with the forest. The planting of vegetation until a faith that regards nature, or something

superhuman power that dwells in it. A cause of idolatry It became a tradition and values that must be upheld annually. The year did not perform to make people in the village or in the community feel uncomfortable. At the designated time, everyone in the village will work together to do willingly. To achieve a pass or a good community. Which may be introduced Or guiding the collaboration of clergy and government agencies. Especially Tambon Administration Organization, which is closer to most communities. Need to build knowledge about the correct management of natural resources and the environment to the community. The villagers live with nature in a sustainable forever.

Feedback should be studied in depth on the innovative conservation that. Look like? There is something new and innovative to help conserve them. Study, conservation and environment affect the development of local ecosystems. Learn to create a network for the conservation of natural resources as the basis for the preparation of local development master plan should be done. Studies of indigenous ethnic groups in conservation of nature and environment. To be able to convey the techniques, methods and procedures should be put into strengthening the core of Buddhist ethnic network of nature conservation and environmental sustainability, ecological culture in Phetchabun province.

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มพระสงฆ์ ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหาร ส่วนตำบล นายองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด เพชรบูรณ์ ที่ได้เสียสละเวลาให้กับคณะผู้วิจัยได้ขอสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยความเต็มใจ รวมทั้ง คณะที่มผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน ที่เสียสละเวลาลงพื้นที่เพื่อช่วยนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจนทำให้งานวิจัย นี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ทำให้งานวิจัยเล่มนี้สมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุน งบประมาณการวิจัย ขอขอบคุณประธานและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาช่วยตรวจสอบ เครื่องมือแบบสอบถามงานวิจัยและประชาชนทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไป ด้วยดี พระปริยัติพัชรภรณ์,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ อาจารย์สุพล ศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย อาจารย์ปัญญา กันภัย ผู้อำนวยการวิชาการ คณะผู้บริหาร คณาจารย์และ นิสิต ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ ทุกท่านที่ได้กรุณา ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้

ประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยเล่มนี้ขอขอบคุณบิดา มารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ประชาชนบัณฑิต ทั้งหลายและผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ที่ได้อบรม สั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาให้ความรู้มาจนถึงปัจจุบันนี้

พระปลัดพระพงค์ วิฑิตมโฆ, ดร. และคณะ

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๗
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๗
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๗
๑.๕ กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	๘
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ.....	๑๐
๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับการจัดการ.....	๑๐
๒.๑.๒ หน้าที่ของการจัดการ.....	๑๗
๒.๑.๓ ความสำคัญของการจัดการ.....	๑๗
๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ.....	๑๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	๒๒
๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	๒๒
๒.๒.๒ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	๒๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรม.....	๓๑
๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรม.....	๓๑

๒.๓.๒	เครือข่ายวัฒนธรรม.....	๓๒
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์.....	๓๗
๒.๕	กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๓๙
๒.๕.๑	ข้อมูลจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๓๙
๒.๖	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๘
๒.๖.๑	งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	๔๘
๒.๖.๒	งานวิจัยที่เกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรม.....	๕๑
๒.๖.๓	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์.....	๕๖
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๑
๓.๑	รูปแบบการวิจัย.....	๖๑
๓.๒	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant).....	๖๓
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๕
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๖
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๗
๓.๖	การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๖๘
บทที่ ๔	ผลการวิจัย.....	๖๙
๔.๑	ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่ม ชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๖๙
๔.๒	ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๗๘
๔.๓	รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทาง พระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๘๕
๔.๔	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๙๓
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๙๙
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๙๙
๕.๒	อภิปรายผล.....	๑๐๓
๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๑๐๗

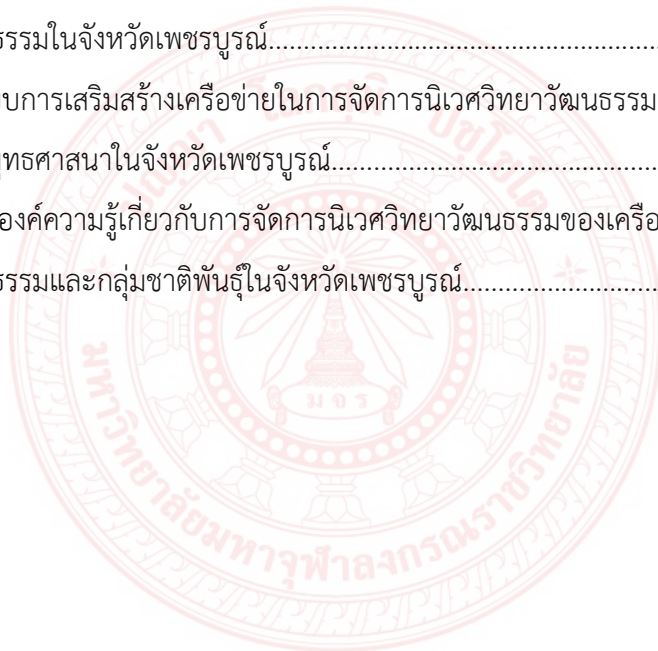
บรรณานุกรม.....	๑๐๙
ภาคผนวก.....	๑๑๓
ภาคผนวก ก.เครื่องมือวิจัย.....	๑๑๔
ภาคผนวก ข.รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย.....	๑๒๐
ภาคผนวก ค.ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ.....	๑๒๕
ภาคผนวก ง.การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๓๐
ภาคผนวก จ.ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)..	๑๓๒
ภาคผนวก ฉ.แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๓๔
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๓๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘
๒.๑	แผนที่ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๔๕
๔.๑	ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๗๑
๔.๒	ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๗๙
๔.๓	รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทาง พระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๘๖
๔.๔	แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่าย วัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๙๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์และธรรมชาติอยู่ร่วมกันมาโดยตลอด ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะเดิมทีเดียว ก่อนที่จะมีศาสนาใด ๆ ขึ้นในโลกมนุษย์ก็นับถือธรรมชาติมาก่อนว่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์จึงอาศัยสิ่งแวดล้อม และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด จนไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีกำเนิดอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมทุกชนิดก็มีผลโดยตรงและโดยอ้อมใน การที่จะกำหนดให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และมนุษย์ก็ใช้สิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อให้ตนเองได้กินดี อยู่ดี ในสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ การแข่งขันในการผลิตเพื่อสนองความต้องการ ซึ่ง จะส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ อันเนื่องมาจากการบริโภคทรัพยากรของ มนุษย์ที่ไร้ประสิทธิภาพ จึงทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ซึ่งเป็นการเสียความสมดุลของ ระบบนิเวศและย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศนั้น ป่า ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และป่ายังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นที่พักผ่อน หย่อนใจของมนุษย์ นอกจากนี้ ป่า ยังหมายถึง ต้นไม้มานานานชนิดแล้ว ยังรวมไปถึงเรื่องดิน น้ำ ความหลากหลายของสัตว์ป่านั้นยังมีหน่วยชีวิตเล็กๆ และพืชพันธุ์อื่นๆ อีกด้วย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ภายใต้สถานการณ์การ เปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ซับซ้อน และ คาดการณ์ผลกระทบได้ยาก ประกอบกับการทบทวนผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาบ่งชี้ว่า เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ มีความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน แต่ขณะเดียวกันยังคงมีปัญหาเชิง โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่มีความบิดเบือนไม่ เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แม้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะมีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่ สมาชิกใหม่ที่เรียกว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่มีสังคมใดเลยที่ สมาชิกจะยึดถือแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมทุกอย่างได้ สังคมจะต้องมีความสัมพันธ์ แม้ว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงและทิศทางในการเปลี่ยนแปลงของแต่ละสังคมจะแตกต่างกันก็ตาม ตัวอย่างง่าย ๆ เช่น เราไม่สามารถอ่านและตีความภาษาไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้อย่าง คล่องแคล่ว ภาษาของทุกชาติ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปที่ละเล็กละน้อยอย่างต่อเนื่องกัน ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นชัดว่า ความสัมพันธ์จะต้องเกิดขึ้นแก่ทุก ๆ สังคมเสมอ สังคมและวัฒนธรรม (Society and Culture) จึงเป็นของคู่กัน เกิดขึ้นและมีการวิวัฒนาการไปพร้อม ๆ กัน สังคมไม่อาจจะดำรงอยู่ได้โดยปราศจากวัฒนธรรม (Culture) และทำนองเดียวกัน วัฒนธรรมก็ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้โดยปราศจากสังคมด้วยเช่นเดียวกัน เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมนุษย์แตกต่างไปจากสังคมหรือชีวิตของสัตว์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม แต่สัตว์ไม่สามารถสร้างวัฒนธรรมได้^๑

สังคม เป็นวิธีตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยร่วมกันของมนุษย์โดยเข้าสังกัดเป็นกลุ่มขนาดต่าง ๆ เพื่อสนองตอบธรรมชาติของการเป็นสัตว์สังคมและจำเป็นต้องอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เหล่า หน่วยทางสังคมขนาดเล็กที่สุดได้แก่ “ชุมชน” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของปัจเจกบุคคลด้วยความมีสำนึกและจุดหมายบางประการร่วมกันมากกว่าสองคนขึ้นไป เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและรวมตัวกันเป็นหน่วยทางสังคมแบบต่าง ๆ แล้ว มนุษย์จำเป็นต้องสร้างวิธีประพฤติปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันในระบบสังคมด้วยสันติสุข สร้างวิธีสื่อสารและสร้างความเข้าใจกัน ซึ่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมภาษาและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ การสั่งสมประสบการณ์ บันทึก ถ่ายทอด และกล่อมเกลาสมาชิกให้สามารถปรับตัวและเรียนรู้เพื่อเจริญเติบโต เกิดความงอกงาม ก่อให้เกิดวัฒนธรรมในการเรียนรู้และจัดการศึกษาอบรม การจัดระบบเพื่อการผลิต ทำมาหากิน และจัดการเกี่ยวกับปัจจัยในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิต การแลกเปลี่ยนแบ่งปัน การบริโภค ความต้องการในการกล่อมเกลာพัฒนาชีวิตด้านใน และสิ่งสะท้อนหลังชีวิตด้านในของมนุษย์ ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ทั้งเพื่อการใช้สอย ความสุนทรีย์ภาพและความเบิกบานความรื่นรมย์ใจ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะ วรรณกรรม หัตถกรรม งานช่าง และงานฝีมือ ความต้องการจัดความสัมพันธ์กับสิ่งศรัทธาที่อยู่เหนือมนุษย์ ก่อให้เกิดศาสนาและระบบความเชื่อ ความจำเป็นในการจัดความสัมพันธ์ ทั้งในเชิงแข่งขันและร่วมมือสมานกลมกลืนกันระหว่างสังคมและหมู่คณะที่แตกต่าง ทำให้เกิดวัฒนธรรมในการติดต่อสื่อสาร คมนาคม สร้างวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนซื้อขาย ตลอดจนทำกิจกรรมเศรษฐกิจสังคมในระดับ ต่าง ๆ ด้วยกัน สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมเหล่านี้ ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” (Culture) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็หมายถึงระบบวิถีคิด ภูมิปัญญา และแบบแผนสำหรับการประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมและชุมชนระดับต่าง ๆ ในเชิงระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรม จะเป็นแนวคิดที่เน้นวัฒนธรรมที่มีความเป็นวิถีชีวิตอิงอยู่กับบริบท เป็นส่วนหนึ่งในความเป็นชีวิตและในความเป็นมนุษย์

^๑ จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา รวมทั้งระบบการปฏิบัติและระบบการทางวัตถุ ที่เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์และจัดความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม^๒

วัฒนธรรม (Culture) คือองค์รวมของวิถีคิด คุณค่าและอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสะสมขึ้นมา ภายใต้ภูมิปัญญาและการแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ การปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขในบริบทที่แตกต่างกัน^๓ วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย แต่ต่างก็ทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในชุมชนและสังคมให้คง “ความเป็นชุมชน” เอาไว้ ที่มีนัยถึงความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน อาจมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันไปตามลักษณะทางสังคมและทางธรรมชาติ หรือเป็นไปตามลักษณะ ความหลากหลายทางชีวภาพชุดนั้น ๆ การมีวัฒนธรรมทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย ถึงแม้ว่าจะอยู่รวมกลุ่มคล้ายคลึงกับการเป็นสังคมก็ตาม ทั้งนี้เพราะมนุษย์จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพ และความต้องการทางวัฒนธรรมมนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ คิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ และแบบแผนของสังคมขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มนุษย์อุบัติขึ้นบนโลกเป็นครั้งแรก จนกระทั่งปัจจุบัน ได้สร้างประดิษฐกรรมและวัฒนธรรมมากมายซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์อื่น ๆ อย่างสิ้นเชิง

แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่เกิดจากการบูรณาการแนวคิดนิเวศนิยมแนวคิดมนุษย์นิเวศ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่เน้นวิถีความเป็นอยู่ที่ปรากฏในวัฒนธรรมประเพณีที่สอดคล้องกับระบบนิเวศของชุมชนตามแนวคิดนิเวศนิยม แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของการผลิตในชุมชนดั้งเดิมตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมชุมชนศึกษาองค์กรทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อของชุมชนในรูปแบบของสิทธิชุมชนตามแนวคิดมนุษย์นิเวศและแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในประเด็นสาเหตุของการเคลื่อนไหวนั้นนอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้วแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมชุมชนยังได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง ในมิติของผลกระทบจากนโยบายของรัฐและความขัดแย้ง ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองในมิติของความเสมอภาคและความยุติธรรม ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์นิเวศใน

^๒ วดีนา จันทร์ศิริ, รศ.ดร. และสิริพิชญ์ วรรณภาส, ผศ., ระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรม,

[ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://stouonline.stou.ac.th/courseware/courses/ecology/content/modules/ecologymodule3>. [สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^๓ อีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคมประชาสังคม, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๙-๑๐.

มิติของรูปแบบต่าง ๆ ของระบบกรรมสิทธิ์ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวความคิดที่มีหลักใหญ่ใจความอยู่ที่การเชื่อมั่นและการส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้านผู้รับผลของการพัฒนาว่าสามารถที่จะฟื้นฟูดำรงอยู่และพัฒนาตนเองได้ด้วยพื้นฐานทางความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชนและภูมิปัญญาหรือที่รวมเรียกว่า วัฒนธรรมของตนเอง ในส่วนของการค้นหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางนี้จึงต้องเริ่มต้นที่การศึกษา ค้นหาวัฒนธรรมของชาวชนบทเอง เพื่ออาศัยเป็นพื้นฐานสำหรับการฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาชนบทขึ้นมาจากพื้นฐานของวิถีชีวิตชาวบ้านเอง

นิเวศทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการถือเอาความเป็นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการจัดความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งในความเป็นมนุษย์นั้น จะพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมทั้งความมีชีวิตจิตใจ จิตวิญญาณ และเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่ไม่แยกส่วนมนุษย์ออกจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม และไม่แยกวิถีทางศิลปะและวัฒนธรรมออกจากความมีชีวิต ของสังคม ไม่แยกส่วนและลดทอนหน่วยทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ออกจากกัน มีความพึ่งพิงอิงกัน เป็นปัจจัยส่งเสริมเกื้อหนุนกันและกัน รวมทั้งไม่แยกส่วนออกจากความเป็นชีวิตจิตใจของมนุษย์ ในระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ แนวคิดดังกล่าว มุ่งสนองตอบต่อปัญหาและแก้ไขข้อจำกัดอันเกิดจากวิถีคิดแบบแยกส่วนและลดทอนความเป็นจริง เป็นแนวคิดที่พิจารณามิติสังคมและวัฒนธรรมแบบมีชีวิต ไม่หยุดนิ่ง มีพัฒนาการ มีการก่อเกิด เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และมีวงจรความเสื่อมสลาย

การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในแนวทางการรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อศึกษาความร่วมมือในการจัดการนิเวศเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างมากมาย เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวเขาเผ่าม้งในลักษณะการจัดการเรียนรู้เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในแนวทางการศึกษา ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมการนับถือผีบรรพบุรุษ และความเชื่อใหม่การนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์มีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ การเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อความร่วมมือในการจัดการนิเวศเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟู ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในแนวทางการพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม ผู้คนทั่วไปที่เกี่ยวข้องก็ยังคงขาดความตระหนักรู้เพียงพอลังความร้ายแรงของปัญหาภาวะวิกฤติทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นอันจะทำลายความ

หลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาของมนุษยชาติติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่าง ๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งมีผลให้กลุ่มชนต่าง ๆ อ่อนแอ ไม่สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้ ทำให้สังคมอ่อนแอ ขาดความเชื่อมั่น ความมั่นคง ซึ่งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ในสภาวะการณ์เช่นนี้ สิ่งที่เป็นแรงจูงใจประการหนึ่งคือ การเร่งสร้างองค์ความรู้ในการจัดการกับปัญหา กล่าวคือ การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรม การศึกษาและวิธีการฟื้นฟูธำรงรักษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ซึ่งยังนับว่าขาดแคลนอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ ขึ้นมาจากประสบการณ์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาในบริบทของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งนี้เพราะส่วนมากแล้วองค์ความรู้ดังกล่าวในปัจจุบันล้วนมาจากประสบการณ์ในกิจกรรมฟื้นฟูนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนอกภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป

จังหวัดเพชรบูรณ์มีทิวทัศน์ที่งดงามมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ ธัญญาหาร มี ๑๑ อำเภอ ในแต่ละอำเภอนั้นมีผู้คนจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ต่างอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากมายจนมีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า ๑๐ กลุ่ม^๔ ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว ในการติดต่องานทุกระดับและในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย ๓ ภาษาที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวนนลาวแง้ว ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่าง ๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกรวบงำ และการสูญเสีย โดยเฉพาะชนรุ่นหลังไม่ยอมรับทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของชนรุ่นแรกเนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าถึงชุมชนอย่างรวดเร็วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเป็นอย่างมาก

ความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกันทั้งหมด อาจจะมีลักษณะทั่ว ๆ ไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชน ย่อมจะมีสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์

^๔ สุวิไล เปรมศรีรัตน์, แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, (๒๕๔๐), ๑๖(๒), ๕-๑๔.

ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของ การคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมี ความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม^๕

การจัดการเป็นปฏิบัติการที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ไม่ว่าจะปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกัน ทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคีพร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง ตรงตามความต้องการในสังคมฐานความรู้ การจะอยู่รอดและการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุน ทางปัญญา (intellectual assets) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ยังเป็นศาสตร์ ที่จะต้องมีการพัฒนา และประยุกต์ใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความรู้คือ ความรู้เป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ยังมีเพิ่ม ผู้จัดการความรู้ที่เป็นระดับมืออาชีพปัจจุบันจะต้องเผชิญปัญหาและความคาดหวังที่สูงมาก เพราะความรู้ใหม่เกิดขึ้นในอัตราทะลุทะลวง ความรู้มีวงจรชีวิตที่สั้นลง (ล้าสมัยง่าย) และการจัดการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะวงการใด ๆ ล้วนแต่ใช้ความรู้ที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะถ้าหากคุณรองชนะเลิศได้ลงทุนลงแรงในการจัดการความรู้จนเริ่มเห็นผล มันอาจสายเกินไปที่จะไล่ตามความรู้ในฐานะปัจเจกเพื่อการแข่งขัน ได้กระทบและสร้างความตื่นตัวในภาคธุรกิจมาแล้วระยะหนึ่งองค์กรทุกแห่งได้รับการกระตุ้นให้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติที่หลบซ่อนอยู่^๖

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของตนเองเพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การอนุรักษ์ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อมสลายไป

^๕ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, “มองอนาคต : บทวิเคราะห์วัฒนธรรมของคนอีสาน”, วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์.๑๘, ๑ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๓) : ๒๗-๓๒.

^๖ สำราญ ท้าวเงิน และคณะ, ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์, (เพชรบูรณ์ : สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๘).

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๒.๓ เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๓.๓ การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งที่จะศึกษาเรื่อง “การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์” โดยมีขอบเขตในการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ มุ่งเน้นศึกษาการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ประเด็นที่ศึกษา คือ วัฒนธรรมหลักที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่ในการนับถือศาสนาที่มีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในเชิงประยุกต์ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการศึกษาในภาคสนามเพื่อวิเคราะห์ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้นจึงกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยมุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยา

วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง, กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า, กลุ่มชาวเขา บ้านเข็ญ้อย ตำบลเข็ญ้อย อำเภอเขาค้อ, และกลุ่มชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง โดยแบ่งกลุ่มประชากรตัวอย่างออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย

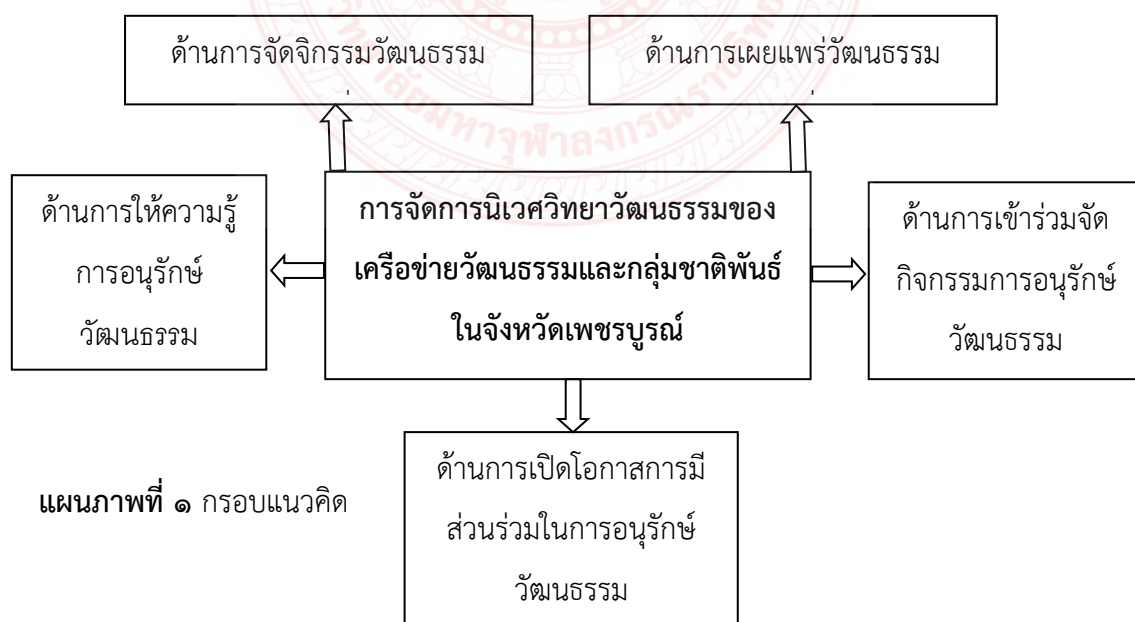
๑) ผู้นำชุมชน	จำนวน	๑๒ คน
๒) ผู้นำด้านนิเวศวัฒนธรรม	จำนวน	๑๒ คน
๓) หน่วยงานภาครัฐ	จำนวน	๑๒ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเวลาโดยเริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึง กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ (ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐)

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในวิจัย ดังนี้

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น ๒) ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) ด้านการเข้าร่วมจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๔) ด้านการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๕) ด้านการให้ความรู้การอนุรักษ์

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและปรากฏการณ์ที่มนุษย์ได้อยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นเสมือนอุปกรณ์หลักในการปรับตัวให้ชีวิตและสภาพแวดล้อมมีความสมดุล

เครือข่ายวัฒนธรรม หมายถึง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ พุทธสมาคมจังหวัดเพชรบูรณ์

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมา โดยการผูกพันลักษณะการของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง ประชาชนในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗.๒ ได้ทราบถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗.๓ ได้ทราบรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมา สนับสนุน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์
- ๒.๕ กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของจังหวัดเพชรบูรณ์
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับการจัดการ

สังคมไทยในยุคสมัยต่าง ๆ เมื่อมีองค์การเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัด กิจกรรมที่คนทำงานร่วมกันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการการเข้าไปดูแล งานในด้านต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ อันจะทำให้การ จัดการงานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^๑ นิยามคำว่า การจัดการ คือ สิ่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน^๒ ส่วนในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Management มีคำนิยามไว้ว่า management or being managed administration of business concerns or public undertakings persons engaged in this^๓ นอกจากนี้ยังมีผู้นิยามคำว่า Management ไว้ใน Effective Management ว่า การจัดการ

^๑ สุรพล สุขะพรหม และคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๘

^๓ Allen R.E. cd, **The Ocford Dictionary of Current English**, (Great Britain : oxford University Press, 1985), p. 455.

คือ การประสมประสานทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๔

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการ ดังนี้ การจัดการหมายถึง กระบวนการที่กำหนดและบำรุงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของบุคคล เพื่อให้มีการดำเนินงานในภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^๕ การจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ ประกอบด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ^๖ กระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^๗

การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) นักวิชาการได้ให้ความหมายของการจัดการหลายทัศนะแตกต่างกันดังนี้

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการ และควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็กินบริหารแบบนี้มานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things doen

^๔ พิมลจรรย์ นามรัตน์ และเสนห์ จุ้ยโต, “แนวคิดเกี่ยวกับองค์การและการจัดการ”, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, องค์การและการจัดการ, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖-๑๗.

^๕ Harold Karold and Heing Wehrich, **Management**, (Singapore : Mc Graw-Hill Book Company, 1998), p. 4.

^๖ อีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

^๗ พะยอม วงษ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖.

through other people) เมื่อว่าตามค่านิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^๘

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้จิตใจลูกน้อง ธรรมชาติสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^๙

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ในตำราหรือหนังสือส่วนใหญ่ทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป จากความหมายต่าง ๆ ข้างต้น การบริหารจัดการจึงเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วยเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร^{๑๐}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการการบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๑๑}

^๘ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมและพุทธวิถีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรมและโรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒-๕.

^๙ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๑๐} ธงชัย สันติวงษ์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๑๑} สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สำราญภูติ, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปยุท ปริหริต สมตโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือการจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administer และ Administration แปลความหมาย คือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๑๒}

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ลักษณะที่สำคัญของการบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการดังนี้^{๑๓}

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตาม ส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กรดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักร เครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กร และผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายในองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้นเช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

^{๑๒} สิริภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๑๓} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดี ด้วยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะจึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหาร อันได้แก่การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า การบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงานเพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ

วิลเลียมส์ (Williams) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารมีกิจกรรมหลัก ๓ ประการ ในการบริหาร คือ การดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมาย การบำรุงรักษาองค์การให้อยู่รอดและป้องกันองค์การจากสิ่งแวดล้อมภายนอก^{๑๔}

เฮดดี (Heady) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องสำคัญที่กำหนดการดำเนินการในการแสวงหาความรู้อย่างมีเป้าหมาย^{๑๕}

เฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เชื่อว่าเป็นไปได้ที่เราจะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดการ ที่สามารถใช้ได้กับการจัดการทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการจัดการอุตสาหกรรม หรืองานรัฐบาล มีสาระดังนี้

๑. เกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ (Management Functions) กระบวนการจัดการประกอบด้วย หน้าที่ต่าง ๆ ๕ ประการ คือ

๑.๑ การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติขึ้นไว้เป็นแนวทางการทำงานในอนาคต

^{๑๔} Williams J.D., *Public Administration : The people's Business*, (Boston : Little, Brown and Company, 1880), p.7.

^{๑๕} Heady, Ferrel, *Public Administration : A Comparative Perspective*, 2nd ed, (New York and Basel : Marcel Dekker, 1979), p.2.

๑.๒ การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ให้อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๑.๓ การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งงานต่าง ๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าใจผู้ที่ปฏิบัติงานด้วยตลอดจนเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงาน และองค์การที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารภายในองค์การด้วย

๑.๔ การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

๑.๕ การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้

๒. เกี่ยวกับหลักจัดการ (Management principles) Fayol ได้วางหลักทั่วไปที่ใช้ในการบริหารไว้ ๑๔ ข้อ ซึ่งใช้สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร หลักทั่วไปดังกล่าวมีดังนี้คือ

๒.๑ หลักที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (authority responsibility) คือ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่จะออกคำสั่งได้นั้นต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนทำไปนั้นด้วย

๒.๒ หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (unity of command) คือ ในการกระทำใด ๆ คนงานควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสนในคำสั่งด้วยการปฏิบัติตามหลักข้อนี้ ย่อมจะช่วยให้สามารถจัดสาเหตุแห่งการเกิดข้อขัดแย้งระหว่างแผนงาน และระหว่างบุคคลในองค์การให้หมดไป

๒.๓ หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (unity of direction) กิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายอันเดียวกันควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน เป็นไปตามแผนงานเพียงอันเดียวร่วมกัน

๒.๔ หลักของการอ้างรั้วซึ่งสายงาน (scalar chain) สายงานอันนี้คือสายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับต่ำสุด ด้วยสายการบังคับบัญชาดังกล่าวจะอำนวยให้การบังคับบัญชาเป็นไปตามหลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว และช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งทอดข่าวสารข้อมูลระหว่างกันอีกด้วย

๒.๕ หลักของการแบ่งงานกันทำ (division of work or specialization) คือ การแบ่งแยกงานกันทำตามความถนัด โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นการงานด้านบริหารหรือด้านเทคนิค

๒.๖ หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (discipline) โดยถือว่าระเบียบวินัยในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงาน ทั้งนี้โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดการเคารพเชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ เรื่องดังกล่าวนี้ จะทำได้ก็โดยที่ผู้บังคับบัญชาต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และ

เป็นตัวอย่งที่ดี ข้อตกลงระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา จะต้องเป็นไปอย่างยุติธรรมมากที่สุด และจะต้องยึดถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างคงเส้นคงวา

๒.๗ หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองประโยชน์ส่วนรวม (subordination of individual to general interest) หลักข้อนี้ระบุว่า ส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนย่อยต่าง ๆ เพื่อที่จะให้สำเร็จผลตามเป้าหมายของกลุ่ม (องค์การ) นั้น ผลประโยชน์ส่วนได้เสียของกลุ่มย่อมต้องสำคัญเหนืออื่นใดทั้งหมด

๒.๘ หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (remuneration) การให้และวิธีการจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนควรที่จะยุติธรรม และให้ความพอใจมากที่สุดแก่ทั้งฝ่ายลูกจ้างและนายจ้าง

๒.๙ หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (centralization) หมายถึง ว่าในการบริหารจะมีการรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อให้ควบคุมส่วนต่าง ๆ ขององค์การไว้ได้เสมอ และการกระจายอำนาจจะมากน้อยเพียงใดก็ย่อมแล้วแต่กรณี

๒.๑๐ หลักของความมีระเบียบเรียบร้อย (order) ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าสิ่งของหรือคนต่างต้องมีระเบียบและรู้ว่าตนอยู่ในที่ใดของส่วนรวม หลักนี้ก็คือหลักมูลฐานที่ใช้ในการจัดสิ่งของและตัวคนในการจัดองค์การนั่นเอง

๒.๑๑ หลักของความเสมอภาค (equity) ผู้บริหารต้องยึดถือความเอื้ออารีและยุติธรรมเป็นหลักปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน

๒.๑๒ หลักของความมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (stability of tanure) กล่าวว่ ทั้งผู้บริหารและคนงานต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพื่อเรียนรู้งานจนทำงานได้ดี การที่คนเข้าออกมากย่อมเป็นสาเหตุให้ต้องสิ้นเปลือง และเป็นผลของการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

๒.๑๓ หลักของความคิดริเริ่ม (initiative) เนื่องจากว่าคนฉลาดย่อมต้องการที่จะได้รับความพอใจจากการที่ตนได้ทำอะไรด้วยตัวเอง ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาควรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ผู้น้อยได้ใช้ความคิดริเริ่มของตนบ้าง

๒.๑๔ หลักการจัดการของ Fayol ข้างต้นนี้ ยังเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้ใช้ปฏิบัติอยู่จนทุกวันนี้ เพราะไม่ว่าเราจะยกเอากิจการใดก็ตามขึ้นมาแยกแยะดู ก็จะเห็นว่างานบริหารขององค์การเหล่านี้ มีการจัดแบ่งหน้าที่ของผู้บริหารไว้ใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ที่ Fayol ได้แบ่งแยกเอาไว้^{๑๖}

^{๑๖} Fayol, Henri. Industrial and General Administration. New York : Mc-Grew Hill, 1930 [Online],/Available : 2547. p.2

๒.๑.๒ หน้าที่ของการจัดการ

การจัดการนั้นมีการกำหนดให้ผู้บริหารขององค์การจะต้องทำหน้าที่ของการจัดการ ซึ่งในต้นศตวรรษที่ ๒๐ อองรี ฟาโย (Henri Fayol) ชาวฝรั่งเศสเป็นคนแรกที่ได้เสนอไว้ว่า ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (commanding) การประสานงาน (coordinating) และการควบคุม (controlling)^{๑๗} ปัจจุบันวิชาการทางด้านการจัดการหรือวิทยาการจัดการส่วนมากเห็นพร้อมต้องกันว่า หน้าที่ของการจัดการที่ผู้บริหารจะต้องทำประกอบด้วยหน้าที่ ๔ ประการ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การนำ (leading) ๔. การควบคุม (controlling)^{๑๘}

๒.๑.๓ ความสำคัญของการจัดการ

ความสำคัญของการจัดการมีดังนี้

๑. การจัดการได้รับการพัฒนามาควบคู่กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นเวลานาน และช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒. จำนวนประชากรของโลกและของแต่ละประเทศเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์การต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญต่อการขยายงานด้านการจัดการให้กว้างขวางเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

๓. การจัดการเป็นเครื่องมือบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม จะเห็นได้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งนี้ก็เนื่องจากการจัดการนั่นเอง

๔. การจัดการเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะนำสังคมและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนดังเช่นปัจจุบัน

๕. การจัดการเป็นลักษณะของการให้บุคคลต่าง ๆ ในองค์กรได้มีโอกาสร่วมมือกันทำงาน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในหมู่ผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน

๖. แม้แต่ชีวิตประจำวันของมนุษย์เรา ไม่ว่าจะอยู่ในเรื่องครอบครัวหรือในที่ทำงาน ก็ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับจัดการทั้งสิ้น

ดังนั้น ชีวิตและการงานจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการทั้งสิ้น^{๑๙} การมีองค์กรเกิดขึ้นในโลกนั้นจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก ไม่ว่าจะเป็้องค์การที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ก็ล้วนแต่ต้องอาศัยการจัดการเข้าไปดำเนินการให้องค์การเหล่านั้นบรรลุเป้าหมาย

^{๑๗} วิรัช สงวนวงษ์วาน, *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๑๙} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การศึกษาเรียนรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการจึงเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นต่อแวดวงวิชาการและผู้ปฏิบัติงานทั้งหลาย เพราะการจัดการที่มีการศึกษาองค์ความรู้แล้วจะทำให้นำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๒๐}

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการพบว่า มีนักวิชาการนำเสนอไว้ ดังนี้

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงการบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ฟาโยล (Fayol) ได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๒๑}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโยล ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับกรมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

^{๒๐} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, หน้า ๖.

^{๒๑} ฟาโยล, อังโน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ , **ทฤษฎีองค์กร : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘ - ๖๙.

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์ และ พาย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวปเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้อง ในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดในการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือ ความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์กรจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์กรได้มีการแบ่งแยกแผนกต่าง ๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่น ๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์กร ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสาย การบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรจะมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไรและมีการ

กระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีผลสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรม ของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่า จะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมี จุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขึ้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่า มีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่ง ต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่ง ความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ชัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลาย ๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

ภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัสและแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุก ๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภครวม และความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนา ความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง

วินเลียม ไออูชิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหารจัดการ คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้^{๒๒}

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

^{๒๒} William Ouchi, *Organization and Management*, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p. 283.

- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

วิโรจน์ สารรัตน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ^{๒๓} คือ

- ๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดมุ่งหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น
- ๒) การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน
- ๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
- ๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดมุ่งหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

สรุปได้ว่า กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการจัดการ ผ่านกระบวนการทางการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในอันจะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานหรือองค์การ ในงานวิจัยนี้คือ การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology)

ได้มีนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

กฤษดา บุญชัย ระบุว่า Steward กำหนดแนวทางการศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรม ไว้เมื่อปี ๒๕๔๘ ดังนี้

^{๒๓} วิโรจน์ สารรัตน์, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

๑. เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการหาเลี้ยงชีพกับสภาพแวดล้อม รวมถึงการจัดระเบียบสังคมและค่านิยม

๒. เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมในการผลิต กับลักษณะการเลี้ยงชีพในแต่ละท้องถิ่น

๓. เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมมนุษย์ และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยเฉพาะบทบาทของพฤติกรรมในการผลิตในสภาพแวดล้อมแต่ละแห่ง

การวิเคราะห์ ๓ ประเด็นนี้ สามารถหาจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมในแง่จุดกำเนิดได้ ศูนย์กลางวัฒนธรรม คือ จุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดลักษณะการหาเลี้ยงชีพ และระบบเศรษฐกิจในท้องที่ต่าง ๆ พร้อมกันนี้ Steward จัดแบ่งกลุ่มตามโครงสร้างของสังคมออกเป็น ๔ รูปแบบ^{๒๔} ดังนี้

๑. ชุมชนครอบครัว (Band)
๒. เผ่าชน (Tribe)
๓. เผ่าโคตรตระกูล (Chiefdom)
๔. รัฐ (State)

งามพิศ สัตย์สงวน ระบุว่า นิเวศวิทยาเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญด้านการผสมกลมกลืนอย่างมีดุลยภาพของระบบนิเวศ (Ecological Harmony) มีการสร้างระบบใหม่บนพื้นฐานของการสร้างความสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่เป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความยั่งยืนของระบบนิเวศ การพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุควรดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจ ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลทั้งด้านในบวก (Positive) และด้านลบ (Negative) จึงควรใช้เทคโนโลยีอย่างระมัดระวังพร้อมทั้งยึดถือหลักการที่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติมีปริมาณจำกัด ความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Natural Carrying Capacity) ความสามารถในการดูดซับมลภาวะมีขีดจำกัด (Tolerant Limit) การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความหมายยิ่งต่อการส่งมอบมรดกธรรมชาติ (Natural Heritage) ให้แก่คนรุ่นต่อไป (Next Generation)^{๒๕}

^{๒๔} กฤษดา บุญชัย, เกษตรกรรมยั่งยืน: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับปัญหาการเกษตรและอัตลักษณ์ชาวนาไทย, (นนทบุรี : คณะกรรมการจัดงานมหกรรมเกษตรกรรมยั่งยืน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

^{๒๕} งามพิศ สัตย์สงวน, วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานาชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๖.

นิยามพรรณ วรรณศิริ แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม^{๒๖}

งามพิศ สัตย์สงวน ชี้ว่าแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมพัฒนามาจากแนวคิดของมานุษยวิทยาอเมริกัน คือ จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) และ เลสลีย์ ไวท์ (Leslie White) ซึ่งต่างมองวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำรงชีพอยู่และการผลิต แม้ว่านักคิดทั้งสองมีกรอบความสนใจเหมือนกัน แต่ประเด็นความสนใจเฉพาะที่นักคิดทั้งสองท่านให้ความสำคัญมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ไวท์สนใจวิวัฒนาการทั่วไปของวัฒนธรรม ทำให้เขาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพของการใช้พลังงาน สจิวัดกลับมองวัฒนธรรมเป็นระบบพื้นฐานที่ตอบสนองการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เฉพาะสังคมการอธิบายขั้นตอนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมจึงพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติระดับของเทคโนโลยี และแบบแผนการทำงานในสังคมนั้น ๆ^{๒๗}

ยศ สันตสมบัติ เสนอว่า แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทาง

^{๒๖} นิยามพรรณ วรรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑.

^{๒๗} งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : รามการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖.

วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ ตลอดจนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรม^{๒๘}

Robbins Burling นักมานุษยวิทยาอเมริกัน นำแนวคิดของ Julian H. Steward นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัยฮิลลินอยส์ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาของตน โดยนำประเด็นเรื่องเอกภาพและความหลากหลาย (Unity and Diversity) มาเป็นแนวทางในการศึกษา และรายงานผลการศึกษาไว้ใน “Hill Farms and Paddy Fields” มีสาระสำคัญว่า ลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันเป็นตัวกำหนดวิถีแห่งวัฒนธรรมการเพาะปลูกของประชากรในพื้นที่ คือ ภูมิประเทศภูเขาทำการเพาะปลูกแบบไร่หมุนเวียน ทำนาโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก หรือ “น่าน้ำฝน” (Rainfed Rice) ภูมิประเทศที่ราบทำนาปลูกข้าวแบบตมน้ำสู่เหมืองฝายหรือ “น่าน้ำเหมือง” (Irrigated Rice) แล้วกระจายน้ำสู่ผืนนาทุกแปลงอย่างเสมอภาคและยุติธรรม สังคมในพื้นที่ราบมีพัฒนาการก้าวหน้ากว่าสังคมบนภูเขา สังคมบนภูเขามีลักษณะเป็นหมู่บ้าน แต่สังคมพื้นราบขยายตัวด้วยกระดืบเป็นเมืองหรือเป็นอาณาจักร การที่อยู่ในเขตร่มชื้น พื้นดินชื้นแฉะและอบอ้าว เป็นเหตุให้การสร้างบ้านเรือนมักสร้างเป็นเรือนใต้ถุนสูง มีเสาสูง หลังคาสูง และมีวัฒนธรรมให้ความสำคัญแก่ผู้หญิง การเรียกชื่อสิ่งสำคัญในธรรมชาติมักให้เป็นเพศหญิง เช่น แม่น้ำ แม่โพสพ แม่ธรณี อีกทั้งสังคมบนภูเขามีกการปลูกพืชแบบผสมผสาน เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มัน พริกไทย ฝ้าย ชিং ฟักทอง ถั่วชนิดต่าง ๆ ฯลฯ ในแปลงเกษตรกรรมเดียวกัน ถือว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๒๙}

Edward B. Tyler นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษผู้ยึดทฤษฎีวิวัฒนาการ ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งส่วนบุคคลและลักษณะเป็นชนเผ่า ตั้งคำถามว่า พฤติกรรมส่วนบุคคลที่กลายเป็นพฤติกรรมกลุ่ม เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคมได้อย่างไร ความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์ มีพัฒนาการเป็นเส้นตรง เริ่มจากความเชื่อเรื่องภูตผีและวิญญาณ (Animism) ไปสู่เทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) และเทพเจ้าองค์เดียว (Monotheism) ไทเลอร์แบ่งขั้นตอนวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ที่ทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนเหล่านี้ โดยจำแนกออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ยุคคนป่า (Savagery) ผู้คนใช้ชีวิตง่ายที่สุด มีความโหดร้าย เป็นขั้นต่ำสุด
๒. ยุคอารยชน (Barbarianism) เป็นขั้นกลางที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างพฤติกรรมที่ง่ายที่สุด ไปสู่พฤติกรรมที่ยุ่งยากที่สุด
๓. ยุคอารยธรรม (Civilization) เป็นขั้นที่เจริญแล้ว

^{๒๘} ยศ สันต์ศสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๒๙} อุดร วงษ์ทับทิม, “พลวัตชุมชนลุ่มน้ำโขงและสาละวิน”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๓๘-๓๙.

ต่อมา Lewis Henry Morgan นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ต่อยอดทฤษฎีวิวัฒนาการของ Tyler โดยลงไปศึกษาภาคสนามในชุมชนอินเดียนเผ่าอิราควอยส์ (Iroquois) และได้เสนอแนวทางวิวัฒนาการของสังคม โดยแบ่งขั้นตอนวิวัฒนาการตาม Montesquieu ที่แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มป่าเถื่อน (Savagery) แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ระดับ ระดับล่าง กินผัก ผลไม้ ระดับกลาง กินปลา ระดับบน ใช้ธนู หน้าไม้ และลูกศรล่าสัตว์เป็นอาหาร

๒. กลุ่มล่าหัตถ์ (Barbarianism) ระดับล่าง มีการปั้นภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ระดับกลาง เลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด มีระบบชลประทานพื้นบ้าน และมีการปลูกสร้างบ้านเรือน ระดับบน มีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยเหล็กและสำริด

๓. กลุ่มอารยธรรม (Civilization) มีการประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษรขึ้นมาใช้

Leslie A. White นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน เป็นผู้นำในการศึกษาแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ (Theory of Evolution) เขียนหนังสือ “The Evolution of Culture” เปิดมิติใหม่ทางการศึกษาวัฒนธรรมตามแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ และได้รับการวิพากษ์จากนักมานุษยวิทยารุ่นต่อมาว่าเป็นวิธีวัฒนธรรมวัตถุนิยม (Cultural Materialistic) เนื่องจาก White เห็นว่า วิธีการที่วัฒนธรรมปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในพัฒนาการทางวัฒนธรรม แนวคิดของ White ตรงกันข้ามกับ Jlian H. Steward ผู้เสนอทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรม White เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ควบคุมสิ่งแวดล้อมและเสนอให้ศึกษาวัฒนธรรมในกรอบทฤษฎีวิวัฒนาการ ให้มีความสำคัญกับแนวคิดเรื่องอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อบุคลิกภาพของคนในสังคม โดยชี้ว่า สังคมประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

๑. เทคโนโลยี เศรษฐกิจ (Techno - Economics) และกระบวนการผลิต (Production Process)

๒. โครงสร้างสังคม (Social Structure)

๓. ความคิดอุดมการณ์และวัฒนธรรม (Ideological and Culture)

White เชื่อว่า วัฒนธรรมมีวิวัฒนาการเป็นสัดส่วนกับพลังงานของมนุษย์ ที่แสดงออกมาว่า มากขึ้นเพียงใด หรือเป็นสัดส่วนกับพลังงานที่มนุษย์นำมาใช้ในการทำงาน นั้นมีประสิทธิภาพมากเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งพัฒนาการของวัฒนธรรม เป็นการตอบสนองโดยตรงต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทฤษฎีวิวัฒนาการของ White ระบุว่า องค์ประกอบทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และกระบวนการผลิต ก็คือ วิธีการที่สมาชิกของวัฒนธรรมนั้นกระทำต่อสภาพแวดล้อม มีผลต่อโครงสร้างสังคม ความคิดอุดมการณ์ และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Karl Marx ที่เสนอแนวคิดวิวัฒนาการของมนุษย์ว่า มีวิวัฒนาการทางสังคมจากยุคบุรพกาล ซึ่งเป็นสังคมของมนุษย์สมัยหิน คือ ยุคหินเก่าและหินกลางในทางโบราณคดี มาสู่ยุคทาสในยุคหินใหม่ และวิวัฒนาการมาเป็นสังคม ยุค

เหล็ก สำริด ซึ่งผู้มีอำนาจเหนือกว่าบีบบังคับผู้อ่อนด้อยกว่ามาเป็นทาส กระทั่งเข้าสู่ยุคศักดินา ยุคทุนนิยม และยุคสังคมนิยมในที่สุด

ด้าน Bronislaw Malinowski นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ ชี้ว่า มนุษย์ทุกแห่งหนล้วนมีความต้องการร่วมกันในด้านสรีระและชีววิทยา และทำการตอบสนองความต้องการนั้นมนุษย์ทุกคนมีความต้องการความปลอดภัยในแง่จักรวาลแห่งกายภาพ (Physical Universe) เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่อาจอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางอย่างได้ เช่น สุริยุปราคา จันทรุปราคา แผ่นดินไหว ฯลฯ มนุษย์จึงสร้างความเชื่อที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมาอธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น เพื่อสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ตัวเอง Malinowski ให้เค้าโครงระดับความต้องการขั้นพื้นฐานไว้ ๓ ระดับ และทุกวัฒนธรรมล้วนตอบสนองความต้องการทั้ง ๓ ระดับดังกล่าว อันได้แก่

๑. วัฒนธรรมต้องตอบสนองความต้องการด้านชีววิทยา เช่น อาหาร ฯลฯ
๒. วัฒนธรรมต้องตอบสนองความต้องการด้านเครื่องมือ เช่น กฎหมาย การศึกษา ฯลฯ
๓. วัฒนธรรมต้องตอบสนองความต้องการเป็นเอกภาพ เช่น ศาสนา ฯลฯ

Malinowski เชื่อว่า นักมานุษยวิทยาสามารถสรุปเนื้อหากำเนิดลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมต่าง ๆ วิธีการแบบหน้าที่ (Functional Approach) เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่วัฒนธรรมมีต่อการตอบสนองความต้องการของสมาชิก ภายใต้กฎเกณฑ์ของวัฒนธรรมนั้น

Julian H. Steward นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ศึกษาในแนวนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) มีแนวคิดสอดคล้องกับความคิดของ Charles Darwin ในประเด็นผู้รู้จักการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้อยู่รอด (Survival of the Fittest) นั่นคือ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกนี้จะอยู่รอดได้ต้องเป็นผู้ที่ธรรมชาติเลือกแล้วว่าแข็งแกร่งที่สุด สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ลักษณะได้ ในสิ่งแวดล้อมที่โหดร้ายผู้ที่อ่อนแอจะตายไปในที่สุด ผู้ที่เจริญเติบโตได้ คือ ผู้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในทุกระดับ

Steward เสนอทฤษฎีเชิงวิวัฒนาการแบบหลายสาย (Multilinear Evolutionary Theory) ซึ่งให้เห็นอิทธิพลของสภาพแวดล้อม และฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นระบบนิเวศย่อยที่แตกต่างกันส่งผลต่อวิถีการผลิต สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะการวิวัฒนาการในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน Steward เชื่อว่า สิ่งแวดล้อมควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่หลายหลากเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่หลากหลาย สิ่งแวดล้อมที่อึดคักจะทำให้มนุษย์ต้องคิดหาวิธีปรับตัว เพื่อให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อมดังกล่าว พร้อมทั้งให้ความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการผลิตของคนในสังคม เขาศึกษาความสัมพันธ์ที่วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีต่อสิ่งแวดล้อม การกระจายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมหรือพฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่ หากสิ่งแวดล้อมให้ความอุดมสมบูรณ์ทางแร่ธาตุในพื้นที่ดินและทาง

ทรัพยากร สังคมนั้นก็เป็นสังคมที่พัฒนาสูงสุด สังคมต่าง ๆ ที่มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเหมือนกัน และมีเทคโนโลยีในระดับเดียวกัน อาจมีวิวัฒนาการในทางที่คล้ายกัน กระบวนการดังกล่าวของวิวัฒนาการเส้นขนาน

(Parallel Evolution) อธิบายความคล้ายคลึงกันบางอย่างในขั้นตอนวิวัฒนาการ ของสังคมต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลกันทางภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ เป็นสองสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ สิ่งที่แยกสังคมหนึ่งออกจากอีกสังคมหนึ่ง คือวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกประสานคนไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งช่วยให้โครงสร้างของสังคมดำรงอยู่ เป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าด้วยกัน วิธีการนิเวศวัฒนธรรมชี้ให้เห็นความสำคัญของนิเวศวิทยา และอิทธิพลของสภาพแวดล้อม รวมทั้งฐานทรัพยากร (Natural Resources - Based) ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิต เป็นทฤษฎีวิวัฒนาการแบบหลายสาย อิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันเป็นตัวกำหนดให้แต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน หรือที่เรียกว่าทฤษฎีความต่างทางวัฒนธรรม (Theory of Culture Changes) ซึ่งวิถีการผลิตและวัฒนธรรมการผลิตของผู้คนในแต่ละพื้นที่ แต่ละชาติพันธุ์แตกต่างกัน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่และชาติพันธุ์นั้น ๆ^{๓๐}

Friedrich Ratzel แห่งมหาวิทยาลัยมิวนิค แคว้นบาวาเรีย ผู้รับอิทธิพลทฤษฎีวิวัฒนาการของ Charles Darwin และเป็นศิษย์ของ Ernst Heckle ผู้บัญญัติศัพท์คำว่า “นิเวศวิทยา” (Ecology) เน้นการพัฒนาเชิงประวัติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมของประชากรความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในสภาพต่าง ๆ มองว่า มนุษย์มีความต้องการด้านพื้นที่ (Spatial) เพื่อการดำรงชีวิตหรือการอยู่รอด เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ย่อมมีความต้องการพื้นที่และทรัพยากรมากขึ้น อาจนำไปสู่การทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ ยึดครองอาณาเขต แย่งชิงทรัพยากรมีการเอารัดเอาเปรียบกันในทางเศรษฐกิจ การทหาร มีการสำรวจค้นหาทรัพยากร และแสดงอำนาจผ่านชนชั้นและชาติพันธุ์

Ratzel เป็นต้นคิดการศึกษาภูมิศาสตร์มนุษย์ เขียน Anthro - Geographie (Human Geography) พิจารณาขอบเขตพื้นที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ รูปแบบวัฒนธรรมดัดแปลงและถูกกำหนดโดยสภาพทางธรรมชาติ กำหนดแนวทางการศึกษาปัจจัยด้านวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับปัจจัยด้านกายภาพ การกระจายของประชากรการตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่น การแพร่กระจายวัฒนธรรม โดยอธิบายในกรอบของสภาพแวดล้อม^{๓๑} พร้อมกันนี้ Ratzel ได้เสนอแนวคิดไว้ในบทความ กฎแห่งการเติบโตขยายตัวของรัฐ (The Laws of the Spatial Growth of States) อธิบายเหตุผลในการขยายตัวของรัฐในฐานะสิ่งมีชีวิต คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่า รัฐมีวิวัฒนาการไปเป็นขั้นตอน พร้อม ๆ

^{๓๐} อุดร วงษ์ทับทิม, “พลวัตชุมชนละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน”, หน้า ๓๙-๔๒.

^{๓๑} Unwin, Tim, *The Place of Geography*. (Essex : Longman Scientific & Technical, 1994),

กับความเจริญทางวัฒนธรรม มีการเพิ่มประชากร การขยายอาณาเขตและแนวพรมแดน ตลอดจนการที่รัฐเล็ก ๆ ถูกผนวกรวมเข้ากับรัฐใหญ่ ในหนังสือ Geopolitics Ratzel เปรียบเทียบรัฐเหมือนสิ่งมีชีวิตที่ดำเนินไปในเชิงวิวัฒนาการ มีการเลือกสรรตามธรรมชาติ ผู้ที่เข้มแข็งและเหมาะสมเท่านั้นถึงจะอยู่รอด (Survival of the Fittest) รวมทั้งมีเรื่องของเนื้อที่ เช่น พื้นที่ อาณาบริเวณ ขอบเขตพื้นที่ และประเทศรัฐ (State) ในทัศนะของ Ratzel มิได้เป็นเพียงองค์กรในแง่กฎหมาย หากแต่ยังเป็นอำนาจที่มีการแข่งขันกัน^{๓๒}

สรุปได้ว่า โดยหลักการพื้นฐานแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม และวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือนิเวศวิทยาไม่เพียงแต่จะมีความสำคัญต่อมนุษย์ในอดีตและปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังคงมีความสำคัญต่อมนุษยชาติในอนาคตอีกด้วย

๒.๒.๒ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology)^{๓๓} พัฒนาการของแนวความคิดทางมานุษยวิทยาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดแบบประวัติศาสตร์เฉพาะกรณีของโบแอส หรือแนวความคิดแบบหน้าที่นิยมของแรดคลิฟฟ์-บราวน์ และมาลินอสกีนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการต่อต้านข้อสรุปของนักทฤษฎีวิวัฒนาการในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งส่งผลให้ทฤษฎีวิวัฒนาการเสื่อมความนิยมลงไปเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๔๐ เป็นต้นมา ได้มีนักมานุษยวิทยาอเมริกันกลุ่มหนึ่งหันกลับมาสนใจทฤษฎีวิวัฒนาการ และพยายามเอาทฤษฎีวิวัฒนาการมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

ชบัญญัติ วงษ์วิภาค สรุปความหมายของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวิทยานั้นเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต (พืชและสัตว์) กับสภาพแวดล้อม ส่วนทางด้านมานุษยวิทยาจะมุ่งเน้นความสำคัญกับมนุษย์เป็นหลัก โดยพยายามค้นคว้าเข้าใจพฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์ใน ความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมอย่างไร พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้ คือ พฤติกรรมทางวัฒนธรรมและปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์อยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเสมือนอุปกรณ์ในการปรับตัว โดยอาศัยสื่อต่าง ๆ คือ เทคโนโลยี ภาษารูปแบบ การจัดระเบียบกลุ่มและอุดมการณ์ เรียนรู้สะสมอบรมบ่มนิสัยหรือสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานโดยใช้วัฒนธรรมดัดแปลงสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นประเด็นที่มนุษย์จัดการควบคุมและดัดแปลงระบบนิเวศ^{๓๔}

^{๓๒} อุดร วงษ์ทับทิม, “พลวัตชุมชนละว้าลุ่มน้ำโขงและสาละวิน”, หน้า ๔๓.

^{๓๓} งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๑).

^{๓๔} ชบัญญัติ วงษ์วิภาค, **นิเวศวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐.

ยศ สันตสมบัติ สรุปความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมมีลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ๖ ประการด้วยกัน คือ ประการแรก วัฒนธรรมเป็นระบบความคิดและค่านิยมที่สมาชิกมีส่วนร่วมกัน ประการที่สอง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ ประการที่สาม วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ ประการที่สี่ วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ประการที่ห้า วัฒนธรรมคือกระบวนการในการกำหนดนิยามความหมายของชีวิตและสิ่งที่อยู่ร่วมตัวมนุษย์ และประการที่หก วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา^{๓๕}

มนัส สุวรรณ กล่าวถึงนิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจไว้ว่า แนวความคิดเชิงนิเวศวิทยาโดยพื้นฐานทั่ว ๆ ไป สามารถนำไปประยุกต์ในทุกสถานการณ์ ซึ่งคาดว่า การพัฒนาเศรษฐกิจจะมีขึ้น ก่อนที่จะมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาเขตการและเทคโนโลยีมนุษย์สมัยก่อนมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในลักษณะของการปรับเปลี่ยน (Modification) ด้วยวิธีง่าย ๆ จากพฤติกรรมที่ถูกควบคุมโดยธรรมชาติได้พัฒนาเป็นการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ เมื่อวิทยาการและเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับจำนวนของประชากรที่เพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้พัฒนาไปเป็นลักษณะของพฤติกรรมที่พยายามเอาชนะธรรมชาติ มนุษย์ในปัจจุบันกำลังอาศัยประโยชน์ของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการพัฒนาเศรษฐกิจพยายามกอบโกยทุกสิ่งทุกอย่างจากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นจากผลของการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว ความพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติดังกล่าวสามารถกระทำได้ในขอบเขตจำกัด ทั้งนี้เพราะธรรมชาติมีขีดจำกัดความสามารถ (Carrying capacity) อยู่เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เพื่อให้การพัฒนายังคงมีประสิทธิภาพในเชิงการผลิต และธรรมชาติยังคงสภาพที่มั่นคง ความเข้าใจในหลักเชิงนิเวศวิทยาจึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสนใจ^{๓๖}

ศรัณย์ สมันตรัฐ ได้กล่าวสรุปไว้ในวิจัยว่า ในระบบนิเวศเป็นน้ำกร่อยนั้นทรัพยากรและจังหวะเวลาการเกิดตามระบบนั้นทั้งสี่ประเภทเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนทั้งในด้านเกษตรกรรมการผลิตน้ำตาลจากมะพร้าวและการประมงพื้นบ้าน และได้แสดงออกผ่านสถาปัตยกรรมพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า กระเตง โดยปรากฏภูมิปัญญา ที่อำนวยความสะดวกให้คนชายขอบชายน้ำแห่งนี้มีอำนาจที่จะครอบงำอัตลักษณ์ ผ่านการสร้างสรรคการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดีจึงมีความเฉพาะพอที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้^{๓๗}

^{๓๕} ยศ สันตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรม*, หน้า ๕๗.

^{๓๖} มนัส สุวรรณ, *นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๙.

^{๓๗} ศรัณย์ สมันตรัฐ, *นิเวศวิทยาการวิจัยบูรณาการนิเวศวัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนสถาปัตยกรรม* กำหนดเขตน้ำกร่อยปากน้ำแม่กลองฝั่งขวา, เอกสารประกอบการสอนวิชาภูมิปัญญาเทคโนโลยีชาวบ้าน, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๗, สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สรุปได้ว่า การศึกษาโดยอ้างอิงระบบนิเวศนี้มีช่องว่างทางวิทยาการสถาปัตยกรรมศาสตร์ และชุมชนจึงทำให้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่เรามีอยู่ไม่ทำให้เห็นภาพใหญ่ได้ครบสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ศาสตร์นี้ในประเทศไทยไม่สามารถสนองระบบสังคมส่วนรวมได้ จึงสมควรขยายผลการศึกษาอย่างลึกซึ้งต่อไป ทั้งในแง่พื้นที่ คือ ระบบนิเวศน้ำกร่อยอื่น ๆ ที่น่าจะมีความแตกต่างและสอดคล้องของรูปแบบสถาปัตยกรรมอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมตลอดจนในระบบนิเวศอื่น และสาขาวิชาอื่น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิต วัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงมีผู้ให้ความหมายคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้หลากหลาย ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน^{๓๘}

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๘๕ ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน^{๓๙}

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลายนัย^{๔๐} ดังนี้

“วัฒนธรรม” หมายถึง ผลรวมของการสั่งสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ

“วัฒนธรรม” หมายถึง การสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อกันมาและเป็นอยู่อย่างที่เป็นในปัจจุบัน

^{๓๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๕).

^{๓๙} พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๘๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๘๖.

^{๔๐} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต อ่างในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๔๔ : ๑-๒)

“วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรม มีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผน และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากความหมายของวัฒนธรรมที่แสดงไว้ข้างต้นนั้น ล้วนแต่มีความหมายและมีคุณค่าทั้งสิ้น และยังมีการชี้ให้เห็นในแง่มุมที่ต่างกันของวัฒนธรรม ฉะนั้นในการดำเนินงานวัฒนธรรมจึงเป็นการดำเนินงานเพื่อให้บังเกิดผลต่อชีวิตของคนในชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลและยั่งยืนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสภาพแวดล้อม และธรรมชาติคนไทยทุกคนจึงควรตระหนักในความจำเป็นที่ต้องใช้วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการพัฒนาาร่วมทั้งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม และศึกษาหาความรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจซาบซึ้งและภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ค่านิยม แบบแผนอันดีงามแห่งวิถีชีวิตแบบไทยตลอดจนช่วยกันเผยแพร่วัฒนธรรมและร่วมแรงร่วมใจกันที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทยไว้สืบต่อไป

๒.๓.๒ เครือข่ายวัฒนธรรม

๑. สภาวัฒนธรรม

สภาวัฒนธรรม คือ ที่ประชุมของสัจตบุรุษ ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม

สภาวัฒนธรรม คือ องค์กรผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

สภาวัฒนธรรม คือ องค์กรเอกชนที่เกิดจากการรวมตัวกันตามความสมัครใจของประชาชนทุกหมู่เหล่า

สภาวัฒนธรรม คือ เวทีที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานร่วมพลังปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน

สภาวัฒนธรรม คือ องค์กรภาคเอกชนที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ส่งเสริมสนับสนุน ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่น^{๔๑}

๑.๑ องค์กรประกอบ สภาวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประชาชนจากทุกหมู่เหล่า จากทุก ภาคส่วนจัดระเบียบเป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า ภาคีต่าง ๆ ได้แก่

- ๑) ภาคีธุรกิจ
- ๒) ภาคีราชการ
- ๓) ภาคีวิชาการ
- ๔) ภาคีเอกชน
- ๕) ภาคีประชาชน
- ๖) ภาคีอื่น ๆ

ภาคีเหล่านี้รวมตัวกันเป็นระบบเครือข่าย เครือข่ายทางวัฒนธรรม และคัดเลือกผู้แทนเข้ามา เป็นคณะกรรมการบริหารดำเนินงานวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

๑.๒ ประเภทสภาวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมมีหลายประเภท แบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ได้แก่

- ๑) สภาวัฒนธรรมจังหวัด
- ๒) สภาวัฒนธรรมอำเภอ
- ๓) สภาวัฒนธรรมตำบล
- ๔) สภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร
- ๕) สภาวัฒนธรรมเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร
- ๖) สภาวัฒนธรรมแขวง
- ๗) สภาวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
- ๘) สภาวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น สภาวัฒนธรรมชนเผ่า ฯลฯ

๑.๓ บทบาทหน้าที่ ภารกิจสภาวัฒนธรรม

๑) จัดกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้สภาวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลาง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ และแนวความคิดดำเนินงานวัฒนธรรม

๒) สนับสนุน ส่งเสริม การดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่น

^{๔๑} สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, แผนแม่บท ปรัชญาวัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๓๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

๓) ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยปฏิบัติเชื่อมโยงกันเป็นระบบเครือข่าย

๔) ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน สนับสนุนงานวัฒนธรรม

๕) ทำกิจกรรมเฝ้าระวัง เผยแพร่ อนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริม พัฒนางานวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ตามความเหมาะสม

๑.๔ ปรัชญาแนวคิดการจัดตั้งสภาวัฒนธรรม

แนวความคิดการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมเกิดจากปรัชญาที่ว่าวัฒนธรรมเป็นของประชาชน

การดำเนินงานวัฒนธรรมจะบรรลุผลได้ดียิ่งต้องให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรม

การพัฒนาจะให้สมดุลยั่งยืนต้องสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างเข้าใจและเข้าถึง ด้วยการพัฒนาที่ให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบ สภาวัฒนธรรมเป็นแหล่งรวมของปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ที่หลากหลายทำให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นเข้ามา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อประชาชนและโดยประชาชนในท้องถิ่นของตน หรือให้เกิดความรับผิดชอบ คิดเองทำเอง ภาครัฐเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาจะขับเคลื่อนไปอย่างถูกทิศทาง แก้ปัญหาตรงเป้าหมายได้มากขึ้น ดังนั้น สภาวัฒนธรรมจึงเป็นชุมพลแห่งการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง^{๔๒}

๒. ศูนย์วัฒนธรรม

ศูนย์วัฒนธรรม คือ หน่วยงานเครือข่ายที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ดำเนินการให้จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานวัฒนธรรมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมนี้จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรมเนื่องจากในขณะนั้นสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา มีการโอนอำนาจหน้าที่มากระทรวงวัฒนธรรม และในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำลังดำเนินการปรับปรุงระเบียบ โครงสร้าง กำหนดระบบงานและภารกิจของศูนย์วัฒนธรรมใหม่ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒.๑ ประเภทของศูนย์วัฒนธรรม แบ่งประเภทของศูนย์วัฒนธรรม ดังนี้

๑) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด

๒) ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ

^{๔๒} สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, แผนแม่บท ปรัชญาวัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๓๗, หน้า ๔๕.

๓) ศูนย์วัฒนธรรมในสถานศึกษา

๔) ศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

๒.๒ หน้าที่ของศูนย์วัฒนธรรม

๑) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม

๒) อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม

๓) ฝึกอบรมและสนับสนุนการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากรทางวัฒนธรรม

๔) จัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและหรือจัดดำเนินการหอวัฒนธรรม

๕) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานวัฒนธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน

ท้องถิ่นทั้งภาครัฐบาลและเอกชน

๖) หน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๔๓}

๓. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือจะเรียกตามความเข้าใจง่าย ๆ ทั่ว ๆ ไปอาจเรียกว่า

รัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติไว้แล้วยังมีการกำหนดหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องงานวัฒนธรรมไว้เป็นการเฉพาะดังนี้ คือ

บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษา อบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นนั้นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย ให้ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมกีฬา จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจแก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา ๑๖ (๑๑) (๑๘))

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒๕๔๐ มาตรา ๔๕(๗ ทวิ))

เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติ เทศบาล ๒๕๔๖ มาตรา ๕๐ (๘))

องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ๒๕๓๗ มาตรา ๖๖) องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ๒๕๓๗ มาตรา ๖๗ (๕))

จะเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐบาลท้องถิ่นเป็นหน่วยงานราชการที่เข้าถึงประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้มากที่สุด ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นหน่วยงานสำคัญที่เป็นภาคีเครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมที่จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมให้เกิดมรรคผลส่งผลกระทบต่อประชาชนได้อย่างกว้างขวาง^{๔๔}

๔. สมาคม/มูลนิธิ

สมาคม คือ การก่อตั้งองค์กรสมาคมเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน และมีใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๘

๕. มูลนิธิ

มูลนิธิ ได้แก่ ทรัพย์สินที่จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์ เพื่อการกุศลสาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือ เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาผลประโยชน์ มาแบ่งปันกัน และได้จดทะเบียนตามบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๐

สมาคม มูลนิธิ ที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๖ และจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง ควบคุมสมาคมและองค์กรต่าง ๆ ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ โดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

^{๔๔} กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, แผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๐).

๖. ภาคีเครือข่ายอื่น ๆ

ภาคเครือข่าย ดำเนินงานวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาคีเครือข่ายหลัก ๆ คือ สภาวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สมาคม มูลนิธิ แล้วยังมีเครือข่ายอื่นอีก ได้แก่

๖.๑ ชุมชนนาร่องในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชนเหล่านี้เป็นเครือข่ายเฉพาะกิจตามรายโครงการคือ โครงการส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิต โดยมีการเสนอเข้ามาพิจารณาคัดเลือกคล้าย ๆ กับชุมชนนาร่อง วัฒนธรรมไทยสู่ภัยเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้ สวช. ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นครุซึ่งกันและกัน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่นของงาน

๖.๒ ศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน กระทรวงวัฒนธรรม มีนโยบายส่งเสริมให้ดำเนินการและให้ปรับชื่อใหม่เป็นโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวมด้านวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า เครือข่ายวัฒนธรรม ประกอบด้วย สภาวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สมาคม/มูลนิธิ มูลนิธิ และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ การพัฒนาต้องสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างเข้าใจและเข้าถึงด้วยการพัฒนาที่ให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อประชาชนและโดยประชาชนในท้องถิ่นของตน หรือให้เกิดความรับผิดชอบ คิดเองทำเอง ภาครัฐเป็นเพียงผู้ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาจะขับเคลื่อนไปอย่างถูกต้องทิศทาง แก้ปัญหาตรงเป้าหมายได้มากขึ้น ดังนั้น สภาวัฒนธรรมจึงเป็นขุมพลังแห่งการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) เริ่มเป็นศัพท์วิชาการที่ปรากฏในงานทางมานุษยวิทยาาราวกลางทศวรรษ 1950 ที่ใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกแยะว่ากลุ่มใครมีวัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น”^{๔๕} กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อย (subculture) ร่วมกัน คือมีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกันที่แตกต่าง ไปจากวัฒนธรรมใหญ่และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่ก็มีความสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) สูง มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวน

^{๔๕} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

มากและกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือกปฏิบัติและได้รับการปฏิบัติอย่างอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรก ๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นจนในที่สุดอาจละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้^{๔๖}

ชาติพันธุ์ หมายถึง การสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปใช้คำว่า เผ่า เพื่อแยกกลุ่มชนที่แตกต่างอย่างชัดเจนออกจากกัน^{๔๗}

นอกจากคำว่าเชื้อชาติ (races) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) แล้ว ยังมีคำอีกคำหนึ่งคือชาติ หรือประชาชาติ (nation) ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในตระกูลความคิดเดียวกัน และมีลักษณะคล้ายคลึงต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นแนวคิด 3 แนวที่มีศูนย์กลางลักษณะร่วมกันที่สำคัญก็คือความคิดเกี่ยวกับการมีการสืบเชื้อสาย (descent) และบรรพบุรุษ (ancestry) ร่วมกันในทั้งสามคำเราพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีของกลุ่มชน และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่มซึ่งอาจเป็น ภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ดังนั้นโดยนัยดังกล่าว กลุ่มชนจึงถือได้ว่าเป็น ประชาคมการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (descent and culture communities)^{๔๘}

ศรีศักร วัลลิโภดม^{๔๙} กล่าวถึงการที่ผู้คนที่มิใช่เผ่าพันธุ์แตกต่างกัน ล้วน มีการสังสรรค์ระหว่างกัน โดยเริ่มจากการสังสรรค์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่ นำไปสู่การสังสรรค์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในที่สุดก็เกิดการผสมผสานระหว่าง เผ่าพันธุ์กันขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีกลุ่มชนใดหรือเผ่าพันธุ์ใดที่ไม่ผสมผสานกับเผ่าพันธุ์อื่นเลย แต่ตรงข้ามกลับเกิดเป็นกลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์ (ethnic group) ขึ้นมามากมาย ส่วนใหญ่จะเป็น กลุ่มที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาช้านานหลาย ชั่วคน

^{๔๖} งามพิศ สัตย์สงวน, วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย : การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๕), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๔๗} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , กรมพัฒนาสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, (๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๔๘} สุเทพ สุนทรภัสส์, แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ สังคม และสวัสดิการ, และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, (๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๔๙} สุเทพ สุนทรภัสส์, แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติและการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๕๐} ศรีศักร วัลลิโภดม, พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑ - ๑๒

๒.๕ กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของจังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๕.๑ ข้อมูลจังหวัดเพชรบูรณ์

เพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ในทางภูมิศาสตร์และอุตุนิยมวิทยาจัดอยู่ในภาคเหนือตอนล่าง มีพื้นที่ประมาณ ๑๒,๖๖๘ ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ ๙ ของประเทศ มีประชากร ๙๙๔,๓๙๗ คน^{๕๐} แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๑ อำเภอ และมีความหมายเป็นเมืองที่อุดมด้วยเพชร และเป็นศูนย์กลางของจังหวัด เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก

๑. ศัพทมูลวิทยา

ชื่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อสมัยก่อนน่าจะชื่อว่าเมือง "เพชบุรี" ตามที่ปรากฏในจารึกลานทองคำ ที่พบจากเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่ในระยะหลังต่อมาได้เพี้ยนหรือเปลี่ยนเป็นชื่อ "เพ็ชรบูรณ์"^{๕๑} และเปลี่ยนเป็น "เพชรบูรณ์" ภายความหมายเป็นเมืองที่อุดมด้วยเพชร และได้นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด

๒. ประวัติศาสตร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการรวบรวมหัวเมืองตามชายแดนที่สำคัญตั้งเป็นเขตการปกครองใหม่ ขึ้นเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ มณฑลเพชรบูรณ์ได้ตั้งขึ้นเป็นอิสระ เนื่องจากท้องที่มีภูเขาล้อมรอบ มีการเชื่อมต่อคมนาคมกับมณฑลอื่นไม่สะดวก ลำบากแก่การติดต่อราชการ และโอนเมืองหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอวังสะพุง มาขึ้นกับมณฑลเพชรบูรณ์ ยุบเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอ โอนอำเภอบัวชุม (ปัจจุบันเป็นตำบล) อำเภอชัยบาดาลขึ้นกับเมืองเพชรบูรณ์ มณฑลเพชรบูรณ์จึงมีสองเมือง คือ หล่มสัก กับ เพชรบูรณ์^{๕๒}

^{๕๐} กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, "ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๗" [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_57.pdf 2558. สืบค้น ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๔ ตอนที่ ๐ก วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๔๖๐.

^{๕๒} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : cursphaladpruaw, ๒๕๕๓).

พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้ยุบมณฑลเพชรบูรณ์ และได้ตั้งเป็นมณฑลอีกในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ และได้ยุบอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ จังหวัดเพชรบูรณ์ในขณะนั้นมี ๔ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอวัดป่า (ปัจจุบันคือตำบลในอำเภอหล่มสัก) อำเภอวิเชียรบุรี และกิ่งอำเภอชนแดน^{๕๓} จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ยกเลิกมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศ

๓. ภูมิศาสตร์ที่ตั้ง

จังหวัดเพชรบูรณ์มีตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย โดยเกณฑ์การแบ่งภาคของราชบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดให้เพชรบูรณ์เป็นจังหวัดในภาคกลาง จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีแนวเขตติดต่อกับระหว่างภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๖ องศาเหนือ กับเส้นแวง ๑๐๑ องศาตะวันออก ส่วนที่กว้างที่สุดวัดจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาว ๕๕ กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดวัดจากทิศเหนือถึงทิศใต้ยาว ๒๙๖ กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๓๔๖ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑

๔. อาณาเขต

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดกับอำเภอด่านซ้าย อำเภอภูหลวง และอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดกับอำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น, อำเภอคอนสาร อำเภอหนองบัวแดง และอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดกับอำเภอโคกเจริญ อำเภอชัยบาดาล และอำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดกับอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, อำเภอวังทรายพูน อำเภอทับคล้อ และอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร, อำเภอหนองบัว และอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองจำนวนเนื้อที่ ๘.๖ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดทางไปหนองนารีและหมู่ที่ ๑๐ ตำบลสะเดียง
ทิศใต้	จรดหมู่ที่ ๙ หมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๑๓ ตำบลสะเดียง
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำป่าสัก

^{๕๓} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : cursสภาดพร้าว, ๒๕๔๓).

ทิศตะวันตก จรดทางไปบ้านสะเดียง หมู่ที่ ๖ ตำบลสะเดียง

มี ๒๑๔ หมู่บ้าน และแบ่งออกเป็นเขตชุมชนย่อย ๆ ๑๗ ชุมชนแต่ละชุมชนจะมีการคัดเลือกบุคคลให้ทางเทศบาลแต่งตั้งเป็นประธานชุมชนและคณะกรรมการดำเนินงานทำหน้าที่ประสานงานกับเทศบาล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย สำหรับเขตชุมชนทั้ง ๑๗ เขตมีดังนี้ คือ ชุมชนนารีพัฒนา ชุมชนคลองสานพัฒนา ชุมชนสะเดียงพัฒนา ชุมชนช้างเผือกพัฒนา ชุมชนพัฒนาสามัคคี ชุมชนสมาคมพัฒนา ชุมชนเพชรนิกรบำรุง ชุมชนในเมืองพัฒนา ชุมชนเก้าดาวพัฒนา ชุมชนโพธิ์จันทร์พัฒนา ชุมชนตลาดพัฒนา ชุมชนต้นเบนพัฒนา ชุมชนภูเขาหินพัฒนา ชุมชนคลองศาลา ชุมชนไทรงามพัฒนา ชุมชนเพชรพัฒนา และชุมชนเกาะเพชรพัฒนา

ทั้ง ๑๗ เขตชุมชนมีบทบาทสำคัญในการให้ความร่วมมือกับเทศบาลด้านการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองและต่างก็มีประวัติความเป็นมาและลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ในปี ๒๕๔๘ ทางเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์โดยการดำริของดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้มีนโยบายในการพัฒนาชุมชนเมือง โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ จึงมีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ขึ้น และให้ทุนสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม และได้แบ่งเขตชุมชนเมืองทั้ง ๑๗ ชุมชน และมีประชาชนในเขตชุมชนทั้ง ๑๗ เขต รวมตัวกันจัดตั้งประธานและคณะกรรมการ สมาชิก ยกร่างธรรมนูญของสภาขึ้นและดำเนินการบริหารงานเป็น ๑๐ เครือข่ายวัฒนธรรม^{๕๔} ดังนี้

๑. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งเสด็จ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๒, ๓)
๒. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดช้างเผือก (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑, ๔)
๓. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๕, ๖, ๗)
๔. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดโพธิ์เย็น (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๕. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดไตรภูมิ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๖. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๗. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดโบสถ์ชนะมาร (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๘. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาหิน (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
๙. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดพระแก้ว (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

^{๕๔} คมคาย หมื่นสาย, “การศึกษาสภาพปัญหาการบริการจัดการองค์กรอิสระ กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์”, เพชรบูรณ์ : สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์, จุลทรรศน์พลาซารานนท์, (๒๕๓๕), ประวัติการสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๕๐).

๑๐. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวราราม (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๖, ๑๕, ๑๒, ๑๗)^{๕๕}

๕. ภูมิประเทศ

จังหวัดเพชรบูรณ์มีพื้นที่ประมาณ ๑๒,๖๖๘.๔๑๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๗,๙๑๗,๗๖๐ ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๑๔ เมตร มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๙ ของประเทศ ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นเป็นพื้นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ป่า และที่ราบเป็นตอน ๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบและมีเทือกเขาขนาบกันไปทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นรูปเกือกม้า มีแม่น้ำป่าสัก เป็นแม่น้ำสายสำคัญโดยไหลจากจังหวัดเลย เพชรบูรณ์ ผ่านไปสู่จังหวัดในภาคกลาง แล้วลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ตามลำดับ จึงส่งผลให้พื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ดินมีสภาพอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชทำการเกษตร

๖. ภูมิอากาศ

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้สภาพภูมิอากาศแตกต่างกันมากในแต่ละฤดูกาล คือ อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อำเภอน้ำหนาว อำเภอเขาค้อ และอำเภอหล่มเก่า ส่วนพื้นที่บนภูเขาจะมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี ในฤดูฝนมีฝนตกชุก และมีน้ำป่าไหลหลากมาท่วมในที่ราบ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนใต้ของจังหวัด ในฤดูแล้งน้ำจะขาดแคลนไม่เพียงพอกับการเกษตรกรรม ในฤดูร้อนและฤดูฝน จะมีอุณหภูมิตั้งแต่ ๒๐-๒๔ องศา

จังหวัดเพชรบูรณ์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ อำเภอ ๑๑๗ ตำบล ๑,๔๓๐ หมู่บ้าน ซึ่งอำเภอทั้ง ๑๑ อำเภอมี ดังนี้ ๑) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ๒) อำเภอชนแดน ๓) อำเภอหล่มสัก ๔) อำเภอหล่มเก่า ๕) อำเภอวิเชียรบุรี ๖) อำเภอศรีเทพ ๗) อำเภอหนองไผ่ ๘) อำเภอบึงสามพัน ๙) อำเภอน้ำหนาว ๑๐) อำเภอวังโป่ง ๑๑) อำเภอเขาค้อ

จังหวัดเพชรบูรณ์มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม ๑๒๘ แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง, เทศบาลเมือง ๓ แห่ง, เทศบาลตำบล ๒๒ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๐๒ แห่ง เทศบาลเมือง ได้แก่ เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เทศบาลเมืองหล่มสัก และเทศบาลเมืองวิเชียรบุรี

^{๕๕} คมคาย หมื่นสาย, “การศึกษาสภาพปัญหาการบริการจัดการองค์กรอิสระ กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์”, หน้า ๒๖.

๗. เศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดเพชรบูรณ์ในปี ๒๕๓๙ พบว่า ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว ๒๘,๙๘๒ บาทต่อปี เป็นอันดับ ๕๖ ของประเทศ โดยที่จังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม ๒๖,๕๗๖.๗๒๙ ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการเกษตรมากที่สุดถึงร้อยละ ๓๓.๓๐ คิดเป็นมูลค่า ๘,๘๔๙.๐๖๔ ล้านบาท รองลงมา เป็นสาขาค้าส่ง และค้าปลีกร้อยละ ๒๐.๖๔ คิดเป็นมูลค่า ๕,๔๘๖.๑๕๑ ล้านบาท และสาขาบริการร้อยละ ๑๒.๕๒ คิดเป็นมูลค่า ๓,๓๒๗.๑๒๖ ล้านบาท อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ ๘.๐๓

๘. การเกษตรและอุตสาหกรรม

ภาวะเศรษฐกิจจังหวัด ภาวะการค้าของจังหวัดโดยทั่วไป เศรษฐกิจของจังหวัดเพชรบูรณ์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ปรับตัวดีขึ้นจากภาคการเกษตร โดยผลผลิตที่สำคัญเพิ่มขึ้น ได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียวผิวมัน และข้าวฟ่าง เนื่องจากราคาปีก่อนสูงใจให้ขยายพื้นที่ปลูก ประกอบกับสภาพอากาศเอื้ออำนวย มีปริมาณฝนตกอย่างต่อเนื่อง ส่วนการอุตสาหกรรมขยายตัวตามการลงทุนด้านอุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงสีข้าว ไช้โลบเมล็ดพืช ซึ่งเป็นโรงงานขนาดกลางใช้เงินทุน ตั้งแต่ ๑๐ ล้านบาทขึ้นไป จังหวัดเพชรบูรณ์มีผลไม้ที่ขึ้นชื่อ คือ มะขามหวาน ซึ่งนิยมเป็นของฝาก

๙. การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว อยู่ในเกณฑ์ดี โดยจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นมากในช่วงฤดูการท่องเที่ยวของจังหวัด เนื่องจากภาครัฐบาลและเอกชน ได้จัดรายการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้เดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำให้เกิดการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้นเป็นอย่างมาก^{๕๖}

จากการศึกษา บริบทในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้มีการจัดการของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสรุปการศึกษาได้ ดังนี้

๑. ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเพชรบูรณ์ภาษาที่หลากหลายเป็นของชุมชนที่อยู่ร่วมกันและยอมรับในวัฒนธรรมของชุมชนในเรื่องของภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีความเป็นอยู่การประกอบอาชีพ ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนในอำเภอต่าง ๆ ของกลุ่มภาษา สิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลายนี้เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมสามารถสรุปได้ดังนี้

^{๕๖} ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, "ข้อมูลการปกครอง" [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dopa.go.th/padmic/jungwad76/jungwad76.htm> [ม.ป.ป.]. สืบค้น ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

๑.๑ กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมือง ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง

๑.๒ กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยกลาง เป็นภาษาลาวในสาขาเวียงจันทน์^{๕๗} ส่วนใหญ่ผู้คนจะอพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เป็นต้น

๑.๓ กลุ่มภาษาไทยหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง

๑.๔ กลุ่มภาษาลาว เป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาววน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยมากอาศัยกระจายกันอยู่ในบริเวณเขตอำเภอนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง

๑.๕ กลุ่มภาษาจีน เป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนชาวจีนที่ประกอบการค้าตามย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาจีนหมิ่นหนาน จัดเป็นหนึ่งในตระกูลภาษาของฮกเกี้ยน

๑.๖ ภาษากลุ่มชาวนบ หรือญ้อกูร (NyahKur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuoll) ชาวนบเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูดเป็นของตนเอง จัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดอยู่ในสมัยอาณาจักรทวารวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

๑.๗ ภาษากลุ่มชาวเขา ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่างคล้ายกะทะ มีภูเขาล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ภาษาที่ชาวเขาในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยภาษาม้งขาว ภาษาม้งเขียว อาศัยอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็จะเป็นภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ อาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ

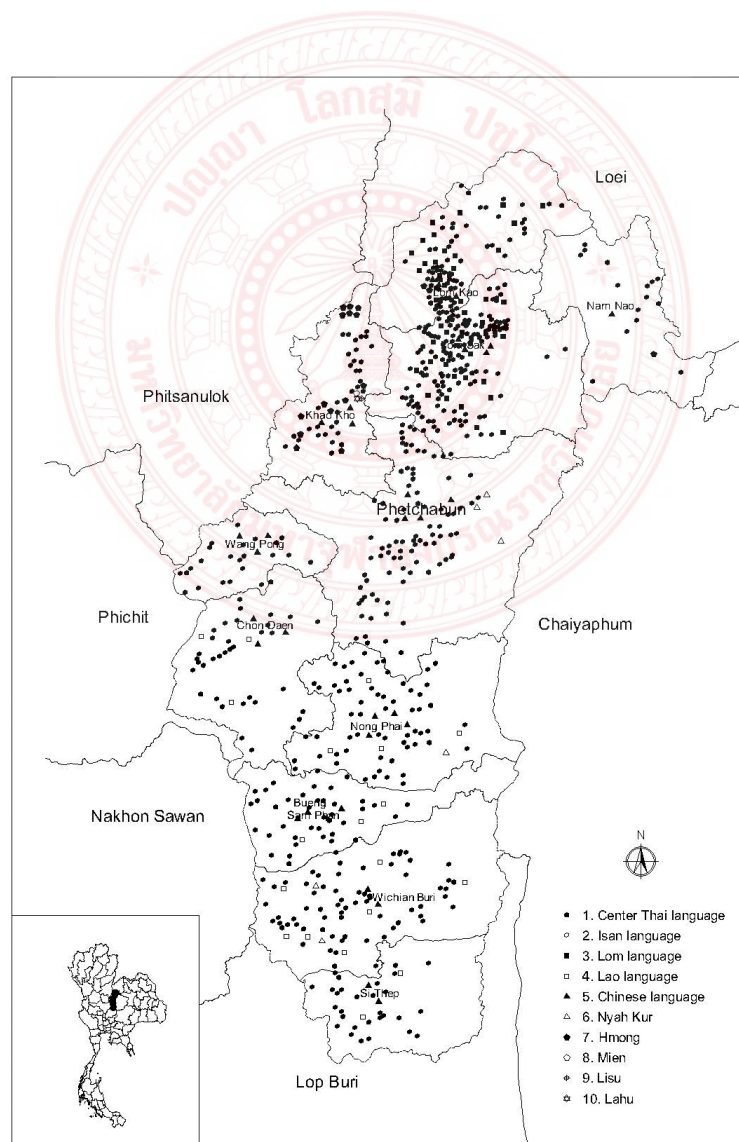
๒. ผลการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์
การจัดการความรู้เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบโดยการจัดทำฐานข้อมูล มีกระบวนการจัดการเรียนรู้คือ การอบรมของกลุ่ม

^{๕๗} Brown, J. Marvin. *From Ancient Thai to Modern Dialects*. Bangkok: Social Science Association Press of Thailand, 1965.

ชาติพันธุ์เดียวกันและต่างกลุ่มในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมโดยทำการประเมินผลก่อนและหลังการอบรมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมี ๗ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เริ่มจากการศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิโดยการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อให้มองเห็นสภาพพื้นที่ตั้งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เส้นทางคมนาคมพื้นที่ทำกิจและสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง สาธารณสุข การศึกษา การพักผ่อนหย่อนใจ ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะ ปัจจัย และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคม เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

แผนภาพที่ ๒ แผนที่ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) โดยการค้นหาข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แต่เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมเป็นความรู้ในตัวบุคคล ต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในลักษณะการพูดคุยกันในวงสนทนา หรือ “เวทีชาวบ้าน” การค้นหาความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบพินิจพิเคราะห์เพื่อการสรุปทเรียน เกิดการสกัดความรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนจนเกิดเป็น “คลังความรู้”

ขั้นตอนที่ ๓ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ข้อมูลที่รวบรวมได้สามารถแบ่งประเภทของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็น ๑๒ กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวบน ชาวลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง โดยจัดหมวดหมู่ของภาษาตามลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง (Phonology) โครงสร้างทางคำหรือระบบคำ (Morphology) และระบบกลุ่มคำ (Syntax) ขณะที่วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ หมวดหมู่ คือ ๑) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย ได้แก่ ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง ๒) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม ได้แก่ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณี

ขั้นตอนที่ ๔ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตลอดจนตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมกับสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้ายสุดจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ ๕ การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) จัดการให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมิได้แปลกแยกซึ่งความรู้สึกแปลกแยกนั้นเกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เองจากกระแสของการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้รู้สึกว้าวัฒนธรรม หรือว้าว้าอาราม

เป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ไม่เกี่ยวข้องกับกรรมสิทธิ์ชีวิตอยู่ของคนในชุมชน พร้อมกันนั้นการสร้างความรู้คู่กับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเรื่อง เวลา อาชีพ ความคิด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงสร้างความรู้สึกร่วมกัน และเป็นเจ้าของแหล่งวัฒนธรรมเมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งท่ามกลางความผันผวนของความรู้แบบสากลที่ครอบคลุมความรู้แบบท้องถิ่นอยู่นั้น การเรียนรู้ที่ได้จากภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นโดยตรงน่าจะสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ เพราะการสร้างความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นต้องเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นเพื่อให้คนในท้องถิ่นมีชีวิตที่สมดุลกับสภาพแวดล้อมตรงกันข้ามกับความรู้แบบสากลที่อาจจะใช้ได้เฉพาะส่วนของแต่ละสังคมเท่านั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเปิดโอกาสให้พลิกฟื้นความรู้ดั้งเดิมของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนที่ ๖ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การบ่งชี้หรือการกำหนดประเภทความรู้ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทำให้การสร้างและค้นหาความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้จึงเลือกใช้วิธีการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์เรียนรู้การมีวิทยากรทั้งในศูนย์เรียนรู้และนอกสถานที่ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการอนุรักษ์ ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ ๗ การเรียนรู้ (Learning) กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และผู้ ที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถสืบสาน พัฒนา แสวงหาความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ สามารถสร้างความรู้ใหม่ และนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่งเสริม การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ในจังหวัด เพชรบูรณ์ โดยการส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของ ชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันรณรงค์ให้ ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาควรปลูกจิตสำนึก ชี้นำประเด็นให้เห็น ถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แก่ นักเรียน นอกจากนี้ควรจัดศูนย์ วัฒนธรรมประจำกลุ่มไว้ในโรงเรียน และควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของ ชุมชน เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

๓. การอนุรักษ์สืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และจัดทำฐานข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ชุมชนแต่ละชุมชนให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ^{๕๘}

สรุปได้ว่า จังหวัดเพชรบูรณ์มีการจัดการของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีตำนานสืบต่อมาแต่โบราณกาล ทำให้คนรุ่นหลังได้ทราบถึงการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของคนในจังหวัดเพชรบูรณ์มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์แต่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความอุดมสมบูรณ์ มีการอนุรักษ์ภาษา วัฒนธรรม สืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้และสืบสานต่อไป

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

พระมหาธีรธรรม สิริมงคล (มาตรา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๓๘๒ คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐ มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ๑๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษาจำนวน ๒๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓

๒. นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ ด้านการสร้างแรงจูงใจและ ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓. นักท่องเที่ยวที่มีอายุและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไป

^{๕๘} สำราญ ท้าวเงิน, “การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์”, วารสารวิชาการ, มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๔๖-๕๑.

ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๕๙}

พระมหาสุรินทร์ สุนนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจาก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๖ รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑) ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติตอบสนองความต้องการทุกภาคส่วน ๓) ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ๔) ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม ๕) ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการปรับปรุงแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ ปัจจัยทั้ง ๕ มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ซึ่งใช้ศิลปะให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น วางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคล อำนวยความสะดวกและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันที่รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการ

^{๕๙} พระมหาธรร สิริมงคล (มาตรา), “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

รักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่^{๖๐}

กมล บุญเขต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๑}

อมฤต หมวดทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในชุมชนริมคลองรางจระเข้ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมอันเนื่องจากคูคลองและฤดูน้ำหลากที่สัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ส่งผลเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต ได้แก่ การทำนา การประมง และพืชผักน้ำ โดยทำการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาของแต่ละกลุ่มเข้ากับวิถีชีวิต วิถีดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมการดำรงชีพต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่สัมพันธ์เป็นกลุ่มเรือนเครื่องฉลุ การยกใต้ถุนเรือน และรายละเอียดระบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมสื่อถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือความเชื่อและความแตกต่างทางศาสนาอย่างสิ้นเชิง และสามารถเป็นทุนทางสังคมที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นและผู้มาเยี่ยมเยือนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อความรักและความเข้าใจกัน^{๖๒}

^{๖๐} พระมหาสุพันธ์ สุมนโท, “การพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗)

^{๖๑} กมล บุญเขต, “การจัดการความรู้ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์”, **รายงานการวิจัย**, สาขาวิชาานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๘).

^{๖๒} อมฤต หมวดทอง, “นิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในชุมชนริมคลองรางจระเข้ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘).

อนุกุล ตันสุพล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม : ภูมิจนงการพัฒนากที่ยั่งยืน” ผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานของแนวความคิดพัฒนากที่ยั่งยืนจะขึ้นอยู่กัความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ปัจจัย คือ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยการพิจารณาถึงความยั่งยืนมักมีที่มาจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดทุนนิยม ดังนั้นการพัฒนากที่ยั่งยืนจึงมีมุมมองในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เชื่อว่าเมื่อแก้ปัญหาได้ก็สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้ แต่มนุษย์ที่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหากลับไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง เช่น การเปลี่ยนวิถีคิด การปรับเปลี่ยนการปฏิบัติที่ยากที่จะให้กลไกของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเกิดขึ้น ดังนั้นควรที่จะย้อนมองกลับมาที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผูกติดอยู่กัมนุษย์นอกเหนือไปจากการพิจารณาด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เป็นอยู่ขณะนี้ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกัปัจจัยด้านวัฒนธรรมน้อยมาก ดังนั้นจึงควรผสานวัฒนธรรมที่เป็นกรอบที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตเข้าไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และสามารถนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืนที่อยู่บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นเป็นหลักถึงแม้ว่าได้นำวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนประกอบของความยั่งยืนแล้วกลับพบว่ายังไม่ครอบคลุมเนื่องจากวัฒนธรรมยึดโยงอยู่กัคน และในขณะที่คนผูกติดอยู่กัพื้นที่ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมที่กำหนดความเป็นพื้นที่ นั่นคือ แนวทางหนึ่งที่มีมติของการพัฒนาอย่างยั่งยืนควรดำเนินไป ได้แก่ แนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งได้ให้ความสำคัญกัระบบวัฒนธรรมควบคู่ไปกัระบบนิเวศของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นที่ระบบนิเวศ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มนุษย์ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ นั่นคือการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนากที่ยั่งยืนควรอยู่บนพื้นฐานของระบบนิเวศวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้^{๖๓}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกัเครือข่ายวัฒนธรรม

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว” กลุ่มตัวอย่าง คือนักดนตรีของวงดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” จำนวน ๑๐ คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเครือข่ายวัฒนธรรม จำนวน ๓๐ คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ได้เข้าไปมีบทบาทในการบริหารและจัดการงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนและท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้ามา

^{๖๓} อนุกุล ตันสุพล, “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม : ภูมิจนงการพัฒนากที่ยั่งยืน”, วารสารวิชาการ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, (ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙).

มีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น และผลจากการดำเนินงาน ทำให้สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายวัฒนธรรม ชุมชนและท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. สภาวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว ได้เข้าไปดำเนินการสืบค้น สัมภาษณ์พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และบทบาทหน้าที่ของดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” หมู่ ๒ ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ที่มีต่อชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และผลการดำเนินงานในครั้งนี้นำมาทำให้ประชาชน เด็ก และเยาวชนในชุมชน “บ้านปางกลาง” เกิดความรู้ และมีความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน และภาคภูมิใจในศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นตนเอง และสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังได้จัดทำเอกสารรายงานการสืบค้นประวัติความเป็นมา และบทบาทหน้าที่ของศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ด้วยวิธีการเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว (www.intranet.m-culture.go.th/sakaeo) และเอกสารรายงานที่เป็นรูปเล่ม ซึ่งจะทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ได้มีโอกาสรับทราบประวัติความเป็นมา และบทบาทหน้าที่ของศิลปะดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” ที่มีต่อชุมชน

๓. สภาวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว และเครือข่ายวัฒนธรรม ได้ประชุมร่วมกัน และจัดเวทีเสวนา เพื่อแสวงหารูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดศิลปะการแสดง ดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” ให้สามารถอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ด้วยวิธีการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อใช้ถ่ายทอดให้กับเด็ก และเยาวชนของสถานศึกษาในตำบลตาพระยา และตำบลใกล้เคียง ในพื้นที่อำเภอตาพระยา

๔. สภาวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้วและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว มีกระบวนการทำงานร่วมกัน ด้วยการนำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เข้ามาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง”^{๖๔}

^{๖๔} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา การถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน “มโหรีบ้านปางกลาง” ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑).

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีสวดด้านในครั้งนี้ มีการส่งตัวแทนแต่ละสาขาร่วมแสดงความคิดเห็น ความเป็นมาของปัญหา และตั้งโจทย์เพื่อที่จะหาแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้าน ซึ่งเป็นคำตอบของโจทย์การวิจัย และร่วมสร้างเครื่องมือ ได้ร่วมกันสร้างเครื่องมือในการวิจัย เตรียมคำถามสำหรับสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการ และสุดท้าย มีเครือข่ายร่วมเวทีเสวนา แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ได้แนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่คู่เมืองนครอย่างยั่งยืน

๒. แนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ประเพณีสวดด้านให้คงอยู่สืบไปโดยได้ข้อสรุปว่าเห็นควรจัดทำเครือข่ายการศึกษาเชิงบูรณาการแบบคู่ขนานโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอนให้กับทางโรงเรียนในเขตพื้นที่อยู่แล้ว จะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นประเพณีสวดด้านในการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการดังกล่าวจึงจะสามารถสร้างประเพณีสวดด้านให้อยู่ตลอดไป^{๒๕}

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีรับเทียนดาในตำบลตีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การศึกษาครั้งนี้ได้เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชน ดังนี้ การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย และคณะทำงาน การร่วมตั้งโจทย์วิจัย การร่วมเขียนโครงร่างวิจัย/ร่วมออกแบบวิจัย การร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย การร่วมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การร่วมเก็บข้อมูล การร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล การร่วมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล การร่วมเขียนรายงานการวิจัย และการร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการประเพณีรับเทียนดา

๒. ประเพณีรับเทียนดา หรือประเพณีรับเทวดา ของชาวบ้านตำบลตีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เกิดจากการที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ทุกหมู่บ้านจะมีเทวดามาปกป้องรักษาผู้คนในหมู่บ้านนั้น ๆ ให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินได้คล่อง โดยเฉพาะการทำนา มีความเชื่อว่าเทวดาจะ

^{๒๕} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑).

หมูนเวียนกันมาทำหน้าที่ปีละ ๑ องค์ และหลังจากสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวบ้านจึงรวมตัวกันจัดให้มีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ขึ้นหลังจากวันขึ้นปีใหม่ไทย ๓ วัน (วันที่ ๑๖ เมษายน) ในเวลาพลบค่ำ ณ สถานที่ที่เป็นภูมิมบ้านซึ่งประชาชนเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกันคัดเลือก เพื่อเป็นการทำพิธีส่งเทวดาองค์เก่า และรับเทวดาองค์ใหม่ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อเทวดาที่ได้มาปกป้องรักษา คุ่มครองคนในหมู่บ้าน และให้ผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์

บทบาทหน้าที่ของประเพณีรับเทยมตา พบว่า เป็นการส่งเสริมความกตัญญูต่อกตเวทิต การส่งเสริมและสร้างความสามัคคี การประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การรวมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดง และการละเล่นพื้นบ้าน การให้ความบันเทิง การให้ความสุข / สนุกสนาน การให้ความรู้ การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทบทวนชีวิต การสร้างจิตสำนึกร่วมในความเป็นพวกเดียวกันของคนในชุมชน การช่วยรักษาแนวปฏิบัติของท้องถิ่น การส่งเสริมศาสนา และรักษาบรรทัดฐานทางสังคม การส่งเสริมให้คนกระทำความดี และการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของคนในชุมชน

๓. แนวทางในการบริหารจัดการประเพณีรับเทยมตา สำหรับสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ ดังนี้ (๑) รัฐควรส่งเสริม/สนับสนุนประเพณีรับเทยมตาโดยการเข้าร่วมกิจกรรม หรือสนับสนุนงบประมาณตามความเหมาะสม (๒) ควรหาวิธีการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้เห็นคุณค่า และความสำคัญของประเพณีนี้ และให้มีการปฏิบัติเป็นประจำอย่างต่อเนื่องเพื่อมิให้สูญหาย (๓) ปลูกฝังให้อุชนรุ่นหลัง เข้าใจ และรู้คุณค่าของประเพณีรับเทยมตา โดยทางภาครัฐควรนำประเพณีมาสร้างเป็นองค์ความรู้และเผยแพร่ไปยังสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ (๔) สถานศึกษาควรบรรจุประเพณีรับเทยมตาเป็นประเพณีท้องถิ่นของตำบลที่หลวงในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษา เกิดความรัก ห่วงแหนในประเพณียิ่งขึ้น (๕) ผู้ใหญ่ พ่อแม่ผู้ปกครอง ควรนำลูกหลานไปร่วมประเพณีทุกครั้ง และให้ เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม และได้มีโอกาสแสดงออก เพื่อปลูกฝังและให้เกิดความเคยชิน (๖) ควรหาผู้สืบทอดสำหรับเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม (๗) รัฐควรร่วมกับชุมชนจัดประเพณีรับเทยมตาให้ยิ่งใหญ่ สมบูรณ์แบบเพื่อจะได้ติดตามและอยู่ในความทรงจำ เมื่อถึงเวลาจะได้ปฏิบัติติดต่อกันทุกปี (๘) ควรทำข้อตกลงร่วมกันระหว่าง ผู้นำชุมชน/กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน/ชุมชน (ชาวบ้าน) ให้ประเพณีรับเทยมตาเป็นประเพณีของท้องถิ่น โดยกำหนดให้จัดเป็นประจำทุกปี^{๖๖}

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา พิธีแซนโดนตา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ เครือข่ายวัฒนธรรม และ

^{๖๖} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา, “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีรับเทยมตาในตำบลที่หลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑).

ชุมชน เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล โดยเคารพการตัดสินใจของคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม นอกจากนี้ พิธีกรรมแซนโดนตาซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีรากฐานมาจากความเชื่อ ในเรื่องผีโดยเฉพาะ ผีบรรพบุรุษ คุณค่าของพิธีกรรมคือ การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว/ชุมชน และการปลูกฝังการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้เป็นประเพณีประจำของอำเภออุซันท์ ซึ่งกำหนดให้จัดก่อนวันทำพิธีจริง ๒ วัน กิจกรรมที่จัดจะเห็นเฉพาะรูปแบบบางส่วนของพิธีกรรมจริงเท่านั้น แต่กิจกรรมบางอย่างก็ส่งผลให้พิธีกรรมผิดเพี้ยนไป เช่น การจัดประกวดขบวนแห่ การประกวดข้าวต้มมัด การประกวดกล้วย ฯลฯ ซึ่งในอนาคตหากไม่มีการส่งเสริมโดยมุ่งเน้นที่คุณค่าและเนื้อหาของพิธีกรรม อย่างแท้จริงก็อาจทำให้พิธีกรรมดังกล่าวคงเหลือเพียงรูปแบบที่ไม่ได้ทำหน้าที่ตามบทบาทที่แท้จริง จนกระทั่งอาจสูญหายได้ และกระบวนการวิจัยซึ่งได้มีการจัดเวทีเสวนาโดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของพิธีกรรม ร่วมกันเสนอแนะหาแนวทาง และดำเนินการอนุรักษ์พิธีกรรมดังกล่าวต่อไป^{๖๗}

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาการสืบชะตาแม่น้ำป่าสัก” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การประกอบพิธีกรรมการสืบชะตาแม่น้ำป่าสัก สามารถใช้เป็น”สื่อในการประสานการทำงานร่วมกัน ระหว่างวัฒนธรรมจังหวัด ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด คณะกรรมการ-บริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัด คณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล- และชุมชน ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี

๒. เครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชน มีส่วนร่วมในการทำงานในแต่ละกระบวนการ คือ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบร่วมกัน ที่สำคัญเกิดความคุ้นเคย ความสมัครสมานสามัคคีในการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อประโยชน์ของชุมชน

^{๖๗} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา พิธีแซนโดนตา อำเภออุซันท์ จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑).

๓. ชุมชนสามารถสืบทอด “พิธีการสืบชะตาแม่น้ำป่าสัก” ให้เป็นสื่อกลางให้เกิดความสมานฉันท์ ความสามัคคี ร่วมรับผิดชอบ และร่วมเป็นเจ้าของวัฒนธรรม กระตุ้นให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลอง และรักษาธรรมชาติแหล่งน้ำไว้ให้นานชั่วรุ่นลูกหลานต่อ ๆ ไป^{๒๘}

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์

พระปลัดสุชาติ ชิมมือแปร (สุวฑฒโก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและพระธรรมจาริก มีกลยุทธ์และวิธีการเผยแผ่ในช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่องรูปแบบของการอบรมศีลธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ การออกเยี่ยมเยียนและการช่วยเหลือชาวบ้านด้วยปัจจัยสี่ การบรรยายธรรมเสียงตามสาย การบรรยายธรรมผ่านสถานีวิทยุ กิจกรรมธรรมสัญจรทำบุญสัญจร การทำวัตรสัญจร การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล ตลอดจนการสอดแทรกพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เช่น พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน พิธีงานศพ และผูกข้อมือ มีการนำหลักธรรมไปบูรณาการกับวัฒนธรรมในวาระโอกาสต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนั้นมีการจัดตั้งแกนนำชาวพุทธ กลุ่มยุวพุทธในแต่ละอำเภอ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง และกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เป็นแบบเชิงรุกและเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามความเหมาะสม^{๒๙}

พระอำนาจ พุทธวิโส (พุทธอาสา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับกลุ่มสังฆะในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เป็นกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้วิธีการทางความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม ชาวม้งให้ความสำคัญกับระบบการสืบเชื้อสายผ่านสายโลหิต โดยการสืบเชื้อสายทางบิดาเป็นหลัก การนับความสัมพันธ์ทางเครือญาติจึงกระทำโดยการสืบบย้อนกลับไปยังพ่อและปู่ขึ้นไปตามลำดับ ดังนั้น ผู้ชายจะสืบแซ่สกุลของพ่อผู้หญิงจะเปลี่ยนไปใช้แซ่

^{๒๘} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี, “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาการสืบชะตาแม่น้ำป่าสัก”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑).

^{๒๙} พระปลัดสุชาติ ชิมมือแปร (สุวฑฒโก), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สกุลของสามีหลังจากแต่งงาน ดังนั้นผู้ชายชาวม้งทุกคนในแซ่ตระกูลเดียวกันถือเป็นพี่น้องกัน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวม้ง นอกจากจะเป็นแบบระบบสายโลหิตโดยการสืบทอดโดยตรง จากบิดามารดาและโดยการแต่งงานแล้ว ยังเป็นเรื่องของการสืบทอดผ่านระบบวัฒนธรรมของความ เป็นอัตลักษณ์ทางเครือญาติ ที่กลุ่มผู้นำและผู้นำทางพิธีกรรมสร้างขึ้นมา การสถาปนาความสัมพันธ์ ทางเครือญาติ เป็นการหล่อหลอมคนในสังคมให้มีการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สร้าง พลังความสามัคคี และเพื่อควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนของสมาชิกในสังคมให้เป็นกลุ่มชนที่มีอุดมคติ เดียวกัน (Imagined Community) อีกทั้งยังเป็นการความเข้มแข็งและความเป็นเอกภาพของกลุ่ม ชชาติพันธุ์ม้ง^{๗๐}

ชนกพร ไผทสิทธิกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทาง วัฒนธรรม रिมน้ำน้ำกก จังหวัดเชียงราย” โดยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา และการวิจัยเชิงค้นพบ ซึ่ง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยทำการสำรวจ ภาคสนาม และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการอธิบาย ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง ๓ ชุมชนที่ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ ทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจน การดำรงชีพ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรมและกสิกรรม ตลอดจนมีประเพณี พิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ และปัจจุบันชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจาก ผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ปัญหาด้าน วัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกับวิถีชีวิตทั้งด้านกายภาพและจิตใจ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการกำหนดแนวทางการ อนุรักษ์ในระยะสั้นและระยะยาวโดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ ทั้งนี้ควรให้เป็นไป ตามรูปแบบลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน ตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ที่อาศัยในชุมชน ตลอดจนสร้าง ความเข้าใจ และตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วย ตนเองเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าทางวัฒนธรรม และเพื่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง^{๗๑}

มาฆะ ขิตตะสังคะ, รองศาสตราจารย์ ดร. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมและ ภาษาสื่อสารของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการขัดเกลาการอบรมบ่มนิสัยในครัวเรือน โดยใช้ภาษาถิ่นชาติพันธุ์ให้กับเด็กตั้งแต่ช่วงชีวิต ปฐมวัย เป็นการปูพื้นฐานทางภาษาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคง การรับรู้และเรียนรู้จาก ระบบการศึกษาในโรงเรียนและสถาบันอุดมศึกษาของเยาวชนรุ่นใหม่ พบถึงการเริ่มใช้ภาษาไทยเป็น

^{๗๐} พระอานาจ พุทธรวิโส (พุทธรอสน์), “การศึกษาเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์ในเครือญาติกลุ่ม ชาติพันธุ์ม้งกับกลุ่มสังฆะในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๗๑} ชนกพร ไผทสิทธิกุล, “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ริมน้ำน้ำกก จังหวัด เชียงราย”, **รายงานวิจัย**, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔).

ภาษาที่สอง เป็นการเริ่มต้นของการเรียนรู้วัฒนธรรมกระแสหลักที่ครูผู้สอนอาจไม่ใช่ชาติพันธุ์ แต่เป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดในการเรียนการสอน เป็นผลให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้วัฒนธรรมหลักที่ไม่ใช่วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของตน เกิดการกลืนกลายทางภาษาและวัฒนธรรมหรือสามารถเรียนรู้ที่จะดำเนินวิถีชีวิตในวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน

วิธีการธำรงรักษาภาษาถิ่นและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ข้อค้นพบที่สำคัญทั้งฝ่ายรัฐ และชุมชนชาติพันธุ์ ต้องสนับสนุนในกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ และให้การยกย่องในความเป็นชาติพันธุ์อันเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสังคมไทย^{๗๒}

นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ผลการวิจัยพบว่า

๑) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุนั้น เป็นไปด้วยความเชื่องช้า มีความยากลำบากกว่าการเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น พระธรรมจาริกได้ตั้งอาศรมแห่งแรกขึ้นที่บ้านเลาเวอ อำเภอย่างแยง และอาศรมแห่งที่ ๒ ที่บ้านศรีดงเย็น (บ้านต้นลุงหรือบ้านปางไม้แดง) อำเภอมะแมง สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยมีชาวลีซูได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู มีความเชื่อดั้งเดิมในลัทธิผีสิงเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุบาสย อดลักษณะของชนเผ่าลีซูตลอดจนวัฒนธรรมของชาวลีซู ต่างจากศาสนาพุทธมาก อุดมคติ ของชาวลีซูก็ต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๒) ปัญหาอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู มีหลายประการ เช่น ก. สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ยังไม่สะดวก ทุรกันดาร ลีซูบางหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องจุดตะเกียงหรือตะเกียงเจ้าพายุ หรือใช้วัสดุอื่นๆ เช่น ด้าย หรือไม้สนเกี้ยวจุดให้แสงสว่างกลางคืน ข. คติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสิง เทวดาของชาวลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านคติชีวิตและค่านิยมเดิมก็เป็นอุปสรรค ซึ่งชาวลีซูมีภาษาพูดว่า “ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” เป็นต้น ค. ภาษาที่สื่อสาร ชาวลีซูโดยมาก ยังไม่สันทัดในการพูด อ่าน เขียน ภาษาไทย และโดยเฉพาะ “ภาษาลีซู” เอง ก็เป็นอุปสรรคสำหรับพระธรรมจาริก ที่ไม่ใช่ชาวลีซูแล้วเข้าไปเผยแผ่และอยู่ในหมู่บ้านลีซู และ ง. ปัญหาด้านบุคคลากร ได้แก่การขาดแคลนพระธรรม

^{๗๒} มาฆะ ขิตตะสังคะ, รองศาสตราจารย์ ดร. และคณะ, “วัฒนธรรมและภาษาสื่อสารของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยนานาชาติภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

จาริก หรือไม่มีพระธรรมจาริกไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลี้ชู ปัจจุบัน มีพระธรรมจาริกเพียง ๑ หรือ ๒ รูป ไปอยู่ในหมู่บ้านลี้ชู ๒ หรือ ๓ หมู่บ้านเท่านั้น^{๗๓}

นฤมล ลภะวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมณฑา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาติ) มีกระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ตลอดจนจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านหนองมณฑา ประกอบด้วยปัจจัยภายในชุมชน มีผู้รู้ และผู้อาวุโสเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญในการขับเคลื่อนการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมการรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญออย่างต่อเนื่อง^{๗๔}

สำราญ ท้าวเงิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา” การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวบน ชาวลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ตามกรอบแนวคิดการวิจัยว่าด้วยกระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่ง

^{๗๓} นาวิณ วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชูของพระธรรมจาริก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๔} นฤมล ลภะวงศ์, “กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมณฑา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่”, การท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗): ๔๔.

เรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ^{๗๕}

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความสำคัญที่จะใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดการ การวางแผน หรือจัดแนวทางให้เหมาะสมกับผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอย่างไร ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้คาดว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนและการจัดการ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อไป

---

^{๗๕} สำราญ ท้าวเงิน, “การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา”, รายงานการวิจัย, สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๙).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนามโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้แก่ หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย และเอกสารอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม โดยมีกระบวนการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้ง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิด หลักการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมเป็นกรอบในการศึกษา

๑.๒) ทำการศึกษวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

๑.๓) ทำการศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๒) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาโดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๒.๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบายความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ได้แก่ องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย

(๑) ผู้นำชุมชน

(๒) ผู้นำด้านนิเวศวัฒนธรรม

(๓) หน่วยงานภาครัฐ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด สิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น

๒.๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับ องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย

(๑) ผู้นำชุมชน

จำนวน

๑๒ คน

(๒) ผู้นำด้านนิเวศวัฒนธรรม

จำนวน

๑๒ คน

(๓) หน่วยงานภาครัฐ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด สิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น

จำนวน

๑๒ คน

๓) ดำเนินการศึกษาระดับแนวคิด หลักการ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยอาศัยเครือข่ายวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมุ่งเน้นองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง, กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า, กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ, และกลุ่มชาวนา บ้านน้ำเลา ตำบลตะเภา อำเภอเมือง จำนวน ๓๖ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๑.๑) นายสมบุญ แย้มอุบล ประธานชุมชนเทศบาล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๒) นายเสนอ อินทวงษ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ ตำบลสะเดียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๓) นายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

๑.๔) นายธนภุต เสียงอ่อน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๕) นายมานิช ทองโปร่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๖) นางมาลา จอมสี กรรมการหมู่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗) นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๘) นายเล่าซิว สืบศักดิ์วงศ์ กรรมการหมู่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๙) นายไต้แข็ง แซ่ท้าว กรรมการหมู่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๑๐) นายสมบัติ ช่วยเมือง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๑๑) นายเดชมรงค์ เดชจันทร์ กรรมการชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๑๒) นายรวม ช่วยเมือง กรรมการชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒) ผู้นำด้านนิเวศวัฒนธรรม จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๒.๑) พระครูสถิตพัชรเขต เจ้าอาวาสวัดทุ่งสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๒) พระธีรวัฒน์ สุเมโธ รักษาการเจ้าอาวาสวัดประตูดาว ตำบลสะเดียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๓) ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๔) พระครูกัลยาณพัชรสถิตย์ เจ้าคณะตำบลนาแซง วัดประชิดกัลยาณมุนี ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๕) นางสาวเกา จันทร์หว่าง ประธานกลุ่มสตรี ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๖) นางบัวผัน ตรีถัน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๗) พระครูปริยัติพัชรโกวิท เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูง เข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๘) พระครูใบฎีกาภูวนารถ ธมมานนโท หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๙) นางสาวธณัฐฐา วงศ์วิริยชาติ ประธานกลุ่มอาชีพ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๑๐) พระครูปัญญาพัชรสิทธิ์ เจ้าคณะตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๑๑) พระอธิการอนันต์ มหาบุญโญ เจ้าอาวาสวัดน้ำเลา (ช่องลมเทา) ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๑๒) นางเตือนใจ เดชจันทร์ ประธานกลุ่มอาชีพชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๓) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๓.๑) นายประทีน นาคสำราญ นายกองดีการบริหารส่วนตำบลสะเดียง

๓.๒) นายนรรฐพล จันทร์พิลา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง

- ๓.๓) นายประมวล สงค์ประเสริฐ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง
- ๓.๔) นายสุนทร สมสร้อย กำนันตำบลนาแขง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๓.๕) นายจรัส จันทน์นุช ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาแขง
- ๓.๖) นางปราณปรียา แก่นสารี เลขาธิการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาแขง
- ๓.๗) นายจุลศักดิ์ ศักดิ์เจริญชัยกุล กำนันตำบลเข็กน้อย/ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเข็กน้อย
- ๓.๘) นายสันติ สืบศักดิ์วงศ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย
- ๓.๙) นายราเชนทร์ บุญกำพริ้ว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย
- ๓.๑๐) นายกระแส มีกำลัง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๓.๑๑) นายภักพงษ์ ปลาเงิน รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๓.๑๒) นางบุญพัน ขำปลอด สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วม ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ คือ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการดำเนินการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยปล่อยให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างเรียบง่ายไม่มีพิธีรีตอง ไม่เคร่งครัด ในเรื่องของขั้นตอนและลำดับของคำถาม คณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถามนำที่จะทำการสัมภาษณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ แล้วเป็นการล่วงหน้า (Interview Guideline) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยศึกษาจากกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การตั้งคำถามในการสัมภาษณ์นั้น จะซักถามอย่างละเอียดโดยใช้คำถามนำอย่างกว้าง ๆ ถ้าได้คำตอบที่ไม่ชัดเจน คณะผู้วิจัยก็จะอธิบายความหมายหรือซักถามเพิ่มเติม จะไม่ยึดติดกับเวลาหรือขั้นตอนในการดำเนินการ แต่จะขึ้นอยู่กับสภาพความเหมาะสม ช่วงเวลาและสิ่งแวดล้อมโดยพยายามทำให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด ในระหว่างการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้สังเกตบริบทต่าง ๆ รอบ ๆ ข้าง ประกอบไปด้วย เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาระดับหนึ่งก่อนพร้อมกับการจดบันทึกรายละเอียดที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสังเกตในประเด็นต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียดในภายหลัง ต่อจากนั้นจึงนำมาเรียบเรียงหรือจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบอีกครั้ง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้วางแผนและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑.๑) การเตรียมการเพื่อสัมภาษณ์ โดยจำแนกรายชื่อ ที่อยู่และลักษณะแหล่งข้อมูล สอบถามประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังจากนั้น ติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อกำหนดเวลาการสัมภาษณ์และเตรียมอุปกรณ์ในการจัดบันทึก

๑.๒) ก่อนการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองโดยการพูดคุยเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวันของผู้ให้สัมภาษณ์ ในบางครั้ง ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์ อยู่กันเป็นกลุ่ม คณะผู้วิจัยก็ขอเข้าร่วมสนทนาด้วยก่อน แล้วจึงค่อยพูดในประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แต่ถ้าผู้วิจัยพบว่า การให้ข้อมูลบางอย่างของผู้ให้ข้อมูลจะทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดในกลุ่มสนทนาและอาจนำไปสู่การประนีประนอมทางความคิดได้ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่แท้จริง คณะผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลต่อไป และตรวจสอบข้อมูลนี้ โดยการสัมภาษณ์ซ้ำ ในประเด็นเดียวกัน รวมทั้งศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วย

๒) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยจัดประชุมร่วมกับองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

๓) การสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเข้าไปสังเกตความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อสอบถามความเป็นอยู่และบริบทขององค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การจดบันทึก บันทึกเทป และการถ่ายภาพ โดยวิธีการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) คณะผู้วิจัยเข้าไปสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเบื้องต้น หลังจากคณะผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์แล้ว ได้มีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Information Interview) แบบไม่เป็นทางการ ทำให้ทราบถึงวัฒนธรรม ความเป็นอยู่

ความคิดความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ขั้นสุดท้าย สัมภาษณ์เจาะลึก (In depth Interview and Probe) สอบถามเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยวิธีการสนทนาพูดคุย เพื่อสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์อย่างกันเองเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างไม่ปิดบัง

คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่ โดยสังเกตองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อสังเกตการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๒) การสังเกตแบบที่มีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรม และการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๓) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เห็นถึงการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๔) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๕) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จาก การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การแจกแบบสอบถาม เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ระยะแรกของการศึกษาจะเป็นการสำรวจ องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยทั่ว ๆ ไป และหาช่องทางที่จะเข้าถึงข้อมูลพร้อมทั้งสร้างความคุ้นเคยกับองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๖๐ - มีนาคม ๒๕๖๐ และเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๖๐ - กรกฎาคม ๒๕๖๐ คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลใน

ชุมชน ได้แก่ กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง, กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า, กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ, และกลุ่มชาวน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเบา อำเภอเมือง โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑) การวิเคราะห์แนวคิดและหลักการทางสังคมและวัฒนธรรมจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ

๒) ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในระดับต่างๆ ขององค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๓) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๔) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษารวบรวม

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการจัดเก็บข้อมูลอยู่ตลอดเวลา และนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์จนได้ข้อสรุปเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมุ่งศึกษาสภาพวิถีชีวิต ความ เป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อของกลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง, กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า, กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ, และกลุ่มชาวน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเบา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคลต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ และ ๓) เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับองค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง ๒) กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า ๓) กลุ่มชาวเขาด่านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ และ ๔) กลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง ซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๓๖ รูป/คน แยกเป็น ๑) ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๒ คน ๒) ผู้นำด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จำนวน ๑๒ คน และ ๓) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๑๒ คน การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ มีรายละเอียดที่ค้นพบ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

การศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยได้รายละเอียดจากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๔ กลุ่ม พอประมวลได้ดังนี้

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี เพราะประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ อันได้แก่ กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน กลุ่มภาษาไทหล่ม กลุ่มภาษาลาว และภาษากลุ่มชาวเขา ได้แก่ ภาษาม้ง ภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ และภาษาจีนฮ่อ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เช่น ประเพณีบุญข้าวจี่ ประเพณีบุญข้าวหลาม ประเพณีบุญกำฟ้าของชาวลาวพวน ประเพณีพิธีกินข้าวใหม่ ประเพณีใส่กำไลคอ ประเพณีปีใหม่ของชาวเขาเผ่าม้ง เป็นต้น ซึ่ง

นับว่าเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ เนื่องจากจังหวัดเพชรบูรณ์มีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม ระบบสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์จึงมีโครงสร้างแบบหลวม ๆ แต่ยังสามารถผสมผสานได้อย่างกลมกลืน จนเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะรักอิสระ ยึดมั่นในสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ ไม่นิยมความรุนแรง ชอบการประนีประนอม และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย แม้ในปัจจุบันชาวเพชรบูรณ์จะได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว การคมนาคมมีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น และมีการเปลี่ยนค่านิยมในการบริโภค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตบางประการ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพ การเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่ประเพณีพิธีกรรมบางอย่าง แต่วิถีชีวิตส่วนใหญ่ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัด

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษา วัฒนธรรมประเพณี เป็นของตนเอง อาทิเช่น ภาษาพูดของกลุ่มพื้นเมือง บ้านสะเดียง ภาษาสะเดียงเป็นภาษารากของสำเนียงภาษาท้องถิ่นของเพชรบูรณ์ทั้งหมด เช่น คำว่า บ่ เต เตอ ดั่งสะ แน้ว บี้ย จัก เทยา ๆ ก้อเอ็ง แก่ เอง เณร ฯลฯ อีกคำที่ถือว่าเป็นศัพท์คำพูดในภาษาสะเดียงที่มีเสน่ห์และมีอัตลักษณ์สูง คือ “ซ้อล่อ” เมื่อใครได้ยินคนสะเดียงพูดกันก็จะอดยิ้มไม่ได้^๑ อาชีพหลักของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน มีวิถีชีวิตอยู่กับป่าไม้ แม้บางกลุ่มชาติพันธุ์จะเป็นชุมชนเมือง ได้แก่ กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง แต่ก็ยังอาศัยป่าไม้ในการประกอบอาชีพ ที่เด่นชัดที่สุดได้แก่ กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย หมู่บ้านแห่งนี้มีวิถีการดำเนินชีวิตด้วยการทำการเกษตรกรรม เป็นระบบการเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ มีอาชีพทางการเกษตร พืชที่ปลูกจะมีอยู่หลายชนิด เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันเทศ กะหล่ำปลี แครอท กระชายดำกระชายขาว และไม้ผล เป็นต้น ระบบการเกษตรของตำบลเข็กน้อย อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่ในการทำการเกษตรเกือบทั้งหมดเป็นที่ลาดชัน จึงไม่สามารถก่อสร้างระบบชลประทานเพื่อการเกษตรได้ กอปรกับในตำบลเข็กน้อยเป็นพื้นที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน และจำนวนพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ จึงทำให้ราษฎรส่วนหนึ่งได้กระจายตัวทำการเกษตรตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตตำบลเข็กน้อย^๒ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจในการอนุรักษ์และพัฒนาระบบนิเวศให้มีความสมดุลอย่างต่อเนื่อง เพื่อการเป็นอยู่ที่มั่นคงและยั่งยืนของลูกหลานสืบไป

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยสรุปได้ดังภาพที่ ๔.๑

^๑ สัมภาษณ์ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ภาพที่ ๔.๑ ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ๑๑ ประการ ดังนี้

๑) ระบบความเชื่อ (Beliefs) กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง, กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า, กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ หรือกลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง ล้วนแต่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมจึงมีความเชื่อว่า ในธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมนั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถบันดาลให้มนุษย์ได้อยู่เย็นเป็นสุข ได้รับสิ่งที่เป็นมงคล จึงจำเป็นต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบวชป่า การปลูกไม้ทดแทน การป้องกันไฟป่า เป็นต้น^๓ บางกลุ่มชาติพันธุ์มีความเชื่อสิ่งเหล่านั้นจนกลายเป็นกฎหมายสังคม เช่น ชาวเข็กน้อย มีการดำรงชีวิตที่กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เชื่อถือสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่ชาวเข็กน้อยหรือชาวม้งถือว่าเป็นศาสนา หรือการนับถือผีลี้ลับ มีการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และแฝงไว้ด้วยกฎหมายการควบคุมทางสังคมอยู่ในตัว ไม่จำเป็นที่จะเป็นการควบคุมทางจริยธรรม ศิลปะและ

^๓ สัมภาษณ์ พระอธิการอนันต์ มหาปัญญา, เจ้าอาวาสวัดน้ำเลา (ช่องลมเทา), ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

วัฒนธรรม หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ชาวเขาบ้านเข็กน้อยมีความเชื่อว่า ในธรรมชาติ เช่น ป่า แหล่งน้ำ จอมปลวก ล้วนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองพิทักษ์รักษาอยู่ หากบุคคลใดทำร้ายโดยไม่มีความจำเป็นก็จะได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้สามารถปกป้องคุ้มครองมนุษย์จากภัยธรรมชาติ สัตว์ป่า และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ^๔ แม้กลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อที่ปกป้องรักษาป่าและให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ผู้เคารพนับถือเช่นกัน กล่าวคือด้วยสมัยก่อนมีการตั้งด่านในการรักษา ๓ ด่าน ได้แก่ด่านเจ้าขุนรามอินทร์ (เจ้าพ่อด่าน) ด่านศาลเจ้าบ้าน และด่านไอ้ซำไล จึงจัดตั้งคณะกรรมการสมาชิกราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) ขึ้นเพื่อการอนุรักษ์และปกป้องป่า อันจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของเจ้าพ่อที่ปกป้องรักษาป่า แล้วจะอำนวยการอำนวยพรให้คนในหมู่บ้านได้รับความสุข ความเจริญ สำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนา^๕

๒) ค่านิยม (Values) ในแต่ละสังคมย่อมจะมีค่านิยมที่แตกต่างกัน เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่บุคคลพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง แล้วประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ค่านิยมจะอยู่ในตัวบุคคลในลักษณะของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบค่านิยมใหม่ อาจกล่าวได้ว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้คนในสังคมมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ทำให้มีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ อย่างเดียวกัน ดังนั้นค่านิยมของสังคมจึงจัดว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยให้แก่สังคม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันได้แก่ รักอิสระ แต่งกายเรียบง่าย เป็นคนทำงานหนัก หนักเอาเบาสู้อย่างไม่เกียจงาน มีน้ำใจ มีความรักความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน^๖ รวมถึงการปลูกฝังอนุชนรุ่นหลังให้มีความรักแผ่นดินเกิด หรือรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของบรรพบุรุษไว้ด้วย อาทิ ชาวบ้านสะเดียงเป็นคนชอบสนุกสนาน มีการละเล่นเพลงฉ่อยบ้านสะเดียงหรือการเล่นต๊อบแก้ง^๗ ซึ่งเป็นการบรรเลงเล่นในพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็งานศพ งานเทศกาลสงกรานต์หรืองานอุ้มพระดำน้ำ และพยายามปลูกฝังลูกหลานให้สืบทอด^๘

^๔ สัมภาษณ์ พระครูปริยัติพัชรโกวิท, เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูงเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ นายสมบัติ ช่วยเมือง, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำเลา, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ นายเสนอ อินทวงษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ ตำบลสะเดียง, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๗ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

^๘ สัมภาษณ์ นายสนั่น พรหมประเสริฐ, สมาชิกสภาเทศบาล, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

๓) จารีตประเพณี (Tradition) เป็นระเบียบพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ที่ยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีจารีตประเพณีหลัก ๆ แตกต่างกันไป แม้จะมีวิถีชีวิตอาศัยป่าไม้หรือสิ่งแวดล้อมเหมือนกัน เช่น ประเพณีการกินข้าวใหม่ของชาวเข็กน้อย ซึ่งจะทำกันในเดือนตุลาคมของทุกปี ข้าวใหม่คือข้าวที่ปลูกขึ้นมาเพื่อที่จะเช่นถวายให้กับผีปู่-ผีย่า จะเริ่มเกี่ยวได้เมื่อรวงข้าวสุกแต่ยังไม่เหลืองมาก นำข้าวเปลือกที่นวดเรียบร้อยแล้วมาคั่วให้เมล็ดข้างแข็งและเปลือกข้างแห้ง เพื่อสะดวกในการตำข้าว ในอดีตนั้นนิยมการตำข้าวด้วยโคกกระเดื่อง เมื่อตำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำข้าวมาหุงเพื่อเช่นไหว้ผีปู่-ผีย่า โดยการนำไก่ตัวผู้มาเช่นไหว้ตรงผีประตูก่อน^๙ และประเพณีฉลองปีใหม่ม้ง ที่เรียกกันว่า “นอเป็โจวฮ์” แปลตรงตัวได้ว่า “กินสามสิบ” สืบเนื่องจากกลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อยหรือชาวม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ ๑ ค่ำ ไปจนถึง ๓๐ ค่ำ ซึ่งตามปฏิทินจันทรคติจะแบ่งออกเป็นข้างขึ้น ๑๕ ค่ำ และข้างแรม ๑๕ ค่ำ เมื่อครบ ๓๐ ค่ำ จึงนับเป็น ๑ เดือน ดังนั้นในวันสุดท้าย คือ ๓๐ ค่ำของเดือนสุดท้ายหรือเดือนที่ ๑๒ ของปีจึงถือได้ว่าเป็นวันส่งท้ายปีเก่า ประเพณีนี้เป็นการพบปะกันระหว่างกลุ่มญาติ มีประเพณีขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้อาวุโส เป็นวันที่หนุ่มสาวในหมู่บ้านจะได้เลือกคู่ และมีการละเล่นต่าง ๆ มากมาย เช่น ลูกข่าง ลูกช่วง ยิงหน้าไม้^{๑๐} โดยทั่วไปการเลือกคู่ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ จะไม่มีลักษณะเช่นนี้ ส่วนใหญ่จะยังคงกำหนดให้ฝ่ายชายเป็นผู้หาสินสอดหรือของหมั้นไปขอฝ่ายหญิง นอกจากนี้ยังมีประเพณีพันธุระของกลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา อันเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าหรือสิ่งแวดล้อมและวิญญาณบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครอง รักษาลูกหลานให้มีอยู่เย็นเป็นสุข^{๑๑}

๔) ความร่วมมือ (Participation) / ความสามัคคี (Harmony) ในการดำเนินงานทุกกิจกรรมจะต้องอาศัยความร่วมมือ ความสมัครสมานสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงจะนำความสำเร็จมาสู่ชุมชน ในการจัดการระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เริ่มจากการกระตุ้นให้คนในชุมชนสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความสมดุลให้เกิดแก่ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ หรือกำลังสติปัญญา เพื่อให้ธรรมชาติได้คงอยู่คู่จังหวัดเพชรบูรณ์และประเทศชาติสืบไป จากการศึกษาพบว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็มีความสามัคคีในการร่วมกันบริหารจัดการระบบนิเวศน์ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และภูเขา ให้มีสภาพสมบูรณ์ เช่น

^๙ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/41isomatectgroup/project-definition?tmpl=lib> (สืบค้นเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๒).

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาพัชรสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ้านโคก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

กลุ่มชาวน บ้านน้ำเลา ช่วยกันสร้างฝายชะลอน้ำ และปลูกต้นไม้เพิ่มความสมบูรณ์

๕) ความเสียสละ(Sacrifice) เป็นองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์สามารถบริหารจัดการระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการช่วยเหลือเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไม่เห็นแก่ตัว มีจิตใจกว้างขวาง ยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม ยอมปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่มีข้อแม้ เช่น การเสียสละพื้นที่ทำมาหากินของตนบางส่วนเพื่อสร้างเป็นฝายชะลอน้ำ ปลูกต้นไม้ทดแทน สร้างระบบน้ำหมุนเวียน หรือเสียสละทรัพย์สินเพื่อร่วมกันจัดตั้งกองทุนรักษาป่า เป็นต้น^{๑๒}

๖) การอนุรักษ์ (Conservation) กิจกรรมประการหนึ่งที่ทำให้ระบบนิเวศวิทยาเกิดความยั่งยืนนั้นคือการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่มักจะเห็นว่า มีการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเป็นประจำ แต่ไม่ค่อยอนุรักษ์ ในพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายจะมีป่าไม้ แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ บางส่วนถูกทำลายจนมองเห็นเป็นภูเขาหัวโล้น (ไม่มีต้นไม้) ทำให้เกิดภาวะแห้งแล้ง ฝนไม่ตก น้ำในแหล่งน้ำขาดแคลน เนื่องจากป่าไม้ต้นน้ำมีจำนวนน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะที่อาศัยธรรมชาติเป็นหลักจึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดในการหาของป่า ร่วมกันปลูกป่าทดแทน ร่วมกันป้องกันไฟป่าซึ่งอาจเกิดจากธรรมชาติเองหรือมนุษย์เป็นผู้ก่อขึ้น^{๑๓} การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง ดังนั้น การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถปฏิบัติได้ในระดับบุคคล องค์กร และระดับประเทศ ดังต่อไปนี้^{๑๔}

๖.๑) การใช้อย่างประหยัด เป็นการใช้เท่าที่ความจำเป็นเพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ให้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

๖.๒) การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางอย่างเมื่อมีการใช้แล้วครั้งหนึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถูพลาสติก กระดาษ เป็นต้น หรือสามารถที่จะนำมาใช้ได้ใหม่โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การนำกระดาษที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อทำเป็นกระดาษแข็ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายประมวล สงค์ประเสริฐ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/thanadon1007/kar-xnurakstharmchati-laea-sing-waedlxm> (สืบค้นเมื่อ ๙ มีนาคม ๒๕๖๑).

๖.๓) การบูรณซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีการบูรณะซ่อมแซม ทำให้สามารถยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก

๖.๔) การบำบัดและการฟื้นฟู เป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนการฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น การปลูกป่าชายเลน เพื่อฟื้นฟูความสมดุลของป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

๖.๕) การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ใบตองแทนโฟม การใช้พลังงานแสงแดดแทนแร่เชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น

๖.๖) การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล ลงแม่น้ำ คูคลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

๗) การสร้างองค์ความรู้ (Knowledge creation) การจัดการระบบนิเวศวิทยานั้น จะต้องอาศัยการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ในที่นี้ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย เป็นที่ทำมาหากิน หรือเป็นแหล่งสร้างรายได้ของชุมชน การสร้างความรู้ได้ดำเนินการหลากหลายรูปแบบ เริ่มจากปลูกจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนให้รู้จักประโยชน์และคุณค่าจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยที่ชาวเขา บ้านเข็กน้อย ได้จัดกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน ประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ การสร้างรายได้เสริมจากป่าชุมชน รวมถึงการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้วยและจัดอบรมชาวบ้านให้รู้ เข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของป่าไม้ โทษของการทำลายป่าไม้และธรรมชาติ รวมถึงการฝึกอบรมให้รู้จักนำวัสดุจากป่าไม้มาทำเป็นเครื่องมือใช้สอยอย่างประหยัดและคุ้มค่า เป็นต้น^{๑๔}

๘) บทบาทองค์กรทางศาสนา (Roles of religious organizations) องค์กรทางศาสนาถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่จะหลอมรวมความคิด ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ แม้บางชาติพันธุ์จะไม่มียึดหลักศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นแนวดำเนินชีวิตโดยเฉพาะ ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยานั้นจำเป็นต้องอาศัยความเชื่อเป็นพื้นฐาน ผู้นำทางศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการที่จะนำพากลุ่มชาติพันธุ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณร หรือบาทหลวงในคริสต์ศาสนา เนื่องด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีหลักความเชื่อผสมผสานระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับคำสอน

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ แสนยากุล, นายองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ทางศาสนา บางชาติพันธุ์เช่น กลุ่มชาวเขา ถือธรรมชาติเป็นศาสนาด้วยซ้ำไป เพราะส่วนใหญ่จะยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งที่สถิตอยู่กับธรรมชาติเป็นที่เคารพนับถือ เมื่อมีผู้นำทางศาสนาเข้าไปเผยแผ่ศาสนา แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ก็ยอมรับมาประพฤติปฏิบัติแต่อาจจะเป็นแนวทางรองลงไป^{๑๖} อย่างไรก็ตาม การจัดการระบบนิเวศวิทยาให้มีความยั่งยืนนั้น องค์กรทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนา หรือคริสต์ศาสนา ต่างก็ร่วมกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่พยายามหาวิธีและแนวทางที่จะรักษาป่าและสิ่งแวดล้อมไว้ไม่ให้ถูกทำลาย ขณะเดียวกันก็พยายามเพิ่มพื้นที่ป่ามากขึ้น ด้วยแนวคิดและวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม โดยดึงชุมชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนไปด้วยกัน และวิธีหนึ่งที่นิยมทำต่อมาแพร่หลายในหลายพื้นที่คือ การบวชต้นไม้ โดยการนำผ้าเหลืองหรือจีวรมาพันรอบต้นไม้ โดยมีพระเป็นผู้ทำพิธี นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้จัดทำโดยกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ อาทิเช่น การทอดผ้าป่าต้นไม้ โครงการปลูกป่าชุมชน การจัดทำฝายชะลอน้ำ การปลูกหญ้าแฝกป้องกันการชะล้างหน้าดิน เป็นต้น^{๑๗} องค์กรทางศาสนาที่เป็นหลักในการดำเนินการได้แก่ ศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง บ้านเข็กน้อย ได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นหลักให้ชาวเข็กน้อยได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับป่าไม้ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๙) บทบาทหน่วยงานภาครัฐ (Roles of government agencies) องค์กรภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทำการสงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดนั่นคือ องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ หรือชาวบ้านจะมีความคิดหรือร่วมแรงร่วมใจกันอย่างไรก็ตาม หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ก็ไม่สามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้ หน่วยงานภาครัฐก็เช่นกัน อาจมีนโยบายที่ดีหรือนำประโยชน์มากมายแก่ประชาชน ในขณะเดียวกัน หากประชาชนไม่ให้ความร่วมมือก็ไม่สามารถดำเนินการได้เช่นกัน แม้ภาครัฐจะมีนโยบายตามบทบาทหน้าที่ ก็จะต้องดำเนินการตามความต้องการของประชาชน^{๑๘} โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกฝังแนวคิดด้านการใช้ การดูแลรักษา และปรับปรุง พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธารได้แก่ ป่าไม้ ดิน และน้ำ ด้วยวิธีการที่เหมาะสม โดยให้มีการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติแต่น้อย แล้วได้รับประโยชน์คุ้มค่า อีกทั้งยังรวมถึงการป้องกัน และรักษาทรัพยากรธรรมชาติบางอย่าง

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาภูวนารถ ธมมานุโธ, หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง บ้านเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติพัชรโกวิท, เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูงเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายบรรณพล จันทร์พิลา, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

ให้คงอยู่ เพื่อให้ป่าไม้ที่เป็นต้นกำเนิดของทุกชีวิตคงความสมบูรณ์เอื้อประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมต่อไปตราบนานเท่านาน ในการดำเนินงานมีการตั้งโครงการต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น โครงการส่งเสริมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ตรวจป่า) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย โดยความร่วมมือของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน มีการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าและพื้นที่สาธารณประโยชน์ สำรวจแหล่งต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ^{๑๔} อย่างไรก็ตาม การที่จะดำเนินงานให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง หน่วยงานภาครัฐต้องมีการกำหนดนโยบายและวางแผนในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นหลักการในการบริหารจัดการ และกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปยึดถือและปฏิบัติ

๑๐) การส่งเสริมและสนับสนุนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Promotion and support of relevant parties) การดำเนินงานด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง องค์กรทางด้านศาสนา และหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังมีผู้ที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการระบบนิเวศวิทยาให้มีสภาพที่สมบูรณ์อื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หรือประชาชนชาวบ้าน เช่น การจัดตั้งโครงการป่าเพื่ออนาคตในประเทศไทยของฮิตาชิ กรุ๊ป ซึ่งมีคำขวัญในการดำเนินงานว่า ปลูกต้นไม้เพื่อโลก, ปลูกต้นไม้เพื่ออนาคต โดยเริ่มโครงการจากพนักงานของบริษัท และขยายไปยังประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายหลักเพื่อเป็นการปลูกป่าทดแทน อีกโครงการที่ถือเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนได้แก่ “โครงการคืนป่าให้ชุมชน เพื่อสังคมยั่งยืน” ของพีวีเจอร์ทาร์ค ซึ่งได้ปลูกต้นไม้ในรูปแบบของการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ป่าไม้ แต่เนื่องจากตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างป่า คน และชุมชน จึงปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็น “การปลูกป่าทดแทนป่าสงวนแห่งชาติ” มีการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และชาวบ้านสามารถเก็บเกี่ยวใช้สอยได้ ตลอดจนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามาช่วยดูแล การดำเนินงานได้รับความร่วมมือจากกรมป่าไม้ในการคัดเลือกแปลงปลูกป่า ประสานกับผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ให้ร่วมกันดูแลฟื้นฟูป่าเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานเอกชน นอกจากจะดำเนินการโดยองค์กรเองแล้วยังให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษาให้ระบบนิเวศวิทยาคงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน ไม่ว่าจะด้วยงบประมาณบางส่วน หรือวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการ รวมถึงการประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ แสนยากุล, นายองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

๑๑) กฎหมาย (Law) การดำเนินการเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นอกจากอาศัยข้อตกลงร่วมกันแล้ว จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ คำสั่งหรือข้อบังคับที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ แม้การปฏิบัติบางครั้ง อาจเกิดจากความไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติ แต่หากเป็นคำสั่ง คำบัญชาแล้ว ผู้รับคำสั่ง คำบัญชา ต้องปฏิบัติตาม หากขัดขืนไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดสภาพบังคับของกฎหมาย อันเป็นผลร้ายต่อผู้ฝ่าฝืนคำสั่งนั้น ดังนั้นกฎหมายจึงองค์ประกอบหรือเป็นมาตรการสุดท้ายในการดำเนินการแก่กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม โดยที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มชาวน บ้านน้ำเลา มีการเป็นที่อาศัยป่าไม้เป็นหลัก จำเป็นจะต้องร่วมมือร่วมใจกันรักษาป่า จึงมีข้อตกลงร่วมกันที่จะรักษาป่า ด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันไฟป่า และคณะกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ เพื่อให้ระบบนิเวศน์เกิดความสมบูรณ์แล้วการดำรงชีพของคนในชุมชนก็จะยั่งยืนตามมา^{๒๐} หรือกลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ได้ตั้งกติกาในการรักษาหน้าดิน ป้องกันการเสื่อมโทรมของดิน ให้ชาวบ้านปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่การทำกินของตนเองทุกปี รวมถึงในพื้นที่ใช้สอยร่วมกันด้วย^{๒๑}

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อ ความร่วมมือหรือความสามัคคี การอนุรักษ์ การสร้างองค์ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้เสีย หรือการส่งเสริมและสนับสนุนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตหรือการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักในการประกอบอาชีพจึงจำเป็นต้องร่วมกันบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ดิน หรือแหล่งน้ำ เพื่อให้เป็นแหล่งทำมาหากินและเอื้อประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมต่อไปตราบนานเท่านาน อันเป็นการบ่งบอกถึงความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

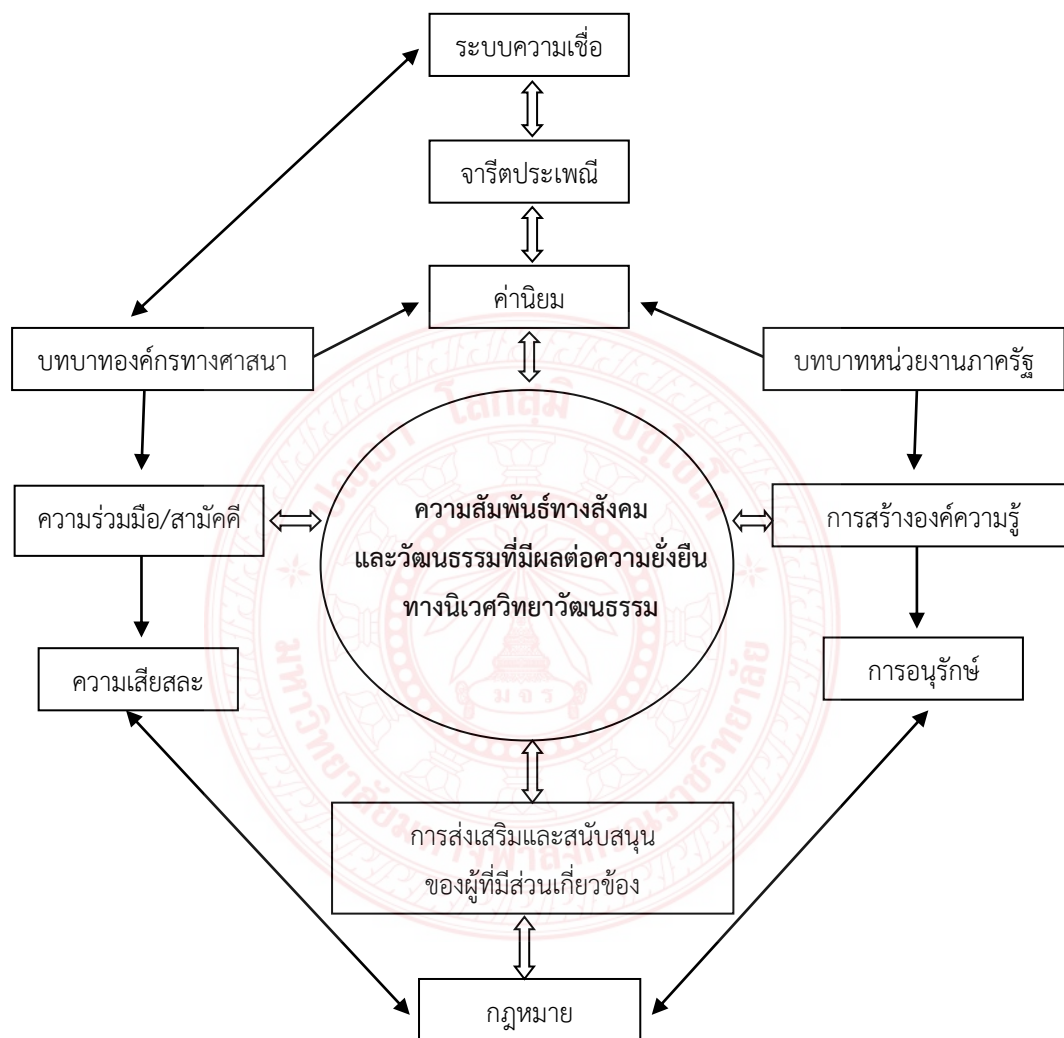
๔.๒ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีวิถีชีวิตหรือการเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์และมีความยั่งยืน เริ่มจากความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเป็นข้อตกลงเบื้องต้นในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟู จนกระทั่งการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมายและมี

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายกระแส มีกำลัง, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ดร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

ประสิทธิภาพ ในการศึกษารวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสรุปความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังรูปภาพที่ ๔.๒

ภาพที่ ๔.๒ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากภาพที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ อันประกอบไปด้วยระบบความเชื่อเป็นเรื่องแรก โดยเฉพาะความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่และวิถีชีวิตอยู่กับป่าไม้ ลักษณะของชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ป่า ต้องเข้าป่า อาศัยหาของป่า

จะต้องหาที่พึ่งทางจิตใจ จึงมีความเชื่อเรื่องภูตผี หรือเชื่อว่า ในป่าหรือต้นไม้ที่ใหญ่จะมีผีนางไม้ หรือเทพอารักษ์อาศัยอยู่คอยปกป้องคุ้มครองต้นไม้และพื้นที่นั้น ๆ ในช่วงเวลาที่ชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ใกล้บริเวณเหล่านี้ก็จะพบกับสิ่งที่น่าประหลาดใจ บางรายถึงกับเห็นเป็นภาพคนกำลังคุยกัน หรือเดินไปมาในบริเวณนั้น แต่เมื่อเข้าไปดูใกล้ ๆ กลับไม่พบอะไร หรือหายไปอย่างไร้ร่องรอย ถ้าหากใครลบลู่จะมีอันเป็นไปและจะต้องกลับมาเช่นใหม่เพื่อขอขมา จากความเชื่อดังกล่าวจึงเกิดเป็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาว่า เมื่อจะเข้าไปในพื้นที่ต้องทำพิธีเปิดป่า มีการทำบุญเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการปกป้องดูแลพื้นที่บางบริเวณ มีการล่าหรือไม่ล่าสัตว์บางประเภท โดยบางกลุ่มชาติพันธุ์กำหนดเป็นข้อตกลงร่วมกันในการใช้พื้นที่ป่าอาศัยความเชื่อและจารีตประเพณีเป็นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หรือการทำมาหากิน จะต้องอยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้ หากไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ตามมา ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์

เรื่องหนึ่งที่เป็นที่ยืนยันว่า ความเชื่อสามารถส่งผลได้โดยตรงกับการอนุรักษ์ คือรูปธรรมของพื้นที่ป่าภูสวณทราย ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สัมปทานป่า ชาวบ้านพากันคัดค้านจนต้องยกเลิกโครงการ เพราะด้วยความเชื่อที่ถูกสั่งสมและสืบทอดมากกว่า ๓๐๐-๔๐๐ ปี ได้ทำให้พื้นที่ป่าแห่งนี้ถูกรักษาไว้ จนกลายเป็นอุทยานแห่งชาติภูสวณทราย ในปัจจุบัน สิ่งที่ชุมชนได้ปฏิบัติมาตั้งแต่โบราณจนปัจจุบันได้แก่การทำบุญให้ป่าบนยอดเขาภูสวณทราย ทุก ๓ ปี โดยนิมนต์พระขึ้นไปประกอบพิธี แล้วพากันบูชาต้นไม้ในป่า ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เจ้าป่าเจ้าเขา แม่น้ำลำธาร รุกขเทวดา ตามความเชื่อที่ว่า เมื่อทำแล้วจะทำให้แผ่นดินไร่นาอุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้หล่อเลี้ยงคนและสัตว์ และยังมีข้อห้ามอื่น ๆ เช่น ไม่ตัดต้นไม้ที่เห็นเงาอยู่ในน้ำมาทำบ้านเรือนด้วยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคล ให้รักษาไว้ ด้วยความเชื่อและภูมิปัญญาที่โบราณให้ไว้ รวมถึงการปฏิบัติที่มีการเผยแพร่จากรุ่นสู่รุ่นให้เห็นความสำคัญของป่าไม้ต่อการดำรงชีวิต ทำให้ในพื้นที่ไม่มีปัญหาการบุกรุกแผ้วถาง โดยมีกติกการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ไม่นำเอามาใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินกว่าเหตุ^{๒๒}

กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เชื่อถือสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่ชาวเข็กน้อยหรือชาวม้งถือว่าเป็นศาสนา หรือการนับถือผีลี้ลับ ไม่ว่าจะป่ป่าไม้ ต้นไม้ แหล่งน้ำ หรือธรรมชาติอื่น ๆ ต่างก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองพิทักษ์รักษาอยู่ บุคคลที่เข้าไปสู่พื้นที่จะต้องไม่ลบลู่ดูหมิ่น และจะต้องมีการขอขมาทุกครั้งที่มีการดำเนินการใด ๆ^{๒๓} เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ปกป้องคุ้มครองจากภัยพิบัติต่าง ๆ ความเชื่อดังกล่าวนี้มีการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลาน จนกลายเป็นกฎแห่งการควบคุมทางสังคม ไม่

^{๒๒} สมบัติ ชิตทิต, สร้างส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าด้วย “วิถี-สิ่งศักดิ์สิทธิ์”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://greennews.agency/?p=16222> (สืบค้นเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๒).

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติพัชรโกวิท, เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูงเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ว่าจะเป็นการควบคุมทางจริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือกลายเป็นจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมา กลุ่มชาวน บ้านน้ำเลา ซึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่ที่ลาดเชิงเขาก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อที่ปกป้องรักษาป่าจึงพากันทำการบูชาหรือบอกกล่าวเจ้าพ่อโดยเฉพาะเจ้าพ่อด่าน หรือเจ้าขุนรามอินทร์ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวน้ำเลา และได้ตกลงกันกำหนดเขตการทำมาหากิน หรือระยะเวลาในการล่าสัตว์ในป่าไว้ และมีการทำบุญให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเจ้าพ่อ รวมถึงเจ้าที่ที่คอยดูแลป่าไม้เป็นประจำ จนกลายเป็นประเพณีสำคัญที่เรียกว่า “ประเพณีพันธุษ”^{๒๔} ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับต้นตระกูลในภูเขาที่ค่อนข้างหายาก และมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว

จากความเชื่อกลายเป็นจารีตประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ทำให้เกิดเป็นค่านิยมที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้ยึดถือปฏิบัติ เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมคนในกลุ่มให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยที่ต่างคนก็ต่างเคารพในข้อตกลงร่วมกัน มีความเชื่อเหมือนกัน มีแนวทางการปฏิบัติเหมือนกัน แม้จะได้รับอิทธิพลการดำเนินชีวิตจากภายนอกกลุ่ม แต่ก็ยังคงความเป็นชาติพันธุ์ไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งพยายามปลูกฝังความเชื่อและจารีตประเพณีต่าง ๆ แก่อนุชนรุ่นหลัง เพื่อให้เป็นพื้นฐานแห่งความคิดในการสร้างคุณค่าและการอนุรักษ์ป่าไม้ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งความเชื่อ จารีตประเพณี และค่านิยมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ภายหลังได้รับการชี้แนะจากองค์กรทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธศาสนา หรือคริสต์ศาสนา เพื่อให้เกิดเป็นแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ก่อนนั้นตัวแทนทางศาสนาอาจจะยังไม่ได้เข้าไปแนะนำหรือกลุ่มชาติพันธุ์ยังไม่ยอมรับในหลักคำสอนทางศาสนา ทำให้ยึดถือเฉพาะความเชื่อหรือแนวทางดั้งเดิม แต่ก็มีใช้ว่าความเชื่อหรือการปฏิบัตินั้นจะทำให้ระบบนิเวศน์เสื่อมไป บางครั้งกลับทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยที่บางชาติพันธุ์ยังไม่รับเรื่องของศาสนาอย่างเต็มตัว เช่น ชาวเข็กน้อย ส่วนใหญ่ยังนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ การขัดเกลาของศาสนาจึงมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป ถึงกระนั้นเมื่อชาวบ้านเปิดใจรับคำสอนทางศาสนาก็สามารถปรับความเชื่อ จารีตประเพณี และค่านิยม เข้ากับหลักการทางศาสนาได้อย่างกลมกลืน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๒๕}

จากการสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์พบว่า ผู้คนในสมัยก่อนและปัจจุบัน มีความแตกต่างกันเรื่องสำนึกในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยปัจจุบันมาถึงยุคที่คนขาดความเกรงกลัว ชาติสำนึก และมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามายุ่งเกี่ยว เมื่อต้องการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติจึงได้นำเอาพิธีกรรมที่นับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนเกรงกลัวมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือ เช่น การบวชป่าเพื่อป้องกันมิให้ทำลายป่าให้กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การสืบชะตาแม่น้ำ

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ช่วยเมือง, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำเลา, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

หรือการทอดผ้าป่าต้นไม้นี้เพื่อนำไปปลูกทดแทน เป็นต้น โดยอาศัยบทพุทธมนต์มาประยุกต์กับความเชื่อ ทำให้ผู้คนเกิดสำนึก เกิดความหวัง และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ การดำเนินการเช่นนี้มีใช้เป็นที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความงมงาย เป็นกุสโลบายที่จะช่วยให้มีความสำนึกรับผิดชอบเกี่ยวกับธรรมชาติมากขึ้น บทบาทขององค์กรทางศาสนา นอกจากจะชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง เหมาะสมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังแฝงด้วยหลักปฏิบัติอื่น ๆ ด้วย อันได้แก่ ความร่วมมือหรือความสามัคคี และความเสียสละ เป็นหลักปฏิบัติสากลที่ทุกเชื้อชาติทุกศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสถานการณ์หรือทุกเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อต้องการให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จะต้องปลูกฝังให้คนในชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้มีความสามัคคี ร่วมมือในการกระทำทุกเรื่อง รวมถึงต้องมีความเสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจและแรงทรัพย์ เพื่อให้เกิดผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ต้องยอมรับว่าการเอากฎหมายหรือนโยบายของภาครัฐมาเป็นเครื่องมือคือการฝืนความจริง หากไม่ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรักษา เมื่อเกิดปัญหาที่เข้าไปที่กฎหมายทั้งหมดไม่ได้เข้าไปที่กฎชาวบ้าน ดังนั้นจุดอ่อนของทรัพยากรที่เสื่อมโทรมคือการที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา การทำลายจึงเป็นเรื่องง่าย ในทางตรงกันข้ามหากปรับเปลี่ยนให้คนแต่ละพื้นที่ได้นำเอาหลักความเชื่อที่เป็นวิถีทางของชาวบ้านมาเป็นเครื่องมือ ให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเป็นของชาวบ้าน เขาก็จะช่วยกันดูแลรักษา เป็นการสร้างความร่วมมือหรือความสามัคคีในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยอัตโนมัติ โดยที่การดูแลรักษาไม่อาจทำได้โดยลำพังคนเดียวได้ ต้องทำเป็นกลุ่ม นั่นคือบุคคลที่มีแนวคิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดูแลอนุรักษ์ และฟื้นฟู พร้อมทั้งจะเสียสละเวลาในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสภาพป่า การป้องกันมิให้มีการบุกรุกพื้นที่ หรือการปลูกต้นไม้ทดแทน

การสร้างความร่วมมือหรือความสามัคคี และความเสียสละ หรือการปลูกจิตสำนึกให้กลุ่มชาติพันธุ์ให้ความร่วมมือหรือมีความสามัคคี มีความเสียสละนั้น มิใช่เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขององค์กรทางศาสนาที่ดี หน่วยงานภาครัฐก็ดี หน่วยงานภาคเอกชนก็ดี ต้องช่วยกันเสริมสร้างความสามัคคีและความเสียสละให้เกิดแก่กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียเป็นอันดับต้น ๆ นอกจากนั้นก็เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นที่ทราบกันดีว่า ป่าไม้ช่วยทำให้อากาศชุ่มชื้น เพราะป่าไม้จะช่วยเก็บน้ำไว้ได้ทำให้เกิดเป็นต้นน้ำลำธาร ช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน นอกจากนี้ป่าไม้ยังช่วยทำให้เกิดพืชพันธุ์ไม้อื่นและสัตว์ป่า ป่าไม้จึงถือเป็นแหล่งกำเนิดที่สำคัญของทุกชีวิต ดังนั้นการดูแลรักษาป่าจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่สีเขียวในทุกโอกาสเท่าที่จะทำได้ ซึ่งการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถทำได้หลายรูปแบบ เริ่มจากการไม่ทำลายต้นไม้มากจนเกินควร รักษาต้นไม้ที่หายาก เหตุที่ทุกวันนี้ ต้นไม้ขาดแคลนมหาศาล มีจำนวนไม่เพียงพอออกอากาศพิษที่พ่นออกจากท่อไอเสียรถ หรือปล่อยพิษจากปล่องโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ปอดธรรมชาติได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง เพราะต้นไม้ถูกตัดโค่นทำลาย ซึ่งส่วนใหญ่ถูกทำลายลงเพราะการ

พัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม เลียนแบบประเทศอุตสาหกรรมที่เจริญทางเทคโนโลยีทั้งหลาย จึงจำเป็นต้องอาศัยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเร่งด่วน ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ดิน และน้ำ เพื่อให้ระบบนิเวศน์เกิดความสมดุล

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการระบบนิเวศน์นี้ให้มีความสมดุลนั้นจะต้องมีหน่วยงานหลักในการดำเนินงานหรือเป็นจุดศูนย์กลาง ส่วนใหญ่มักได้แก่หน่วยงานภาครัฐ ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดก็น่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอยู่ทุกตำบล แต่เมื่อจะดำเนินการใด ๆ จะต้องมิงงบประมาณในการสนับสนุน องค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้ทุกเรื่อง สิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับป่า หรือการจัดการป่าอย่างยั่งยืน กล่าวคือการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่อาศัยป่าหรือธรรมชาติเป็นแหล่งทำมาหากิน^{๒๖} นโยบายภาครัฐจะดีสักปานใดหากไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านที่มีส่วนได้เสียก็ไม่มีประโยชน์ใด ๆ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า “ทำอย่างไรชาวบ้านจึงจะให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างเต็มที่”

นอกจากองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว หน่วยงานหลักขององค์ภาครัฐที่มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับการดูแล อนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง ได้แก่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำต้องมีนโยบายในการปฏิบัติที่เสริมสร้างความสามัคคีและความเสียสละให้เกิดแก่ประชาชน รวมถึงต้องมีการมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีสำนึกที่ดีในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ และประชาชนทั่วไปจากพื้นที่อื่น เพื่อให้รู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ให้มีความรู้สึกรู้ว่าตนเป็นเจ้าของ และให้เกิดรู้สึกหวงแหน เริ่มจากการสร้างองค์ความรู้ใน ๓ เรื่องหลักได้แก่

๑. การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร พื้นที่ต้นน้ำลำธารเป็นแหล่งผลิตน้ำให้แก่ลำธาร ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยภูเขาหรือเนินสูงที่มีความลาดชันค่อนข้างมาก สำหรับพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ปกคลุมด้วยสภาพป่าไม้ตามธรรมชาติ ป่าไม้จะช่วยป้องกันน้ำฝนขณะฝนตกมิให้กัดเซาะพาดินผิวหน้าและช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ และความชุ่มชื้นมิให้เสื่อมสูญไป ส่วนเศษไม้ ใบไม้ที่ทับถมผุพังอยู่บนผิวดินนั้นจะช่วยดูดซับน้ำฝน ทำให้น้ำมีโอกาสไหลซึมลงไปเก็บสะสมอยู่ในดินได้มาก แล้วจึงค่อยไหลระบายออกจากดินลงสู่ลำธาร และลำห้วยอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นป่าไม้จึงมีความสำคัญที่ช่วยให้ลำธารมีน้ำไหลตลอดทั้งปี^{๒๗} จึงจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อให้รู้ความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า รู้จักวิธีการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารให้มีความอุดมสมบูรณ์ และให้ทราบถึงผลกระทบจากการตัดไม้ทำลายป่า โดยชี้ให้เห็นว่าปัญหาต่าง ๆ จะย้อนกลับมาหา

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายราเชนทร์ บุญคำพริ้ว, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๒๗} [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://patyawut.blogspot.com/2009/08/blog-post.html> (สืบค้นเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๒).

มนุษย์ได้อย่างไร เพื่อปลูกจิตสำนึกให้อยากอนุรักษ์ป่าไม้ ที่สำคัญคือหากป่าต้นน้ำลำธารไม่มีอยู่ ก็จะทำให้เกิดภาวะแห้งแล้ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมกันรักษาป่า และปลูกป่าทดแทน รวมถึงการส่งเสริมให้ชาวบ้านลดการพึ่งพิงป่าไม้ เช่น ตัดไม้หรือพืชพันธุ์ใดที่สามารถปลูกไว้ใช้เองได้ก็ให้ปลูกในพื้นที่ของตนเอง ไม่ต้องเข้าไปตัดทำลายในป่า เป็นต้น ในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้รับองค์ความรู้ประเด็นนี้พอสมควร สังเกตได้จากชาวบนบ้านน้ำเลาหรือชาวเข็กน้อย ได้มีกติการ่วมกันในการลดการตัดต้นไม้ใกล้ลำธาร และร่วมกันจัดทำฝายชะลอน้ำ^{๒๘} อันเป็นการสร้างความสมดุลให้เกิดกับแหล่งน้ำชุมชน หลังจากที่ให้ความรู้แล้ว องค์กรภาครัฐได้จัดสรรงบประมาณบางส่วนสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ แต่อาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการ เพราะการอนุรักษ์ดังกล่าวจะมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่เห็นผลทันตา ไม่สามารถแก้ไขได้แบบฉับพลันทันที จำเป็นต้องอาศัยความเสียสละเป็นอย่างมากจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เริ่มจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผลกระทบโดยตรง จนกระทั่งถึงผู้มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

๒. การดำรงวิถีชีวิตเกษตรกรรม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ปัญหาหลักในปัจจุบันคือการใช้สารเคมี ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม อากาศมีพิษ เกิดสารพิษตกค้างในพืชพันธุ์หรือผลผลิต ผู้ใช้ได้รับสารพิษมีอาการป่วยไข้ การสร้างความรู้ประเด็นนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสม ให้รู้จักการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังมุ่งให้รู้จักกระบวนการปรับปรุงดินและวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ พยายามปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพอันเป็นการปรับค่านิยมใหม่ เปลี่ยนจากใช้สารเคมีมาใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่สร้างขึ้นใช้เอง เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร จะเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการทำปุ๋ยไส้เดือนของชาวเข็กน้อยด้วยการนำเอาขี้วัว ขี้ควาย มาหมักแล้วนำเอาไส้เดือนไปใส่ ผ่านไป ๒-๓ วันก็จะได้ปุ๋ยไส้เดือน ซึ่งมีคุณค่ามหาศาล ไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม สามารถปรับสภาพดินได้เป็นอย่างดี^{๒๙}

๓. การรักษาสิ่งแวดล้อม ถือเป็นอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญเพราะมีความเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันสร้างความรู้ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มชาติพันธุ์ได้เผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ให้ลูกหลานได้รับรู้และเข้าใจ รวมถึงสร้างกิจกรรมให้ผู้มาแวะเยี่ยมเยียนได้ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำจัดขยะมูลฝอยและการคัดแยกขยะเพื่อนำไปรีไซเคิล อันเป็นนโยบายภาครัฐที่เห็นเด่นชัดในปัจจุบัน นั่นคือนโยบายชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) หรือการจัดการขยะเป็นศูนย์ เพื่อให้มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบและครบวงจร

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายกระแส มีกำลัง, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาภูวนารถ ธรรมานนโท, หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง บ้านเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น เริ่มจากความเชื่อ ความศรัทธาสังค์กัศศีทธิในธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เกิดความกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงพากันทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ ก่อน เข้าพื้นที่ทำมาหากินหรือแม้แต่หลังจากทำไร่ ทำสวนแล้ว ก็มีการจัดเครื่องสังเวยมาให้แก่สังค์กัศศีทธิ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่คนในครอบครัวและชาวบ้าน จนกลายเป็นจารีตประเพณีที่ทุกคนใน กลุ่มจะต้องทำตาม เป็นธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน แม้จะได้รับการชี้แนะเพื่อให้คลายความเชื่อดั้งเดิม จากศาสนา ส่วนใหญ่ยังคงรักษาความเชื่อและจารีตประเพณีไว้อย่างเคร่งครัด ผู้นำทางศาสนาจึงได้ ปรับหลักคำสอนให้เข้ากับความเชื่อแล้วร่วมดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และธรรมชาติอื่น ๆ รวมถึงการปลูกฝังให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการปลูกป่าทดแทน นอกจากนี้ยัง ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าต้น น้ำ การดำรงชีวิต และการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในปลูกจิตสำนึกให้รู้สึกหวงแหนว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นของตน เพราะการสำนึกดังกล่าวจะทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานทุกเรื่อง ในทางตรงกันข้าม หากนำเอาตัวบทกฎหมายมาบังคับ จะทำให้ชาวบ้านไม่พร้อมที่ จะทำหรือไม่ให้ความร่วมมือ กฎหมายจะเป็นมาตรการสุดท้ายในการดำเนินการ

๔.๓ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทาง พระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนนั้น นักวิชาการมักจะพิจารณาความสัมพันธ์ ของปัจจัยหลัก ๓ ประการได้แก่สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีมนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ เกิดความยั่งยืนโดยการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือการปฏิบัติ แต่ที่ผ่านมามีจะไม่ ดำเนินการในลักษณะดังกล่าว อาจเป็นเพราะอาศัยทุนทางเศรษฐกิจมาเป็นสิ่งกำหนดให้ดำเนินการ กล่าวคือไม่ข้ามพ้นระบบทุนนิยม ทำให้สังคมเกิดการเบี่ยงเบนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่ ถูกต้องเหมาะสม หากต้องการให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องหันกลับมามองสิ่งที่อยู่ใกล้เรา หรือติดอยู่กับตัวเรา เริ่มต้นจากการปรับวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชุมชนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การพึ่งพา อาศัยตนเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มนุษย์ใช้ในการ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นการปรับตัวของมนุษย์เราเข้ากับสภาพแวดล้อม และดำเนินการ เพื่อให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศน์ อันเป็นการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันหรือการอยู่ร่วมกัน ระหว่างคนกับระบบนิเวศน์ จนสามารถก่อให้เกิดการเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตแบบใหม่ หรือบางครั้งอาจ เป็นปรับเปลี่ยนค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่มนุษย์ที่อาศัยระบบนิเวศน์ และมนุษย์สามารถดำเนินชีวิตไปใน

ทิศทางที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น การดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งอาจมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษด้วยวิธีการที่แตกต่างกันตามสภาพสิ่งแวดล้อม บ้างก็ปฏิบัติ หรือทำให้เห็น บ้างก็อาศัยความเชื่อตามหลักการทางศาสนา บ้างก็เชื่อภูตผีต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อ บรรพบุรุษเป็นพื้นฐาน จะเห็นได้ว่า ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัยการ ดำเนินการของผู้ที่มีอยู่อาศัยระบบนิเวศน์เป็นหลัก โดยผ่านกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งมี อยู่เดิมบ้าง หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนให้มีขึ้นเพิ่มเติมบ้าง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการ นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะผู้วิจัยสรุปได้ดังภาพที่ ๔.๓

ภาพที่ ๔.๓ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากภาพที่ ๔.๓ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยา วัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่กับป่าไม้ ป่าจึงเป็นเสมือน ชีวิตของชุมชน โดยที่ได้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่

อาศัยและยารักษาโรค ตั้งแต่สมัยที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่พัฒนาก้าวหน้า ยังไม่มีระบบการค้าขายแบบสมัยใหม่ ไม่มีตลาด ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิ่งของในธรรมชาติ ไม่ตัดไม้ก่อนปลูกต้นไม้ในป่าทดแทนต้นไม้ที่ถูกตัดไป^{๓๐} ชาวบ้านยังไม่รู้จักสารเคมี ไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี แต่ใช้สิ่งของในธรรมชาติให้เกื้อกูลกัน ใช้มูลสัตว์ ใบไม้ ใบหญ้าที่เน่าเปื่อยเป็นปุ๋ยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ น้ำสะอาดและไม่เหือดแห้ง หรือการจับปลา ล่าสัตว์ก็มีการกำหนดเวลาไว้ว่า เวลาไหน ที่ใด และวิธีใดจะจับปลาหรือล่าสัตว์ ทำให้สัตว์ป่ามีการขยายพันธุ์ทันท่วงทีในการบริโภคของมนุษย์ บางครั้งได้อาศัยความเชื่อ ความเคารพธรรมชาติที่ว่าผีหรือเทวดาสถิตอยู่ในดิน น้ำ ป่า เขา สถานที่ทุกแห่ง จะทำอะไรต้องขออนุญาตและทำด้วยความเคารพ รวมถึงทำด้วยความพอดี พองาม หรือพอเหมาะ จึงเกิดมีพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อความเคารพนั้น^{๓๑} ไม่ว่าจะเป็พิธีเกี่ยวกับป่าไม้ ภูเขา หรือบ้านเรือน เช่น พิธีขอขมาแม่น้ำคงคา พิธีสู่ขวัญป่าไม้ พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีสู่ขวัญสัตว์ เป็นต้น การดำเนินการของชาวบ้านดังกล่าว ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอยู่กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมโดยแท้ ทำให้ระบบนิเวศวิทยามีความสมดุล เพราะมีการเว้นระยะหรือมีหลักเกณฑ์การใช้ธรรมชาติแบบพอดี เป็นไปเพื่อยังชีพหรือการดำรงชีวิตของแต่ละวันเท่านั้น

ประการแรกที่กลุ่มชาติพันธุ์เห็นว่าเป็นความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมก็คือ ระบบนิเวศน์มีความสมดุล ระบบนิเวศน์หนึ่ง ๆ นั้นประกอบด้วยบริเวณที่สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่และกลุ่มประชากรที่มีชีวิตอยู่ในบริเวณดังกล่าว กล่าวคือต้นไม้ พืชและสัตว์ เพื่อการมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป โดยที่ระบบนิเวศน์จะมีกลไกในการปรับสภาวะตัวเอง ซึ่งมีรากฐานมาจากความสามารถของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิด อันเป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศน์นั้น ๆ คือ ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลายในการทำให้เกิดการหมุนเวียนของธาตุอาหารผ่านสิ่งมีชีวิต ถ้าระบบนิเวศน์นั้นได้รับพลังงานอย่างพอเพียงและไม่มีอุปสรรคขัดขวางวัฏจักรของธาตุอาหารแล้วก็จะทำให้เกิดภาวะสมดุลขึ้นมาได้ เป็นที่ทราบกันดีว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้อิงอาศัยธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการทำเกษตรกรรม ทำไร่ หรือทำนา ระบบนิเวศวิทยาจึงเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงให้ชาวบ้านได้มีอยู่มีกิน ในปัจจุบันวิถีชีวิตได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม จากการอาศัยธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเพียงเพื่อยังชีพ กลายมาเป็นการดำเนินการเพื่อการค้าขาย มุ่งหาผลกำไรจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ค่านิยมเดิมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย จะด้วยระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือระบบทุนนิยมก็อาจเป็นไปทั้งนั้น ทำให้ระบบนิเวศน์เกิดการเปลี่ยนแปลงขาดความสมดุล เมื่อขาดความสมดุล ธรรมชาติก็จะมีการเปลี่ยนแปลง ฝนที่เคยตกต้องตามฤดูกาลก็ไม่เป็นไปตามฤดูกาล บางครั้งเคยตกก็ไม่ตก อากาศเคยถ่ายเทอย่างเพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนก็เกิดฝุ่นละออง อากาศบริสุทธิ์ไม่เพียงพอหรือเกิด

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายธนภุต เสียงอ่อน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูกุศลยาณพัชรสถิตย์, เจ้าคณะตำบลนาแซง, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ภาวะที่ไม่พึงประสงค์ มีค่า PM ๒.๕ เกินมาตรฐาน ทำให้คนในชุมชนเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย ความสมดุลทางนิเวศวิทยาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยหลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่าทดแทน การไม่ตัดต้นไม้อ่อน หยุดลอบเผาป่า หรือการเว้นระยะห่างของการล่าสัตว์ในป่า รวมถึงการพัฒนาระบบนิเวศน์ แต่เมื่อเราจะพัฒนานั้นควรตระหนักว่าในการพัฒนาใด ๆ ของมนุษย์ที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นวัตถุดิบนั้น เราจะต้องคำนึงถึงปัญหาการเสียสมดุลทางนิเวศวิทยาด้วย เพื่อมิให้การพัฒนานั้นย้อนกลับมาสร้างปัญหาต่อมนุษย์เอง ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภาวะมลพิษหรือการขาดแคลนทรัพยากรในอนาคต

ประการที่สองเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือค่านิยมของชาวบ้าน เมื่อระบบเทคโนโลยีและระบบทุนนิยมเข้ามาแทนที่ระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่ทำให้ความสำคัญกับวัตถุหรือเทคโนโลยีมากเกินไป ทำให้พฤติกรรมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดจนทำให้เกิดการใช้จ่ายที่มากเกินไปเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุที่เกินความจำเป็น ซึ่งบางอย่างเป็นความนิยมชมชอบตามกระแสเท่านั้น เช่น การใช้สมาร์ตโฟน การนิยมซื้อรถยนต์และมอเตอร์ไซค์บิ๊กไบค์ เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนั้น การทำลายธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพียงเพื่อสนองตอบระบบเทคโนโลยีและระบบทุนนิยมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม หากจะให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์จะต้องคงความเป็นเอกลักษณ์หรือทัศนคติของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากการสัมภาษณ์จะเห็นว่าแม้ระบบเทคโนโลยีและระบบทุนนิยมจะเข้ามายังชุมชน แต่ชาวบ้านผู้หลักผู้ใหญ่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีหรือทัศนคติดั้งเดิมไว้อยู่ จะมีการเปลี่ยนแปลงก็แต่กลุ่มใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังค่านิยมใหม่ลบล้างแนวคิดที่จะเอนเอียงไปทางวัตถุนิยมให้หันมาเห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการสร้างความสมดุลให้เกิดแก่ระบบนิเวศวิทยา

ประการที่สามอิงอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับป่า ภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากปู่ย่า ตายาย หรือญาติพี่น้อง รวมถึงผู้มีความรู้ในท้องถิ่นนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร เป็นต้น เหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมายังลูกหลาน ภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม หรือมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาศัยองค์ความรู้นี้ช่วยสร้างหลักเกณฑ์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ หากจะให้ป่าไม้หรือธรรมชาติคงอยู่และชาวบ้านก็มีการเป็นอยู่ที่ดีตามวิถีทาง ภูมิปัญญานี้แหละจะทำให้ชาวบ้านเชื่อถือเบื้องต้น ยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อที่บางครั้งไม่จำเป็นต้องอธิบาย ทุกคนในชุมชนยอมปฏิบัติตาม เช่น กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย มีวิถีการดำเนินชีวิตกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม มีการยอมรับนับถือผีซึ่งถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และแฝงไว้ด้วยกฎแห่งการควบคุมทางสังคมอยู่ในตัว โดยเชื่อว่า ในธรรมชาติ เช่น ป่า แหล่งน้ำ จอมปลวก ล้วนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองพิทักษ์รักษาอยู่ หากบุคคลใดทำร้ายโดยไม่มีความจำเป็นก็จะได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้สามารถปกป้องคุ้มครองมนุษย์จากภัยธรรมชาติ สัตว์ป่า และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ^{๓๒} จึงจำเป็นต้องใช้สอยแต่พอเพียง และทำตามกติกาของชุมชนในการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ

ประการที่สี่ การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและการรักษาสิ่งแวดล้อม สิ่งที่บ่งบอกถึงความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมประการหนึ่งก็คือความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำลำธาร โดยที่ชาวบ้านได้อาศัยน้ำเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต หากไม่มีน้ำก็ไม่สามารถทำการเกษตรได้เลย เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม จำเป็นต้องอาศัยน้ำเป็นสิ่งสำคัญ จากการสัมภาษณ์พบว่า มีการร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เพราะเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการมีป่าต้นน้ำอันทำให้เกิดแหล่งน้ำหรือมีน้ำเพียงพอต่อความต้องการในด้านต่าง ๆ และเห็นโทษของการขาดป่าต้นน้ำอย่างชัดเจน หลังจากนั้นก็รวมกลุ่มสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อให้น้ำชะลอการไหล หน้าน้ำหลากจะทำให้น้ำไม่ไหลเร็วจนเกินไป น้ำจะได้ซึมลงในดินและถูกกักเก็บไว้ในดินอย่างเพียงพอต่อการใช้สอย ไม่ว่าจะด้านการเกษตรหรือด้านบริโภคใช้สอยอย่างอื่น ทำให้ชาวบ้านมีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดมลพิษหรือความสกปรก เช่น กลุ่มไทยหล่ม บ้านนาแซง ได้ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมโดยให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเก็บและกำจัดขยะให้เป็นระบบ^{๓๓} กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งหนึ่งของเมืองไทย ก็ได้ดำเนินการป้องกันมลพิษด้วยการจัดทำป้ายบอก และมีถังขยะหรือที่เก็บขยะสำหรับนักท่องเที่ยวหรือชาวบ้านเอง เพื่อมิให้เกิดความสกปรกในชุมชน นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย ยังมีการให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการกำจัดขยะให้ถูกวิธีอีกด้วย^{๓๔}

ประการที่ห้า ความสำนึกรักธรรมชาติ เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีความสำนึกรักธรรมชาติ ร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ ไม่ว่าจะเกิดจากแนวคิดของชุมชนหรือนโยบายภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักป้องกันปราบปรามและควบคุมไฟป่า ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลเกี่ยวกับไฟป่า การอนุรักษ์ป่าไม้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากชาวบ้านยังมีการแผ้วถางหรือจุดไฟป่าจะด้วยการหาของป่าหรือเหตุอื่น จำเป็นต้องสร้างความรู้สึกรักหวงแหน รู้สึกว่าเป็นเจ้าของ ให้มีความรู้สึกรักว่าไม่ยอมทำลาย ดังนั้นจึงได้จัดโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่าขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติพัชรโกวิท, เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูงเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายธนภุต เสียงอ่อน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ แสนยากุล, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

ทรัพยากรป่าไม้ และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และชาวบ้านได้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และตระหนักถึงไฟป่า ทำให้รู้ถึงการใช้ประโยชน์จากป่าโดยไม่สร้างความเสียหายให้กับป่า เมื่อชาวบ้านได้รับการอบรมแล้วเกิดความสามารถที่จะช่วยเหลือในการป้องกันไฟป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ได้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์พบว่า มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้สมัครเข้าร่วมโครงการอบรมนี้ซึ่งอาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป อาทิ โครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) ของกลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา หรือโครงการฝึกอาสาสมัครป้องกันไฟป่าของกลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย เป็นต้น

ประการที่หก ทศนคติของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศน์ ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยทุกฝ่ายมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือมีความเห็นตรงกันอย่างไรแล้วร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามความเห็นนั้น มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างแนบแน่น ในอดีตปัญหาเรื่องความสมดุลของธรรมชาติตามระบบนิเวศน์ยังไม่เกิดขึ้นมากนัก เนื่องจากผู้คนในยุคต้น ๆ มีชีวิตอยู่ใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือเป็นไปตามปกติวิสัยของธรรมชาติ ในภาวะปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้นมากมายในแต่ละประเทศโดยมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น ปัญหาด้านมลพิษทางน้ำและอากาศ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นน้ำมัน แร่ธาตุ ป่าไม้ พืชหรือสัตว์ ปัญหาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน ปัญหาการใช้ทรัพยากรผิดประเภท เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศน์ไม่เอื้ออำนวยซึ่งกันและกันจึงเกิดปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากปัญหา กลุ่มชาติพันธุ์หรือชาวบ้านต้องมองเห็นคุณค่าของระบบนิเวศน์ว่ามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร หลังจากนั้นหันกลับมามองว่าทำอย่างไรจึงจะอยู่แบบพึ่งพาอาศัยระบบนิเวศน์นั้นได้อย่างต่อเนื่องและตลอดไป ทศนคติของคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียมากที่สุดจึงเป็นสิ่งสำคัญ จากการสัมภาษณ์พบว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้พยายามสร้างความรู้ให้แก่คนในชุมชนได้ทราบถึงคุณค่าของป่าไม้และทรัพยากรทางธรรมชาติอื่นที่ชุมชนได้สร้างเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งทำมาหากิน และให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากการขาดแคลนป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นป่าต้นน้ำลำธารหรือป่าตามธรรมชาติทั่วไป เพื่อปรับทัศนคติของคนในชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้คนในชุมชนได้ร่วมกันบริหารจัดการระบบนิเวศน์ให้เกิดความสมดุลมากยิ่งขึ้น เริ่มจากการตั้งกติกากในการใช้สอย การตัดต้นไม้ การล่าสัตว์ รวมถึงการร่วมกันป้องกันไฟป่า ทำฝายชะลอน้ำเพื่อให้น้ำไม่ไหลหลากเร็วเกินไป ทำให้มีน้ำใต้ดินอย่างเพียงพอ การปลูกต้นไม้ทดแทน การจัดพิธีบวงสรวงป่า เหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการที่ชุมชนได้ร่วมกันทำเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศน์ เพราะหากระบบนิเวศน์ไม่มีความสมดุลหรือขาดความอุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข อาชีพของชุมชนก็จะเป็นอัมพาต จากการสังเกตร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์มีอาชีพที่มั่นคงเพิ่มขึ้น มีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาศัยธรรมชาติเป็น

จุดขาย อาทิเช่น กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย มีการเป็นอยู่แบบเรียบง่าย แต่แฝงไปด้วยความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ จนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง อาศัยพึ่งพาตนเอง เป็นต้นแบบของชุมชนอื่น ๆ บ้านเข็กน้อยกลายเป็นหนึ่งในโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี หรือเรียกทั่วไปว่า “แองเล็ก เช็คอิน” เป็นโครงการภายใต้โครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” ตามนโยบายของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นการพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่ที่มุ่งเน้นสู่การสร้างรายได้ตามความต้องการของชุมชน เพื่อเป้าหมายในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคง และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเน้นการดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนให้ชาวบ้านได้ขายสินค้าอยู่ในชุมชนของตนเองอันเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชน โดยการดึงเสน่ห์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์มาแปลงเป็นรายได้ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชน ช่วยส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยทุกคนในชุมชนพร้อมเป็นเจ้าของบ้านที่ดี อันจะส่งผลให้ลูกหลานในชุมชนไม่ต้องออกไปหารายได้จากภายนอกชุมชน เป็นนโยบายในการขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างสรรค์ความผาสุกในบ้านเกิดได้อย่างยั่งยืน^{๓๕} แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลงตัว

ประการที่เจ็ด ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นที่ยอมรับกันว่า การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงก็มีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างก็เป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ในการพัฒนาเราเห็นผลบวกมากมาย เช่น การเพิ่มขึ้นของระบบเศรษฐกิจ ความเจริญทางด้านวัตถุ และระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย เป็นต้น ถึงกระนั้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็มีผลลบติดตามมาด้วย เช่น นโยบายภาครัฐหรือการขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบททำให้ชนบทเกิดความอ่อนแอหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพาตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้า ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีก็แตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมสลับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป^{๓๖} ก่อให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตของชุมชน จุดหลักคือไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้จำต้องอาศัยสิ่งอื่นมาเป็นตัวกำหนด ทำให้ขาดความมั่นใจในตนเอง ขาดความรู้ในการวิเคราะห์ความต้องการของตนเองว่ามากน้อยอย่างไร หรือพอเพียงต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ ทำให้ประสบปัญหาต่าง ๆ เรื่อยไป จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาก็คือการไม่รู้จักความพอของมนุษย์ ความพอเพียงในการดำรงชีวิตจึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้สามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิต

^{๓๕} [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.banmuang.co.th/news/region/129756> (สืบค้นเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๒).

^{๓๖} มูลนิธิชัยพัฒนา, “เศรษฐกิจพอเพียง”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html (สืบค้นเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๒).

ไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์มีการปลูกฝังระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ แก่คนในชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งผ่านการจัดประชุมระดับชาวบ้านและจัดอบรมตามนโยบายของภาครัฐ (องค์การบริหารส่วนตำบล) โดยให้ปลูกฝังลักษณะหลัก ๓ ประการได้แก่ ๑) ความพอประมาณ ให้คำนึงถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและคนอื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินตัว และได้กำหนดให้ปลูกฝังคนในครอบครัวให้รู้จักการใช้จ่ายพอประมาณโดยพอเหมาะจะทำเป็นตัวอย่าง ให้เล็งเห็นประโยชน์หรือความสำคัญของการได้ในวัตุนั้น ๆ ว่ามีความจำเป็นกับเราหรือไม่ อย่างไร อย่าเอาตัวเราไปเปรียบเทียบกับคนอื่น เพราะฐานะทางสังคมหรือความจำเป็นในการใช้งานไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังให้มีการประมาณการรายรับและรายจ่าย ปัจจุบันเรียกว่า “บัญชีครัวเรือน” จะทำให้เห็นถึงรายรับเพียงพอกับรายจ่ายหรือไม่ และในแต่ละสัปดาห์หรือเดือนมีเงินคงเหลือหรือไม่ เพราะจะได้มีหลักประกันว่าหากมีอะไรเกิดขึ้นจะได้นำเงินส่วนนี้ออกมาใช้จ่ายได้ จากการสังเกตพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์บางครอบครัวยังไม่มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน อาจเป็นเพราะคิดว่าครอบครัวยังไม่มีรายได้เป็นหลักจึงไม่จำเป็นต้องจัดทำ ซึ่งอาจเป็นความคิดที่ผิด แม้จะไม่มีรายได้ประจำก็สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้เพื่อให้เห็นถึงรายรับและรายจ่ายของครอบครัวอย่างชัดเจนจึงจะสามารถบริหารจัดการภายในครอบครัวได้ ๒) ความมีเหตุผล ให้คำนึงถึงลักษณะการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น และ ๓) การสร้างภูมิคุ้มกัน เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ประทับใจตนเอง ยับยั้งช่างใจมิให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป ความจำเป็น รู้จักการใช้สอยธรรมชาติ อาศัยความพอประมาณในการประกอบอาชีพ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เป็นไปเพื่อการค้าขายหรือแก่งแย่งผลประโยชน์กันมากเกินไป เมื่อทุกคนมองไปจุดเดียวกันกล่าวคือพยายามปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็นโดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานก็จะเกิดความยั่งยืนทางระบบนิเวศน์ขึ้นอย่างชัดเจน

ประการสุดท้าย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมอย่างแท้จริง เนื่องจากการที่

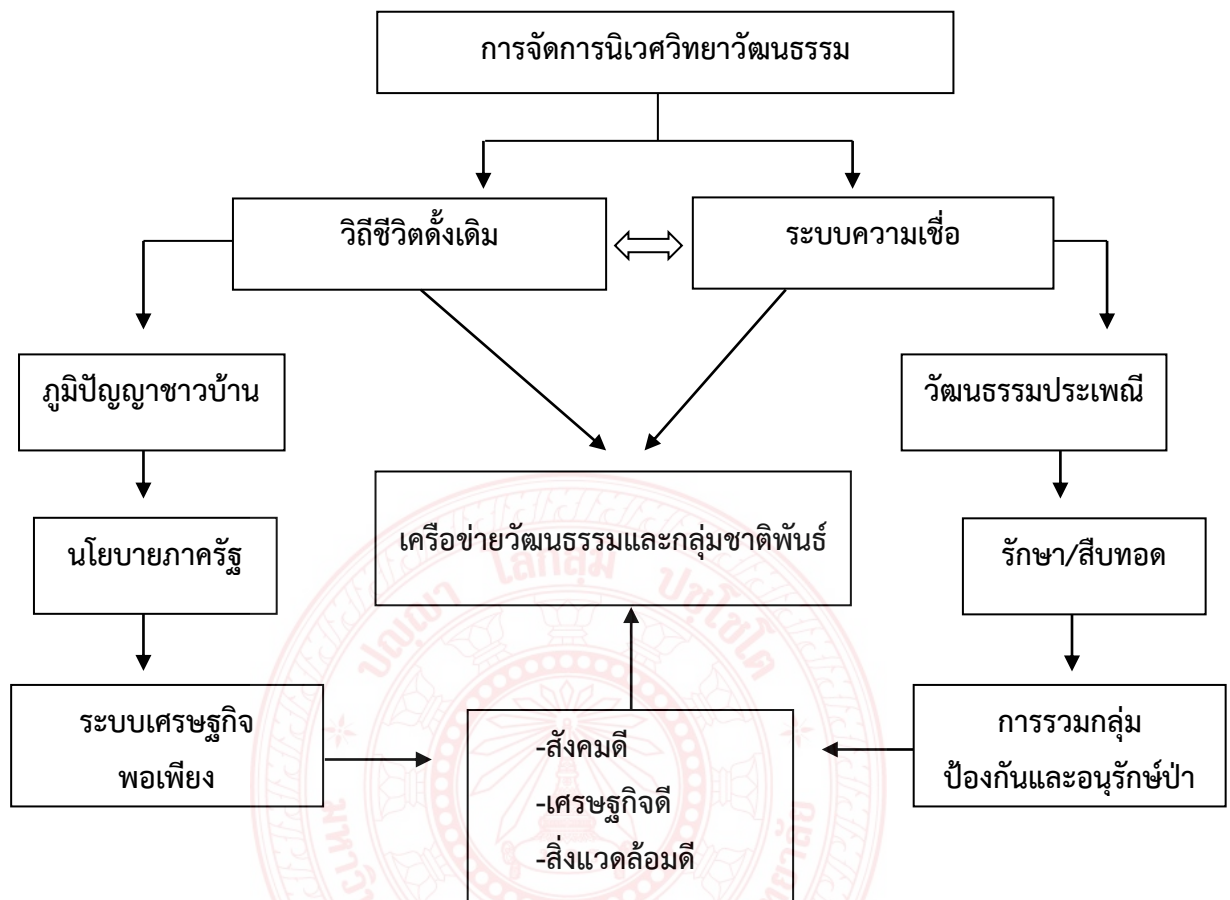

ชุมชนจะให้ความร่วมมือในการดำเนินงานใด ๆ จะต้องเป็นไปตามความเชื่อ ค่านิยม หรือแม้แต่วัฒนธรรมประเพณี ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ด้วยตนเองแล้วจึงร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งใกล้ตัว เป็นสิ่งที่ชุมชนได้ใช้สร้างเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งทำมาหากินหรือประกอบอาชีพ จำต้องอาศัยการวิเคราะห์หรือใช้เหตุผลอย่างเพียงพอเพื่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และหากชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองจะทำให้มีความรู้สึกหวงแหน รู้สึกว่าเป็นของตน ไม่อยากเข้าไปทำลาย และยังพยายามป้องกันมิให้คนอื่นเข้าไปทำลายอีกด้วย การพัฒนาสิ่งแวดล้อมถือเป็นภารกิจประการหนึ่งของหน่วยงานภาครัฐที่จะทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างปลอดภัย โดยมุ่งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและการใช้สอยอย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งที่ต้องบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติประการหนึ่งคือมีปริมาณแหล่งน้ำและความเพียงพอของน้ำใช้อุปโภคบริโภคในปัจจุบัน รวมถึงมีการใช้พลังงานทดแทนอย่างอื่น ทั้งจากธรรมชาติและจากการประดิษฐ์ขึ้น ได้แก่ พลังงานน้ำ พลังงานลม และพลังงานแสงอาทิตย์ ในการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อม การใช้สอยอย่างประหยัด คุ้มค่า และร่วมอนุรักษ์พัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น โดยเริ่มจากแรงบันดาลใจหรือปลูกฝังให้มีความรัก ความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง แล้วการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็จะเกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ ไม่มีกฎ กติกา หรือข้อบังคับใด ๆ มาบีบบังคับให้ชุมชนต้องกระทำตาม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จด้วยการร่วมแรงร่วมใจหรือการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มชาวบ้านน้ำเลา ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้วยการป้องกันมลพิษที่อาจเกิดจากขยะมูลฝอย ร่วมกันก่อสร้างและเปิดฝายชะลอน้ำ ปลูกต้นไม้ทดแทน สร้างและพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ที่ขาดแคลนและพื้นที่แห้งแล้ง

จะเห็นได้ว่า ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น เกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยการปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิถีชีวิตของชุมชนที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งให้ใช้สอยอย่างประหยัด คุ้มค่า และเป็นไปอย่างพอเพียง อาจใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางอย่างมาเป็นหลักเกณฑ์ให้ชุมชนได้ปฏิบัติ เพราะบางเรื่องหากเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาของชุมชนเองแล้ว ย่อมปฏิบัติตามอย่างไม่เคลือบแคลงสงสัย รวมถึงการร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ลำธารและรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย ชุมชนต้องมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ รู้สึกมีความผูกพันจึงจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มใจและก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้องค์ความรู้ดังภาพที่ ๔.๔

ภาพที่ ๔.๔ แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากภาพที่ ๔.๔ แสดงให้เห็นว่า สังคมและวัฒนธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดชนิดที่แยกกันไม่ออก สังคมมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน อาจได้แก่การมีวัฒนธรรมหรือประเพณี รวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกิน ที่คล้ายคลึงกัน การอยู่รวมกันของคนในสังคมนั้นจะช่วยให้สามารถสร้างหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๔ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ต่างมีลักษณะการเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีวัฒนธรรมประเพณี และภาษาเป็นของตนเอง ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีวิถีชีวิตการเป็นอยู่ที่เรียบง่าย อยู่กับสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความรู้หรือความชำนาญเฉพาะตนในการดำรงชีพ บ้างก็ทำไร่ทำสวน บ้างก็หาของป่า ไม่ว่าจะป็นอาชีพลักษณะใดก็อิงอาศัยป่าทั้งนั้น ทำให้มีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า ผู้พิทักษ์ป่า หรือผีป่า เมื่อเข้าป่าล่าเนื้อหรือหาอาหารก็จะต้องทำให้เทพเจ้าหรือผู้พิทักษ์ป่าเกิดความพอใจจึงจะได้อาหารที่ต้องการ จึงเกิดมีการจัดกิจกรรมเลี้ยงเทพเจ้าหรือผีป่า จน

กลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ต้องกระทำเป็นประจำ หากปีใดไม่ได้กระทำคนในชุมชนก็จะเกิดความไม่สบายใจ ดังนั้นวิถีชีวิตหรือการเป็นอยู่ดั้งเดิมกับระบบความเชื่อจึงเป็นของคู่กัน จะแยกจากกันไม่ได้ โดยที่การดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งที่ป็นธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่กับธรรมชาติก็ต้องมีเช่นกัน

ด้านวิถีชีวิตหรือการเป็นอยู่นั้น ส่วนมากกลุ่มชาติพันธุ์จะมีอาชีพหรือการเป็นอยู่ตามบรรพบุรุษ เช่น การทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการหาของป่า เป็นต้น ถือเป็นอาชีพชุมชน บางครั้งกลายเป็นการทำสวนเกษตรแบบเลื่อนลอย ไม่ตายตัว สถานที่ใดดินดีก็จะขยายขยายไปทำเกษตร ณ ที่ตรงนั้น ทำให้เกิดการแผ้วถางป่า ก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกป่าหรือเกิดป่าเสื่อมโทรม หรือบางกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง มีผลิตผลทางการเกษตรออกมา มาก อาทิเช่น มะขามหวาน ผักต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยองค์กรภาครัฐเข้าไปให้ความรู้หรือส่งเสริมให้เกิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น สร้างคุณค่าให้เกิดแก่ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ ซึ่งมุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสม ปรับเปลี่ยนกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้องค์กรเกษตรกรและชุมชนเป็นศูนย์กลางเรียนรู้ มีระบบการเกษตรที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่และเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการปรับปรุงบำรุงดินและการจัดการให้มีการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและพัฒนากองทุนหมุนเวียน เน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยราชการต่าง ๆ องค์กรและชุมชนในการพัฒนาการเกษตรแบบบูรณาการ จัดกิจกรรมให้ความรู้และการรวมกลุ่มอาชีพ โดยนำองค์ความรู้พื้นฐานของชาวบ้านมาต่อยอดหรือปรับเปลี่ยนให้เป็นสินค้าที่มีมูลค่ามากขึ้น เพราะหากได้รับการแนะนำเพิ่มเติมหรือรับรู้แหล่งเศรษฐกิจก็จะทำให้เกิดความอยากที่จะพัฒนาอาชีพจากการทำไร่ ทำสวน หรือทำเกษตรอื่น ๆ มาเป็นการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ความรู้บางอย่างหากไม่มีการนำมาเผยแพร่หรือพัฒนาให้อยู่ในกลุ่มสินค้า ความรู้นั้นก็จะสูญหายไป เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเย็บปักถักร้อย การจัดทำเครื่องจักสานต่าง ๆ รวมถึงการทอผ้าที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านอันเป็นการสั่งสมมาจากบรรพบุรุษ เมื่อรัฐมีแนวนโยบายการรวมกลุ่มเพื่อเกิดการดำเนินงานสร้างผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะยังคงความรู้เหล่านั้นไว้ และได้มีการพัฒนาต่อยอดไปเรื่อย ๆ แทนที่จะทำใช้แค่ครัวเรือน เป็นต้น อาทิเช่น กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย รวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกผ้าปักชาวเขา จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ก่อให้เกิดรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างมั่นคง การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการทำเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจที่ดีแก่สังคม และเมื่อเศรษฐกิจดี สังคมก็จะดีตามไปด้วย กล่าวคือเมื่อคนในสังคมมีอยู่มีกิน หรือมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก็จะทำให้มีคุณธรรมจริยธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากจนเกินพอดี ทำประโยชน์ให้สังคมได้บ้าง ไม่รังแกผู้ที่ด้อยกว่า แบ่งปัน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนี้สังคมหรือชุมชนก็จะกลายเป็นสังคมหรือชุมชนที่ดี คนในสังคมก็เป็นคนดี มีคุณธรรมประจำใจ

ในด้านระบบความเชื่อ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์มีการเป็นอยู่ที่อิงอาศัยธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม บ้างก็อยู่ในป่าใกล้เชิงเขา บ้างก็อยู่บนภูเขา วิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตจึงอยู่กับธรรมชาติ ระบบความคิด ความเชื่อจึงอยู่กับธรรมชาติ แม้บางชาติพันธุ์จะมีถิ่นที่อยู่ไม่ติดกับภูเขา เช่น กลุ่มพื้นเมือง บ้านสะเตียง อาชีพดั้งเดิมของชาวสะเตียงยังเป็นการทำไร่ ทำนา ทำสวน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น จึงได้มีประเพณีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากมาย เพื่อแสดงถึงความเชื่อ ความเคารพในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความเชื่อว่า มีวิญญาณหรือเทพผู้พิทักษ์อยู่ประจำชาตินั้น ๆ ไม่ว่าจะป็นต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง หรือแม้แต่ตามบ้านเรือนก็ยังเชื่อว่ามีผีบ้าน ผีเรือน คอยปกป้องรักษาให้คนในบ้านมีความอยู่รอดปลอดภัย บางชาติพันธุ์นับถือพระพุทธศาสนา ควบคู่กับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ จะมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อเป็นที่สถิตอยู่ เจ้าพ่อเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและคุ้มครองให้ความปลอดภัยและเจริญรุ่งเรือง เจ้าพ่อทุกองค์จะมีร่างทรงหรือคาบและมีบริวารเจ้าพ่อเป็นจำนวนมากจึงสามารถคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ แม้กาลเวลาจะผ่านไป วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์เหล่านั้นก็ยังคงอยู่ มีการรักษาสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมบ้างแต่ส่วนใหญ่ยังคงรักษากิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมหรือกิจกรรมตามความเชื่อนั้น ๆ อย่างเหนียวแน่น

จากสถานการณ์ดังกล่าวเป็นโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐมีการจัดระบบความคิดหรือความเชื่อให้เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สามารถจับต้องได้ เรียกว่า “พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส” ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมหรือประเพณีนั้น ๆ ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป และมีการบันทึกหรือจัดทำเรื่องราวการดำเนินงานของประเพณีนั้น ๆ ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบทอด มีการสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้รวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน รวมถึงใช้เป็นสถานที่ในการจัดแสดงสินค้า OTOP อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกิดจากประเพณีวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ส่งผลให้เกิดผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น นับว่าเกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างรอบด้าน นับตั้งแต่การสร้างความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมตระหนักในการอนุรักษ์ฟื้นฟู รวมไปถึงการสร้างรายได้แก่ชุมชนด้วย

นอกจากนี้ ภาครัฐยังมีนโยบายให้ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าไม้หรือสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมดุลหรือเพิ่มความเป็นป่ามากยิ่งขึ้น เป็นการปลูกป่าทดแทนและสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานของบนภูเขาหรือใกล้ภูเขา ได้แก่ กลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา และกลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ซึ่งการดำเนินชีวิตส่วนมากจะอาศัยธรรมชาติหรือป่าไม้เป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านได้มีจิตสำนึกในอันที่จะร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้ช่วยกันฟื้นฟูป่าต้นน้ำ อันจะทำให้เกิดฝนตกตามฤดูกาล การดำเนินงานของภาครัฐจะประสบความสำเร็จไม่ได้หากชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่มีแรงกระตุ้นอย่างเพียงพอ กลุ่มชาติพันธุ์ใน

จังหวัดเพชรบูรณ์ก็พยายามรวมตัวกันก่อตั้งคณะกรรมการในการรักษาป่าไม้ เช่น กลุ่มชาวบ้าน บ้านน้ำเลา ได้จัดตั้งคณะกรรมการสมาชิกราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสบทป.) เพื่อร่วมกันปลูกจิตสำนึกรักษ์ป่าไม้ ปกป้องกันไฟป่า รักษาป่าให้มีความสะอาดในการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ ร่วมกันปลูกป่าทดแทนเพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนป่า เป็นต้น

สิ่งที่บ่งบอกถึงความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกิดมาจากผลลัพธ์ ๓ ประการได้แก่

๑. สังคมดี

การที่จะได้ชื่อว่า เป็นสังคมที่ดีนั้น หมายถึงการที่ประชาชนหรือชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ มีการเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข กล่าวคือการดำเนินชีวิตไม่เคร่งเครียดเกินไป เป็นสังคมที่ไม่เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการแบ่งปัน คนในสังคมมีความเป็นระเบียบ เคารพกฎกติกาต่าง ๆ รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ประพฤติตนในสังคมอย่างเหมาะสม และจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรมอันดี ยอมรับเหตุผลของกันและกัน และจะต้องมีการกระจายรายได้ที่ดี ไม่เหลื่อมล้ำกันมากเกินไป แสดงให้เห็นว่า สังคมที่ประชาชนหรือชาวบ้านสามารถมีการเป็นอยู่ที่ดีได้นั้น จะต้องเป็นสังคมที่ประกอบด้วยเสรีภาพ เสมอภาพ และภราดรภาพ อันเป็นเหตุให้เกิดสันติสุขในสังคม

๒. เศรษฐกิจดี

เป็นที่ยอมรับกันว่า ความยั่งยืนจะมีได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านจะต้องมีอาชีพที่มั่นคง สามารถนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวได้อย่างสม่ำเสมอ การที่ภาครัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้รวมกลุ่มเพื่อดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ตามภูมิปัญญาหรือตามพืชผลที่เกิดขึ้นในแต่ละฤดูกาล อันเป็นการสร้างมูลค่าให้แก่สินค้าชุมชน รวมถึงให้คำแนะนำแหล่งการขายหรือการตลาด จะสังเกตได้จากทุกชุมชนจะมีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าตามศักยภาพหรือภูมิปัญญาที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ ถ่ายทอดออกมาเป็นสินค้า ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น เมื่อมีรายได้ การเป็นอยู่ก็ดีขึ้น สุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี รายได้หมุนเวียน ปัญหาสังคมก็ไม่เกิด ความสงบเรียบร้อยก็ตามมา จากสภาวะการณปัจจุบัน เกิดปัญหาสังคมมากมายมีสาเหตุหลักมาจากการขาดรายได้หรือระบบเศรษฐกิจครัวเรือนไม่ดีพอ ดังนั้น หากสังคมหรือชุมชนรู้จักรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมสร้างรายได้ร่วมกัน แบ่งปันรายได้ ใช้จ่ายใช้สอยในสิ่งที่จำเป็นหรือเหมาะสม การเป็นอยู่ของชุมชนก็จะดีขึ้น และสามารถพัฒนาต่อยอดให้มีความมั่นคงและยั่งยืนได้ในอนาคต

๓. สิ่งแวดล้อมดี

เมื่อมนุษย์รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม โดยเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยแล้ว ก็จะเริ่มจัดการกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำรงชีพ เกิดความสะดวกสบายในการเป็นอยู่ และความปลอดภัยในชีวิต บางครั้งแสวงหามาเอง บางครั้งสร้างให้มันเกิดขึ้น และบางครั้งก็ตกแต่ง

ดัดแปลงปรับปรุง และใช้ธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองทำให้เกิดความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของตนเอง ที่เราเรียกว่า “สิ่งแวดล้อม” อาจจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ อาทิเช่น อากาศ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ พื้นดิน ภูเขา ป่าไม้ หรือสัตว์ป่าอื่น ๆ หรืออาจจะเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิเช่น บ้านเรือน ถนน โรงเรียน สะพาน เขื่อนเก็บน้ำ รวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและสังคมด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งแวดล้อมดีในที่นี้จึงหมายถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล กล่าวคือมนุษย์ในชุมชนจะต้องพยายามช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพที่ปกติ มีความสะอาด ไม่ก่อมลพิษ ซึ่งในภาวะการณ์ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า มนุษย์เข้าไปอยู่ในสถานที่ใด สถานที่นั้นมักจะเกิดสิ่งสกปรกมากมาย มีสารพิษตกค้าง มีมลพิษเกิดขึ้น อากาศไม่บริสุทธิ์ ต้นไม้ถูกทำลาย เนื่องจากมนุษย์มักจะบอกว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นเป็นการพัฒนา ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น ป่าไม้ลดน้อยลง เมื่อต้นไม้น้อยลง น้ำก็ลดน้อยลง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล

การที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมดีได้นั้น จะต้องปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ดำเนินงานหรือกิจการของตนเองอย่างสร้างสรรค์ ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ ไม่ทำลายป่าไม้ พยายามจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นประจำ ให้ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าไม้หรือสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมดุลหรือเพิ่มความเป็นป่ามากยิ่งขึ้น รู้จักการใช้น้ำอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า เมื่อเป็นเช่นนี้ สิ่งแวดล้อมก็จะดีก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม กล่าวคือปอดของชาวบ้านจะดี สุขภาพพลานามัยสมบูรณ์

ดังนั้น ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยระบบสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มีความสมดุลกัน กล่าวคือจะต้องเกิดเป็นสิ่งที่ดีด้วยกันทั้ง ๓ ระบบ เพราะการพัฒนา เศรษฐกิจ ต้องอยู่ในกรอบของสังคม และทั้งเศรษฐกิจและสังคมต้องอยู่ในข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดความยั่งยืนได้หากละเว้นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่อีกสิ่งหนึ่ง โดยที่พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสร้างบรรยากาศที่ดี อย่างที่กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อยได้ดำเนินการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เป็นจุดเด่น จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โด่งดังไปทั่วโลก ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางไปสัมผัส เพียงเริ่มต้นจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ทำอยู่เป็นประจำทุกปี กลายเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ แต่ละปีมีรายได้เข้าสู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันเป็นการชี้ชัดถึงความยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์” คณะผู้วิจัยสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัยตามวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์และ ๓) เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๓๖ รูป/คน คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งเน้นกระบวนการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์จำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง ๒) กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า ๓) กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ และ ๔) กลุ่มชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง เพื่อให้เห็นถึงความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี เพราะประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ มีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ระบบสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์จึงมีโครงสร้างแบบหลวม ๆ แต่ยังสามารถผสมผสานได้อย่างกลมกลืน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม และมีวิถีชีวิตหรือการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ประกอบด้วย ๑) ระบบความเชื่อ มนุษย์ทุกเชื้อชาติทุกเผ่าพันธุ์จะมีความเชื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน กลุ่มชาติพันธุ์มีความเชื่อว่า ในธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถบันดาลให้มนุษย์ได้อยู่เย็นเป็นสุข ได้รับสิ่งที่เป็นมงคล จึงจำเป็นต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น

การบวชป่า การปลูกไม้ทดแทน การป้องกันไฟป่า เป็นต้น ๒) ค่านิยม เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่บุคคลพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง แล้วประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ค่านิยมจะอยู่ในตัวบุคคลในลักษณะของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบค่านิยมใหม่ อาจกล่าวได้ว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้คนในสังคมมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ทำให้มีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ อย่างเดียวกัน ๓) จารีตประเพณี เป็นสิ่งที่ยึดถือสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ จึงมีลักษณะที่เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ในกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีการกินข้าวใหม่ของชาวเข็กน้อย หรือประเพณีปีใหม่เมือง โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นไม่มีประเพณีเช่นนี้ เป็นต้น ๔) ความร่วมมือหรือความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันถือเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการทุกเรื่อง ๕) ความเสียสละ ๖) การอนุรักษ์ ระบบนิเวศวิทยาจะเกิดความยั่งยืนได้ก็ด้วยอาศัยการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีหลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดในการหาของป่า ร่วมกันปลูกป่าทดแทน ร่วมกันป้องกันไฟป่าซึ่งอาจเกิดจากธรรมชาติเองหรือมนุษย์เป็นผู้ก่อขึ้น ๗) การสร้างความรู้ การปลูกฝังทัศนคติหรือแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องอาศัยการให้ความรู้เป็นบรรทัดฐาน ทำให้เห็นถึงคุณค่าหรือประโยชน์ที่จะได้รับ รวมถึงโทษที่เกิดจากการไม่ดำเนินการด้วย ๘) บทบาทองค์กรทางศาสนา ๙) บทบาทหน่วยงานภาครัฐ ในการดำเนินงานจะต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐในการกำกับดูแล เริ่มจากนโยบาย การส่งเสริมสนับสนุน และการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง ๑๐) การส่งเสริมและสนับสนุนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ ๑๑) กฎหมาย เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่พึงมีในการบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นการป้องปรามมิให้เกิดความเสียหายมากเกินไป

จะเห็นได้ว่า ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมส่วนตัวหรือส่วนรวมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพราะแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็อาศัยป่าไม้เป็นหลัก นับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การดำรงชีพด้วยการหาของป่า การปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นความเชื่อที่นับถือธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่สถิตอยู่ในที่นั้น ๆ ทำให้เกิดมีการบูชา จนกลายมาเป็นประเพณีและค่านิยมที่จะต้องยึดถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี หากปีใดไม่ได้ดำเนินการจะทำให้คนในหมู่บ้านหรือในชุมชนเกิดความไม่สบายใจ เมื่อถึงเวลาที่กำหนดทุกคนในหมู่บ้านจะร่วมมือกันทำด้วยความเต็มใจ เพื่อให้เกิดเป็นศิริมงคลหรือความดีงามแก่ชุมชน ซึ่งอาจได้รับการแนะนำ ชี้แนะหรือความร่วมมือจากพระสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด จะต้องสร้างความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

๕.๑.๒ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ เริ่มจากความเชื่อ ความศรัทธาสังคักดีลัทธิในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือมีความเชื่อสังคักดีลัทธิในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่และวิถีชีวิตอยู่กับป่าไม้ จึงมีความเชื่อเรื่องภูตผีหรือเชื่อว่า ในป่าหรือต้นไม้ที่ใหญ่จะมีผีนางไม้หรือเทพอารักษ์อาศัยอยู่คอยปกป้องคุ้มครองต้นไม้ นั้น ๆ ถ้าหากใครลบหลู่จะมีอันเป็นไปและจะต้องกลับมาเช่นใหม่เพื่อขอขมา จึงพากันทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ ก่อนเข้าพื้นที่ทำมาหากินหรือแม้แต่หลังจากทำไร่ ทำสวนแล้ว ก็มีการจัดเครื่องสังเวยมาให้แก่สังคักดีลัทธิ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่คนในครอบครัวและชาวบ้าน พฤติกรรมดังกล่าวกลายเป็นจารีตประเพณีและค่านิยมที่ชุมชนจะต้องปฏิบัติร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินการด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทุกคนต้องเคารพในข้อตกลงร่วมกัน ร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ปลูกฝังแนวคิดให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลรักษา ปกป้องมิให้มีการทำลายมากเกินไป พยายามให้มีความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของ ในฐานะที่ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องไม่ทางตรงก็ทางอ้อม จะต้องร่วมกันรับผิดชอบในการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งเริ่มจากการสร้างองค์ความรู้ใน ๓ เรื่องหลักได้แก่ ๑) การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อให้รู้ความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า รู้จักวิธีการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารให้มีความอุดมสมบูรณ์ และให้ทราบถึงผลกระทบจากการตัดไม้ทำลายป่า ๒) การดำรงวิถีชีวิตเกษตรกรรม มุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสม ให้รู้จักการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังมุ่งให้รู้จักกระบวนการปรับปรุงดินและวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ เปลี่ยนจากใช้สารเคมีมาใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่ทำขึ้นใช้เอง และ ๓) การรักษาสิ่งแวดล้อม มุ่งให้รู้วิธีการจัดเก็บขยะและกำจัดขยะอย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันพิษภัยที่เกิดจากขยะมูลฝอย รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สิ่งอื่นทดแทน อันเป็นวิธีการช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้พลังงานแสงแดดแทนแอร์เชื้อเพลิง เป็นต้น การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นส่วนสำคัญในปลูกจิตสำนึกให้รู้สึกหวงแหน จะทำให้อยากร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบังคับให้ต้องทำ แต่ทำด้วยใจที่อยากจะทำ ยกเว้นเมื่อไม่สามารถดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้จำเป็นต้องใช้กฎหมายอันเป็นมาตรการสุดท้ายที่จะนำมาใช้ แต่มิได้หมายความว่า จะไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเลย กฎหมายยังมีความจำเป็นในกระบวนการบางอย่างเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ตามประสงค์

๕.๑.๓ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ในการดำเนินการศึกษาครั้งนี้ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นกลุ่มชนที่ได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้อย่างเหนียวแน่น วิถีชีวิตของชุมชนส่วนใหญ่อาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นที่สร้างบ้านอยู่อาศัยหรือเป็นแหล่งสร้างอาชีพ ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นจึงมุ่งถึงการเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับระบบนิเวศน์โดยอาศัยกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ๑) ระบบนิเวศน์มีความสมดุล ๒) ค่านิยมการปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือค่านิยมของชาวบ้านให้มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้ระบบนิเวศน์เกิดความสมบูรณ์ได้ โดยที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมากเกินไป ใช้สอยแต่เพียงพอดี ๓) ภูมิปัญญาชาวบ้าน อาศัยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษช่วยสร้างหลักเกณฑ์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ชาวบ้านเชื่อโดยสนิทใจ และยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้ง เช่น ห้ามมิให้ตัดต้นไม้อ่อน หรือให้เว้นระยะการล่าสัตว์ เป็นต้น หากไม่ทำตามก็จะได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ นานา ๔) การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและการรักษาสิ่งแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำลำธารนำมาซึ่งการเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน หากไม่มีน้ำอุปโภคบริโภคก็จะทำให้เกิดแห้งแล้ง ผลผลิตก็ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เศรษฐกิจก็ฝืดเคืองจึงจำเป็นต้องอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ รวมถึงรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพสมบูรณ์ ๕) ความสำนึกรักภักดีต่อธรรมชาติ ความสำนึกที่จะรักษาธรรมชาติหรืออนุรักษ์ป่าไม้นั้นจะเกิดขึ้นด้วยอาศัยการปลูกฝังทัศนคติที่ดีด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๖) ทัศนคติของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศน์ มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างแนบแน่นตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันจึงจำเป็นต้องสร้างความเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบนิเวศน์แก่ชุมชน เพื่อมิให้ชุมชนเห็นแก่ตัวมากเกินไป ให้อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ๗) ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้สอยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างพอเหมาะ พอดี ไม่มากเกินไป ๘) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นสุดท้ายถือเป็นสิ่งที่จะทำให้ความยั่งยืนขึ้นในทุกระบบ เพราะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำสิ่งใด ก็จะต้องยอมรับผิดชอบผลในเรื่องนั้น ๆ ในการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน หากได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกระทำก็จะมีความรู้สึกว่าสิ่งนั้นเป็นของตนเอง อยากให้มีการพัฒนามากยิ่งขึ้น พยายามป้องกันความเสื่อมโทรมที่จะเกิดขึ้น

จากลักษณะดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แฝงด้วยความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี และค่านิยม รวมถึงภูมิปัญญานั้นยังมีอิทธิพลต่อระบบนิเวศน์อย่างมาก เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์หรือเกิดความสมดุลทั้งระบบนิเวศน์ ซึ่งต้องอาศัยมนุษย์เป็นผู้ดูแลรักษา และช่วยกันกำหนดหลักเกณฑ์หรือกติกาในการใช้สอยอย่างประหยัดและคุ้มค่า รวมถึงการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๔ กลุ่มในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพื้นเมืองเดิมหรือกลุ่มที่ย้ายมาจากแหล่งอื่น อันได้แก่ กลุ่มชาวเขา กลุ่มชาวไทยหล่ม และกลุ่มชาวนบ ต่างก็มีประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่บางครั้งก็ยอมรับเองวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นเข้ามาผสมผสานเพื่อให้กลุ่มสามารถดำรงชีพอยู่ได้ และก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม เพราะการอยู่ร่วมกันจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะต้องอาศัยวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ** ที่ได้ให้ความหมายของสังคมว่า สังคมหมายถึงคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะภายใต้อาณาเขตร่วมกัน มีการจัดระเบียบและมีวัฒนธรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน และมีการกระทำต่อกันทางสังคมอย่างสม่ำเสมอ มีความรู้สึกผูกพันที่จะรักษาความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันของตนไว้ และมีการถ่ายทอดสืบต่อทางสังคมและวัฒนธรรม^๑ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนจำต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้สามารถรักษาหรือสืบทอดได้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม หรือจารีตประเพณี โดยที่จังหวัดเพชรบูรณ์มีกลุ่มชนที่หลากหลายจึงมีองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่คละเคล้ากันไปเหมือนกันบ้าง แตกต่างบ้าง อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ล้วนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือป่าไม้ จึงมีความเชื่อว่ามีเทพผู้สถิตอยู่ในธรรมชาติหรือป่าไม้ คอยปกป้องรักษาผู้ทำสิ่งที่ดีงามแก่ธรรมชาติหรือป่าไม้ และก็มีการใช้อำนาจลงโทษแก่ผู้ทำลายธรรมชาติเช่นเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงมีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้มีสภาพที่อยู่อาศัย และร่วมกันป้องกันไฟป่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชนกพร ไผทสิทธิกุล** ที่ศึกษาถึงการอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง ๓ ชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ ทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนการดำรงชีพ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรมและกสิกรรม ตลอดจนมีประเพณี พิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ และปัจจุบันชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ปัญหาด้านวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกับวิถีชีวิตทั้งด้าน

^๑ รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ, **มนุษย์กับสังคม**, (สงขลา : ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

กายภาพและจิตใจ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ในระยะสั้นและระยะยาวโดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ ทั้งนี้ควรให้เป็นไปตามรูปแบบลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน ตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ที่อาศัยในชุมชน ตลอดจนสร้างความเข้าใจ และตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณค่าทางวัฒนธรรม และเพื่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง^๒ การอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมจะต้องอาศัยความเสียสละ ความร่วมมือหรือความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ เพื่อให้อยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศอย่างสมบูรณ์ ได้จัดกิจกรรมปลูกฝังและถ่ายทอดไปยังลูกหลานอย่างต่อเนื่อง โดยพยายามสร้างค่านิยมและพฤติกรรมในการอนุรักษ์และหวงแหนสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย มีจำนวน ๓ กลุ่มปัจจัยได้แก่ ปัจจัยด้านจิตลักษณะ และปัจจัยด้านสถานการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อยคือ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยพวน บรรทัดฐานทางสังคมของชาวไทยพวน ประเพณีของชาวไทยพวน วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การพัฒนาทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนชาวไทยพวน ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ มีจำนวน ๑ ปัจจัยย่อยคือ เจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย และพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงผล มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อย คือ การรวมกลุ่ม การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิม การเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยพวน และการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน คือการส่งเสริมปัจจัยเชิงเหตุที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมวัฒนธรรมไทยพวนอย่างยั่งยืนจำนวน ๓ กลุ่มปัจจัย เพื่อนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมตามค่านิยม และวัฒนธรรมไทยพวนอย่างต่อเนื่องยั่งยืนต่อไป^๓ ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกที่ดี และสร้างความรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรดำเนินการแบบค่อยไปค่อยไป แบบน้ำซึมบ่อทราย และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

๕.๒.๒ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

^๒ ชนกวพร ไผทสิทธิกุล, “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย”, รายงานการวิจัย, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔).

^๓ นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗)

การศึกษาครั้งนี้ พบว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นเริ่มจากความเชื่อ ความศรัทธาสังค์กดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แล้วทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ โดยที่วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือมีความเป็นอยู่ที่อาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ก็จะมีพิธีกรรมปฏิบัติเกี่ยวกับการบูชาเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่คนในครอบครัวและชาวบ้าน จนกลายเป็นจารีตประเพณีและค่านิยมที่ทุกคนในกลุ่มจะต้องทำตาม เป็นธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน อันเป็นการแสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับระบบนิเวศน์ที่ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน ชาวบ้านเองก็ไม่กล้าที่จะทำอะไรเกินเลยจากที่ขออนุญาตไว้เพราะความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไม่กล้าตัดไม้ที่ทำพิธีบูชาป่าไว้ ไม่ตัดต้นไม้อ่อน เป็นต้น จึงเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้และธรรมชาติอื่น ๆ ไปโดยอัตโนมัติ ช่วยสร้างความสมดุลให้เกิดแก่ระบบนิเวศน์ ในการดำเนินชีวิตประจำวันชาวบ้านจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมให้ได้ เพราะทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างเหลือน้อย เจริญเติบโตไม่ทัน จำเป็นต้องอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านในการดำรงชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มูนิธิเราะ เจะแต ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวในการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติบูโด-สุโขทัย ทัศนศึกษา : ชุมชนในตำบลปาลูกาสาเกาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวในการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของชาวบ้านจำเป็นต้องเร่งคืนกรรมสิทธิ์ในที่ดินทับซ้อนแก่ชาวบ้านพร้อมทั้งการจัดหาอาชีพเสริมและส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการพัฒนาผลผลิตในชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เสริมความเข้มแข็งให้สถาบันการเงินและองค์กรทางศาสนาอิสลามอันเป็นศูนย์รวมความเชื่อของชาวบ้านเข้ามามีบทบาทในเชิงของการพัฒนามากขึ้น ทั้งนี้จำเป็นต้องเคารพในองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และทุนที่ชาวบ้านมี^๔ นอกจากนี้แล้วการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การดำรงชีวิต และการรักษาสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้ชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจในการร่วมดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์

๕.๒.๓ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

สิ่งที่บ่งบอกถึงความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น มีหลากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศน์ที่มีความสมดุล การปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือค่านิยมของชาวบ้านให้มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาศัยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษช่วยสร้าง

^๔ มูนิธิเราะ เจะแต, “การปรับตัวในการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติบูโด-สุโขทัย ทัศนศึกษา : ชุมชนในตำบลปาลูกาสาเกาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๗).

หลักเกณฑ์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ชาวบ้านเชื่อโดยสนิทใจ และยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้ง หรือ แม้แต่การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและการรักษาสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดผลลัพธ์ ๓ ประการคือ ๑) สังคมดี เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีสันติสุขในชุมชน ๒) เศรษฐกิจดี ได้มีการบริหารจัดการรายได้ มีอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนสามารถต่อยอดหรือเพิ่มรายได้อย่างสม่ำเสมอ และ ๓) สิ่งแวดล้อมดี มีการดำเนินการรักษาสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินการเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำต้องอาศัยการพึ่งพาตนเองเป็นจุดเริ่มต้น ด้วยการปลูกฝังแนวคิดหรือทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับระบบนิเวศเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เหมวรรณ เหมะนัค** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพึ่งตนเองเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของบ้านนาห้วยแคน อำเภอตาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านนาห้วยแคนมีกิจกรรมการดำรงชีพคือ การทำนาข้าวและนาบัวมี การพึ่งตนเองทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ รวมทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม^๕ นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐยังส่งเสริมและสนับสนุนให้ดำเนินการเพื่อการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้อนุรักษ์ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ให้ป้องกันรักษาป่าต้นน้ำ ให้ร่วมกันสร้างฝายชะลอน้ำหรือได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้เกิดการเป็นอยู่ที่ยั่งยืนได้ อันเป็นพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประพันธ์ นิกกระโทก** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างพบว่า ด้านความไว้วางใจเป็นการขอคำปรึกษาจากสมาชิกภายในชุมชน การขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์ ด้านการเงินโดยอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนนำเอาความเชี่ยวชาญด้านการบริหารธุรกิจ เช่น การผลิต การตลาด การเงินมาส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนในหมู่บ้านเมืองคกรที่สามารถให้ความช่วยเหลือด้านการเงินยามฉุกเฉินได้ ด้านธรรมชาติมีการนำป่าไม้ในชุมชนมีแหล่งอาหารให้ชาวบ้านดำรงชีวิต มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ใช้พอเพียงสำหรับใช้ทำการเกษตรด้านบุคคลเป็นการนำองค์ความรู้ของบุคคลที่ได้จากการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพการประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวคนในชุมชนได้รับการดูแลสุขภาพด้านร่างกายและจิตใจอย่างทั่วถึงด้านการให้ความรู้มีการพัฒนาการเรียนรู้ ทั้งในระบบนอกระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตการสร้างความสุข และความพอดีในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตที่หลากหลายด้านโครงสร้างพื้นฐานมีการนำโครงสร้างพื้นฐานมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมที่ชุมชนต้องการ

^๕ เหมวรรณ เหมะนัค, “การพึ่งตนเองเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของบ้านนาห้วยแคน อำเภอตาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี”, วารสารวิชาการ, การประชุมวิชาการ, การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๕๗, (๑๑-๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๗).

ได้แก่ กำจัดขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล มีไฟฟ้าครอบคลุมทั่วทั้งหมู่บ้าน โทรศัพท์สาธารณะมีความสมบูรณ์พร้อมใช้งาน ๒) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน และความรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นหลังจากมีการจัดการความรู้ชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนพบว่าการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้าน การประยุกต์ใช้ความรู้รองลงมาคือ ด้านการแบ่งปันความรู้น้อยที่สุดคือด้านการจัดเก็บความรู้^๖ ดังนั้น วิถีชีวิตตามระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยช่วยลดปริมาณการใช้สอยสิ่งแวดล้อม หรือใช้เท่าที่จำเป็น คุ่มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด อันเป็นการร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกส่วนหนึ่งด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง“การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์” คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติ

วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนในการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม หากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่มีความสมบูรณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หรือมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก จึงเป็นการสมควรที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมแรงร่วมใจกันส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง โดยปลูกฝังให้ตระหนักในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารและการรักษาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติดังนี้

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดเป็นนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารให้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- ๒) หน่วยงานภาครัฐหรือส่วนงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างกิจกรรมปลูกจิตสำนึกรักษารัฐธรรมนูญให้มากกว่าที่เป็นอยู่ด้วยหลากหลายกิจกรรม และให้จัดกิจกรรมสาธารณะแก่ทุกคนในสังคมเพื่อให้มีทุกคนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือซ่อมแซม สิ่งแวดล้อม และควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- ๓) เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ได้อาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นหลักในการดำรงชีวิต ภาครัฐหรือส่วนงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษา ฟื้นฟู ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่เพียงแต่อาศัยจิตอาสาในการดำเนินงานเท่านั้น

^๖ ประพันธ์ นีกระโทก, “ทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๔) ควรสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ทุกกลุ่มชนหรือทุกภาคส่วนในอันที่จะหันมาใส่ใจในการรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่น่าอยู่ น่าอาศัยมากขึ้น โดยสร้างความเป็นปกติวิสัยให้เกิดแก่คนในสังคม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

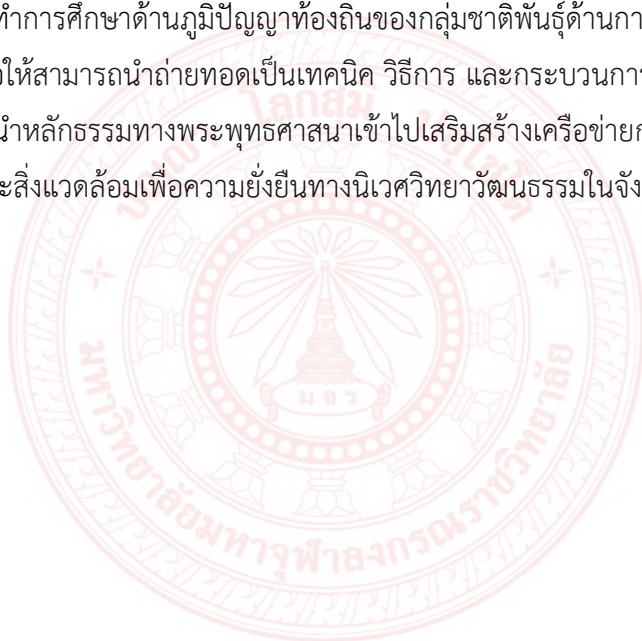
๑) ควรมีการศึกษาแบบเจาะลึกเกี่ยวกับนวัตกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำว่า มีลักษณะเป็นอย่างไร และมีนวัตกรรมอะไรใหม่ ๆ ที่ช่วยในการอนุรักษ์ได้บ้าง

๒) ควรมีการศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันส่งผลต่อการพัฒนาระบบนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น

๓) ควรทำการศึกษาการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาท้องถิ่น

๔) ควรทำการศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถนำถ่ายทอดเป็นเทคนิค วิธีการ และกระบวนการ

๕) ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเสริมสร้างเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

จำนง ทองประเสริฐ. ศ. พิเศษ, **วัฒนธรรมไทยภาษาไทย**, กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว, ๒๕๒๗.

ขวัญ วงษ์วิภาค. **นิเวศวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.

ธนู แก้วโอภาส, **ศาสนาโลก**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙.

ณรงค์ เส็งประชา. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : พิกัดอักษร, ๒๕๓๗.

ธีรศักดิ์ อัครบวร, **กิจกรรมการศึกษา : เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้**, (กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์, ๒๕๔๕.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, **สังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พวงผกา ประเสริฐศิลป์ . **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๑.

ยศ สันตสมบัติ, **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

วรารุช สุวรรณฤทธิ์และคณะ, **วิถีไทย**, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖.

วิเชียร รักการ, **วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย**, กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์. ๒๕๒๙.

สุพัตรา สุภาพ, **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

_____ , **สังคมวิทยา**, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙**, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง

“ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับการสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มและมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ” ณ โรงแรมรามาร์คเด้น. กรุงเทพฯ : วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๙.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม, **ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

บริษัท เอส โชนิแอสตาดาร์ต ประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๐.

อนุช อภาภิรม และคณะ, **สิ่งแวดล้อมและประชากร : เครื่องเช่นความเจริญ**, กรุงเทพมหานคร :

อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๓.

อู่แก้ว ประกอบไวทยกิจ ปีเวอร์, **มนุษย์ - ระบบนิเวศและสภาพนิเวศในประเทศไทย**,

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

อมรา พงศาพิชญ์, **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม(กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)**,

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

Stuart Hall, The 'Political' and the 'Economic' in **Marx's Theory of Classes**, in

Class and Class Structure, edited by Alan Hunt (London: Lawrence and Wishart, 1977),

p.56.

(๒) วิทยานิพนธ์

กมล บุญเขต และคณะ. การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลาย

ทางชาติพันธุ์. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๗.

พระมหาเจิม สุวโจ, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี

พระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมโม, **ปริญญาานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปลูก (ป.อ.ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๔๖.

พิรุณรัตน์ ธรรมสุจริต. ความสัมพันธ์ด้านนิเวศวัฒนธรรมระหว่างการจัดถิ่นฐาน ของชุมชนอีสานกับชื่อของ

หมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย

: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖.

มนัส สุวรรณ. **นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

วิศรุตฯ ปิดตานัง. แนวทางการพัฒนาประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม : กรณีศึกษา

ประเพณีบุญผะเหวดอำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

อริราชย์ นันชนันตี. การนับถือผีของชาวไทยย้อ : ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.

ปรัชญาดุขนิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘.

ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการ

ทรัพยากร. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. **น้ำบอเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกสยาม,

๒๕๓๙.

อรศิริ ปาณินท. **วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ ความคล้ายคลึงในชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : กองวรรณกรรม

และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๐.

อรศิริ ปาณินท. เรือนพื้นถิ่นไทยพุทธภาคใต้. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘. . บานและหมบบานพื้นถิ่น.

กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกสยาม, ๒๕๓๙.

อุทร วงษ์ทับทิม. นิเวศวัฒนธรรม รากฐานใหม่ของการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์วนิดาเพรส,
๒๕๔๖.

(๓) สัมภาษณ์

๑. นายสมบุรณ์ แยมอุบล ประธานชุมชนเทศบาล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๒. นายเสนอ อินทวงษ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๓. นายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
๔. นายธนภฤต เสียงอ่อน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๕. นายมานิช ทองโปร่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๖. นางมาลา จอมสี กรรมการหมู่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๗. นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๘. นายเล่าชวี สืบศักดิ์วงศ์ กรรมการหมู่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๙. นายโต้งแข็ง แซ่ท้าว กรรมการหมู่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๐. นายสมบัติ ช่วยเมือง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๑. นายเดชนรงค์ เดชจันทร์ กรรมการชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๒. นายรวม ช่วยเมือง กรรมการชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๓. พระครูสถิตพัชรเขต เจ้าอาวาสวัดทุ่งสะเตียง ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๔. พระธีรวัฒน์ สุเมโธ รักษาการเจ้าอาวาสวัดประตูดาว ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๕. ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์
๑๖. พระครูกัลยาณพัชรสถิตย์ เจ้าคณะตำบลนาแซง วัดประชิดกัลยาณมณี ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๗. นางสาวภา จันทรห้วง ประธานกลุ่มสตรี ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๘. นางบัวผัน ตรีถัน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๙. พระครูปริยัติพัชรโกวิท เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูง เข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๐. พระครูใบฎีกากวนารถ ธมมานนโท หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๑. นางสาวธณัฐา วงศ์วิรัชชาติ ประธานกลุ่มอาชีพ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๒. พระครูปัญญาพัชรสิทธิ์ เจ้าคณะตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๓. พระอธิการอนันต์ มหาปณฺโญ เจ้าอาวาสวัดน้ำเลา (ช่องลมเทวา) ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๔. นางเตือนใจ เดชจันทร์ ประธานกลุ่มอาชีพชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๕. นายประทีน นาคสำราญ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๖. นายบรรณัฐพล จันทรพิลา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๗. นายประมวล สงค์ประเสริฐ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๘. นายสุนทร สมสร้อย กำนันตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๙. นายจรัส จันทรนุช ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๐. นางปราณปรียา แก่นสารี เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๑. นายจุลศักดิ์ ศักดิ์เจริญชัยกุล กำนันตำบลเข็กน้อย/ประธานสภาวัฒนธรรม ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๒. นายสันติ สืบศักดิ์วงศ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๓. นายราเชนทร์ บุญกำพริ้ว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๔. นายกระแส มีกำลัง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๕. นายภคพงษ์ ปลาเงิน รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์
๓๖. นางบุญทัน ขำปลอด สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาควิชา ก
เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์”

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

๑. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ.....

อายุ.....ปี ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

โทรศัพท์.....

สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้นำชุมชน

ผู้นำด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ผู้ทำหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๒. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

๓. สถานที่สัมภาษณ์.....

๔. ผู้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ รายการสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ ศักยภาพความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่ม ชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑) ชุมชนหรือหมู่บ้านของท่าน มีการให้ความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมบ้าง

๒) ชุมชนหรือหมู่บ้านของท่าน มีอะไรที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมหลักเพื่อการสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

๓) การเป็นอยู่ของคนในชุมชนปัจจุบัน มีความแตกต่างจากสมัยก่อนหรือไม่ และมีอะไรเป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นเช่นนั้น

๔) ในวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน ท่านคิดว่า อะไรเป็นหลักประกันที่ทำให้สังคมหรือชุมชน เกิดความยั่งยืน และสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

๕) นโยบายภาครัฐส่วนใดบ้างที่ทำให้การเป็นอยู่ของคนในชุมชนของท่านดีขึ้นและยั่งยืน สามารถเป็นรูปแบบของชุมชนอื่น ๆ ได้

ส่วนที่ ๒ ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา

วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑) โดยบริบทของชุมชนหรือหมู่บ้านของท่าน อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมชุมชน

.....
.....
.....

๒) ในฐานะที่ท่านเป็นสมาชิกของชุมชนหรือหมู่บ้าน ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๓) ค่านิยมหรือความชอบส่วนตัว มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหรือการเป็นอยู่บ้างหรือไม่ เพราะค่านิยมเป็นสิ่งที่แต่ละคน อาจเหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง

.....
.....
.....

๔) วัฒนธรรมประเพณีอะไรที่ทำให้วิถีชีวิตหรือการเป็นอยู่ของคนในชุมชนหรือหมู่บ้านของท่านมีความมั่นคงและยั่งยืน

.....
.....
.....

๕) การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ทำให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้มากน้อยเพียงใด หรือสามารถนำไปต่อยอดเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ได้หรือไม่

.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทาง
พระพุทธศาสนา

๑) ท่านคิดว่า อะไรเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นรูปแบบในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตาม
แนวทางพระพุทธศาสนา

.....
.....
.....

๒) ในชุมชนหรือหมู่บ้านของท่าน มีอะไรที่จัดเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

.....
.....
.....

๓) ในการเปลี่ยนแปลง ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา
วัฒนธรรมหรือไม่

.....
.....
.....

๔) ทุนทางเศรษฐกิจ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชน
มากน้อยเพียงใด

.....
.....
.....

๕) นโยบายภาครัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบต่อคนในชุมชน สิ่งแวดล้อม และ
วัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๖) เพื่อความยั่งยืนของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม การดำเนินงานเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ควร
เป็นหน้าที่ของใคร

.....

.....
 .....
 ๗) โดยภาพรวมแล้ว ท่านคิดว่า อะไรคือสิ่งที่เป็นปัญหาต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และอะไรคือสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม

.....
 .....
 .....
 ๗.๑) ปัญหาต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

.....
 .....
 .....
 ๗.๒) สิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

.....
 .....
 .....
 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์

พระปลัดไพระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร. และคณะ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

สำนักงานวิทยาลัย

โทร. ๐-๕๖๗๐-๒๑๓๒ มือถือ ๐๘-๙๒๗๑-๑๗๐๕

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
๙๑ ถนนพิทักษ์ อำเภอหล่มสัก
จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐

๗ สิงหาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ พระปลัดพีระพงษ์ ฐิตธมโม,ดร.และคณะ ได้รับอนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง “การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์” ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลที่ได้รับจะไม่ส่งผลกระทบต่อท่านหรือองค์กรของท่านแต่อย่างใด เพราะจะนำไปใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้การสัมภาษณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติเป็นลำดับไป ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้การสัมภาษณ์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระปลัดพีระพงษ์ ฐิตธมโม, ดร.)

ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

สำนักงานวิทยาลัย

โทร. ๐-๕๖๗๐-๒๑๗๒ มือถือ ๐๘-๙๒๗๑-๑๗๐๕

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

๑. นายสมบูรณ์ แยมอุบล ประธานชุมชนเทศบาล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๒. นายเสนอ อินทวงษ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๓. นายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
๔. นายธนกฤต เสียงอ่อน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๕. นายมานิช ทองโปร่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๖. นางมาลา จอมสี กรรมการหมู่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๗. นายช่าง ศักดิ์เจริญชัยกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๘. นายเล่าซัว สืบศักดิ์วงศ์ กรรมการหมู่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๙. นายโด่งแข็ง แซ่ท้าว กรรมการหมู่บ้าน บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๐. นายสมบัติ ช่วยเมือง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๑. นายเดชนรงค์ เดชจันทร์ กรรมการชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๒. นายรวม ช่วยเมือง กรรมการชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๓. พระครูสถิตพัชรเขต เจ้าอาวาสวัดทุ่งสะเตียง ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๔. พระธีรวัฒน์ สุเมโธ รักษาการเจ้าอาวาสวัดประตูดาว ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๕. ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์
๑๖. พระครูกัลยาณพัชรสถิตย์ เจ้าคณะตำบลนาแซง วัดประตีกัลยาณมุนี ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๑๗. นางสาวภา จันท์หว่าง ประธานกลุ่มสตรี ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๑๘. นางบัวผัน ตรีถัน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัด เพชรบูรณ์

๑๙. พระครูปริยัติพัชรโกวิท เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ/พระนักเผยแผ่ศาสนาบนที่ราบสูง เข็กน้อย อำเภอ เขาค้อ

จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๐. พระครูใบฎีกาภูวนารถ ธมมานนโท หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง

บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๑. นางสาวธัญญา วงศ์วิริยชาติ ประธานกลุ่มอาชีพ ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๒. พระครูปัญญาพัชรสิทธิ์ เจ้าคณะตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๓. พระอธิการอนันต์ มหาปณฺโญ เจ้าอาวาสวัดน้ำเลา (ช่องลมเทวา) ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง เพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๔. นางเตือนใจ เดชจันทร์ ประธานกลุ่มอาชีพชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง เพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๕. นายประทีน นาคสำราญ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๖. นายบรรณพล จันทร์พิลา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๗. นายประมวล สงค์ประเสริฐ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๘. นายสุนทร สมสร้อย กำนันตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

๒๙. นายจรัส จันทร์นุช ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัด เพชรบูรณ์

๓๐. นางปราณปรียา แก่นสารี เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า

จังหวัดเพชรบูรณ์

๓๑. นายจตุลศักดิ์ ศักดิ์เจริญชัยกุล กำนันตำบลเข็กน้อย/ประธานสภาวัฒนธรรม ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ

จังหวัดเพชรบูรณ์

๓๒. นายสันติ สืบศักดิ์วงศ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์

๓๓. นายราเชนทร์ บุญกำพริ้ว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์

๓๔. นายกระแส มีกำลัง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัด เพชรบูรณ์

๓๕. นายภักพงษ์ ปลาเงิน รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

๓๖. นางบุญทัน ขำปลอด สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัด เพชรบูรณ์

ภาคผนวก ค

ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ

ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัย
เรื่อง การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์
ในจังหวัดหวัดเพชรบูรณ์

๑. ชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง

๒. ชาวบน บ้านน้ำเลา

๓. ชาวเขา บ้านเข็กน้อย

๔. ชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง

ภาคผนวก ง
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระปลัดพิระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ ๙๑ ถนนพิทักษ์ ตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒๗๑๑๐
โทรศัพท์ ๐๘-๙๒๗๑-๑๗๐๕ โทรสาร ๐-๕๖๗๐-๒๑๓๒ E-mail : Pee2513@gmail.com

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง.....

การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระปลัดพิระพงศ์ ฐิตธมโม, ดร. และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๒ จนถึง ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ใช้ในการบรรยาย และการสอนในชั้นเรียน
๒. บูรณาการใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ วัด และชุมชน
๓. พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(พระปริยัติพัชรภรณ์, ดร)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

ภาคผนวก จ

ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากการวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย (Output/ Outcome /Impact)

๑. ผลผลิต (Output) ของงานวิจัย

-จากที่ทำงานวิจัยผลที่เกิดจากที่ผู้วิจัยได้ออกเก็บข้อมูลได้ผลตอบรับว่างานวิจัยเรื่องที่ทำอยู่นี้เป็นงานเกี่ยวกับการจัดการนิเวศวิทยาที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี

-พูดถึงคุณภาพงานวิจัยเรื่องนี้ถือว่าเป็นงานวิจัยที่มีคุณภาพอีกเรื่องที่สังคมทุกวันนี้ยอมรับว่าเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์เริ่มมีมากขึ้น

-สมรรถภาพของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์จะแตกต่างกันออกไป เนื่องจากวุฒิการศึกษาบ้าง ประสบการณ์บ้าง ตลอดจนแนวคิด ทักษะคติที่แตกต่างกันจำเป็นที่ผู้สูงอายุจะต้องผ่านกระบวนการฝึกอบรมให้จิตใจของตัวเองดีขึ้น

๒.ผลลัพธ์ (Outcome) ของวิจัย

-เครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น และนำไปปฏิบัติกับตัวเองมากขึ้น

-กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์มีความสนใจในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้ตนเองมีความสุขกับการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและสามารถนำไปปรับใช้ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันได้

-เครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นกิจกรรมของการจัดการนิเวศวิทยวัฒนธรรม และทำให้เกิดความสุขกับสิ่งที่ตนทำ

๓.ผลกระทบจากงานวิจัย (Impact)

-งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้เครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ทราบถึงเป้าหมายของการอยู่ร่วมกัน และการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงเข้ากันเพื่อให้เกิดสันติสุขขึ้นมาได้

-งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้เครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์มีกิจกรรมดี ๆ เพื่อทำให้ตนเองไม่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวดังที่ผ่านมา

-งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้ทุกคนในเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์มีทัศนคติที่ดีต่อกัน และทำให้ชีวิตของตนเองดีขึ้นจากการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มีทั้งความบันเทิง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	ว. ๒๗๑/๒๕๖๐ รหัสโครงการ MCU RS ๖๑๐๗๖๐๒๗๑
ชื่อโครงการ	การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์
หัวหน้าโครงการ	พระปลัดไพระพงศ์ ฐิตธมฺโม, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ โทรศัพท์ ๐๘-๙๒๗๑-๑๗๐๕ E-mail : Pee2513@gmail.com
ความเป็นมาและความสำคัญ	<p>มนุษย์และธรรมชาติอยู่ร่วมกันมาโดยตลอด ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะเดิมทีเดียวก่อนที่จะมีศาสนาใด ๆ ขึ้นในโลกมนุษย์ก็นับถือธรรมชาติมาก่อนว่าเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์จึงอาศัยสิ่งแวดล้อม และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด จนไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีกำเนิดอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมทุกชนิดก็มีผลโดยตรงและโดยอ้อมใน การที่จะกำหนดให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และมนุษย์ก็ใช้สิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อให้ตนเองได้กินดี อยู่ดี ในสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ การแข่งขันในการผลิตเพื่อสนองความต้องการ ซึ่ง จะส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ อันเนื่องมาจากการบริโภคทรัพยากรของ มนุษย์ที่ไร้ประสิทธิภาพ จึงทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ซึ่งเป็นการเสียความสมดุลของ ระบบนิเวศและย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศนั้น ป่า ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และป่ายังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ นอกจากนี้ ป่า ยังหมายถึง ต้นไม้มานานานชนิดแล้ว ยังรวมไปถึงเรื่องดิน น้ำ ความหลากหลายของสัตว์ป่านั้นยังมีหน่วยชีวิตเล็กๆ และพืชพันธุ์อื่นๆ อีกด้วย</p> <p>จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของ ตนเองเพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ให้ชุมชนได้มีส่วน</p>

<p>ร่วมในการเรียนรู้ การอนุรักษ์ร่วมกันเพื่อการนำไปสู่การจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อมสลายไป</p>
<p>วัตถุประสงค์โครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อศึกษาระดับความร่วมมือการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ ๓. เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายในการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา
<p>ผลการวิจัย</p> <p>การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมส่วนตัวหรือส่วนรวมที่มีผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพราะแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็อาศัยป่าไม้เป็นหลัก นับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การดำรงชีพด้วยการหาของป่า การปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นความเชื่อที่นับถือธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่สถิตอยู่ในที่นั้น ๆ ทำให้เกิดมีการบูชา จนกลายมาเป็นประเพณีและค่านิยมที่จะต้องยึดถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี หากปีใดไม่ได้ดำเนินการจะทำให้คนในหมู่บ้านหรือในชุมชนเกิดความไม่สบายใจ เมื่อถึงเวลาที่กำหนดทุกคนในหมู่บ้านจะร่วมมือกันทำด้วยความเต็มใจ เพื่อให้เกิดเป็นศรัทธาหรือความดีงามแก่ชุมชน ซึ่งอาจได้รับการแนะนำ ชี้แนะหรือความร่วมมือจากพระสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด จะต้องสร้างความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนตลอดไป</p>

<p>การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์</p> <p>- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ จัดให้มีการปรับวิธีการเรียนการสอนตามรายวิชาวิจัยเพื่อการจัดการ และรายวิชาสถิติเบื้องต้นและการวิจัยวิธีการสอนที่มาจากผลการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับสภาพสังคม การเรียนการสอนของคณาจารย์ คณะสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมและโรงเรียนผู้สูงอายุ</p> <p>- ชุมชนที่ตระหนักถึงคุณค่าการเรียนรู้การจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จัดกิจกรรมสนับสนุนเครือข่ายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบูรณ์แก่ประชาชน</p> <p>- อาจารย์ นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล สภาพและปัญหาการเรียนการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปพัฒนาและการบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และการจัดการปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศวิทยาให้กับภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งกันและกัน</p> <p>- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ศูนย์เครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดเพชรบูรณ์ วัดในชุมชน และชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น ได้นำการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและประยุกต์ใช้กับภาคประชาชนต่อไป</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p> <p>อยู่ระหว่างการดำเนินการในการประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยทางอินเทอร์เน็ต และเผยแพร่เป็นบทความวิจัยในวารสารที่ได้รับการยอมรับต่อไป</p>
<p>การรายงานการเงิน</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) จำนวนเงินสนับสนุนการวิจัยตามโครงการนี้ทั้งสิ้น ๑๒๐,๐๐๐.๐๐ (หนึ่งแสนสองหมื่นบาทถ้วน) ๒) ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัย งวดที่ ๑ จำนวนเงิน ๔๘,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่หมื่นแปดพันบาทถ้วน) โดยหักค่าภาษีเป็นจำนวน ๔๘๐.๐๐ บาท (สี่ร้อยแปดสิบบาทถ้วน) ยังคงเหลืองบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย จำนวน ๔๗,๕๒๐.๐๐ บาท (สี่หมื่นเจ็ดพันห้าร้อยยี่สิบบาทถ้วน) ๓) ใช้จ่ายในการดำเนินการวิจัยไปแล้ว แยกเป็นหมวด ดังนี้

การรายงานการเงิน					
ที่	หมวด/รายการ	จำนวนเงิน			คงเหลือ
		จำนวนเงินตาม โครงการ	ได้รับ	ใช้แล้ว	
	ได้รับสนับสนุนงวดที่ ๑		๔๗,๕๒๐	๕๗,๕๒๐	-
๑	หมวดค่าใช้สอย	๘๐,๐๐๐		๒๘,๐๐๐	-๕๒,๐๐๐
	- ค่าดำเนินการ	๖๐,๐๐๐		๒๗,๕๒๐	
	-ค่าพิมพ์และเผยแพร่	๒๐,๐๐๐		-	
	-ค่าภาษีหัก ณ ที่จ่าย			๔๘๐	
๒	หมวดค่าตอบแทน	๒๐,๐๐๐		-	-๒๐,๐๐๐
	-ค่าตอบแทนที่ปรึกษาฯ	๑๐,๐๐๐		-	
	-ค่าตอบแทนนักวิจัย	๑๐,๐๐๐		-	
๓	หมวดค่าวัสดุ	๒๐,๐๐๐		๒๐,๐๐๐	-
	-ค่าวัสดุ/อุปกรณ์/ค่าถ่ายเอกสารและอื่นๆ				
	รวม	๑๒๐,๐๐๐	๔๗,๕๒๐	๔๘,๐๐๐	-๓๒,๐๐๐

๔) คงเหลือเงินสนับสนุนที่ยังไม่ได้เบิกจ่าย จำนวน ๒ งวด เป็นเงิน ๗๒,๐๐๐.๐๐ (เจ็ดหมื่นสองพันบาทถ้วน)

ลงชื่อ
(พระปลัดไพระพงศ์ ฐิตธมฺโม, ดร.)
วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓

ภาคผนวก จ
ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) : พระปลัดพีระพงษ์ ฐิตธมฺโม, ดร. (โชตินอก)
(ภาษาอังกฤษ) : Dr. Phrapalad Peerapong Thitadhammo/Chotnok
๒. หมายเลขบัตรประชาชน : เลขที่ -
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุน
ผาเมือง เพชรบูรณ์ ๙๑ ถนนพิทักษ์ ตำบลหล่มสัก อำเภอหล่ม
สัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐
- โทรศัพท์ ๐๘-๙๒๗๑-๑๗๐๕
- E-mail : Pee2513@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา : น.ธ.เอก, ป.ธ. ๑-๒
- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๐
- ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รป.ด.) สาขารัฐ
ประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
- พระพุทธศาสนา/ภาษาไทย
๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- หัวหน้าโครงการวิจัย : เรื่อง “กระบวนการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ ตาม
หลักพุทธธรรม

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) : พระมหาธนกร กิตติปัญญา/สร้อยศรี
(ภาษาอังกฤษ) : Phramaha Thanakorn kittipanyo/soisri
๒. หมายเลขบัตรประชาชน : เลขที่ -
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน : นักวิจัย อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
ศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุน
ผาเมือง เพชรบูรณ์ ๙๑ ถนนพิทักษ์ ตำบลหล่มสัก อำเภอ
หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐
- โทรศัพท์ ๐๙-๔๕๕๓-๙๙๖๒
- E-mail : thanagorn_s@hotmail.com
๕. ประวัติการศึกษา : เปรียญธรรม 4 ประโยค
- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๕
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗
๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
- วิชาการทางศาสนา/ภาษาบาลี
๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- หัวหน้าโครงการวิจัย : เรื่อง “การสืบค้น และจัดระบบการ
อนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่ม
จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง”